

AVRUPA BASKI RESMİNDE FANTASTİK
Yüksek Lisans Tezi

Elif TÜRKAY

Eskişehir 2024

AVRUPA BASKI RESMİNDE FANTASTİK

Elif TÜRKAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Baskı Sanatları Anasanat Dalı

Danışman: Prof. Hayri ESMER

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat 2024**

ÖZET

AVRUPA BASKI RESMİNDE FANTASTİK

Elif TÜRKEY

Baskı Sanatları Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şubat, 2024 Danışman:

Prof. Hayri ESMER

Fantastik, yüzyıllar boyunca hemen her alanda dikkatleri üzerine çeken ve böylelikle yoğun ilgi gören bir tür olmuştur. Başta resim, sinema, edebiyat, tiyatro, müzik, mimari olmak üzere birçok sanat dalında etkisini gösteren fantastik gerçek ile düş arasına ince bir sınır çekmiştir. Bu sınır, sanatçıların yorumlarına bağlı olarak zaman zaman aşılmış bazı zamanlar da ise görünmez bir hale getirilmiştir. 15.yüzyıl ile birlikte Rönesans sanatında ilk örnekleri görülmeye başlanan fantastik resimlerin ilk sanatçıları arasında Hieronymus Bosch ve Sandro Botticelli gibi isimler yer almaktadır. Sembolizm dönemine kadar hızlı bir şekilde yaygınlık kazanan Fantastik Sanatın, Sürrealizm ve Dadaizm sanat akımlarının gelişmesine ön ayak olmuştur. Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu'nun, bir grup sanatçı tarafından kurulmasının ardından sanat literatürüne geçen fantastik realizm, 20. yüzyıl itibariyle daha kapsamlı bir şekilde etkisini göstermeye devam etmektedir. Fantastiğin, Avrupa Baskı Resim sanatındaki etkileri ise yüzyıllar önce başlamış olup dünyanın dört bir yanında hissedilmiş böylelikle bugünlere kadar ulaştırılmıştır. Bugün, Avrupa sanatında ve Avrupa Baskı Resim özelinde fantastiğin değeri, hiç yadsınamayacak boyutlara ulaşmıştır.

Anahtar Sözcükler: Baskı resim, Fantastik, Avrupa sanatı.

ABSTRACT

FANTASTIC IN EUROPEAN PRINT

Elif TÜRKAY

The Printmaking Main Branch

Anadolu University, Fine Arts Institute, February, 2024 Advisor:

Prof. Hayri ESMER

Fantastic has been a genre that has attracted attention in almost every field for centuries and thus attracted great attention. Fantastic, which has an impact on many branches of art, especially painting, cinema, literature, theater, music and architecture, has drawn a thin border between reality and dream. Depending on the interpretations of the artists, this limit has sometimes been exceeded and at other times has been made invisible. Names such as Hieronymus Bosch and Sandro Botticelli are among the first artists of fantastic paintings, whose first examples began to be seen in Renaissance art in the 15th century. Fantastic art, which became widespread until the Symbolism period, paved the way for the development of Surrealism and Dadaism art movements. Fantastic Realism, which entered the art literature after the Vienna School of Fantastic Realism was founded by a group of artists, continues to exert its influence in a more comprehensive way as of the 20th century. The effects of fantastic on European printmaking began centuries ago and have been felt all over the world, thus continuing to this day. Today, the value of the fantastic in European art and European printmaking in particular has reached undeniable levels. In our research, these issues were discussed in detail and supported with examples.

Keywords: Printmaking, Fantastic, European art.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Elif TÜRKEY'in "Avrupa Baskı Resminde Fantastik" başlıklı tezi .../.../2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, ...Anabilim/Anasanat dalında Yüksek Lisans Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı-Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	
		 Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Avrupa Baskı Resminde Fantastik” adlı bu tez çalışmamda katkılarından ve desteklerinden dolayı danışmanım Prof. Hayri ESMER’ e ve bu süreç içinde manevi desteğiyle yanımda olan babam ve annem Şemseddin Türkay ve Rahime Türkay, değerli hocam Khanım Taghiyeva, kıymetli ablam Fatma Türkay’a içten teşekkürlerimi sunarım.

.../.../2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza
Elif TÜRKAY

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	v
ÖNSÖZ.....	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	2
FANTASTİK SANAT	2
1. FANTASTİK	2
1.1. Fantastiğin Tarihçesi.....	7
1.2. Fantastiğin Mistisizm ve Mitoloji Kavramları ile İlişkisi.....	17
2. FANTASTİK SANAT	19
2.1. Fantastik Sanat ve Psikanaliz.....	28
İKİNCİ BÖLÜM	34
AVRUPA SANATINDA FANTASTİK.....	34
1. KLASİK DÖNEM AVRUPA SANATINDA FANTASTİK	34
1.1. Üslupçuluk	45

1.2. Grotesk Sanat	48
2. 20. YÜZYIL AVRUPA SANATINDA FANTASTİK	52
2.1. Sürrealizm.....	55
2.2. Metafizik Resim.....	59
2.3. Büyülü Gerçekçilik.....	62
2.4. Vizyoner Sanat	65
2.5. Fantastik Gerçekçilik.....	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	84
AVRUPA BASKI RESMİNDE FANTASTİK.....	84
1. AVRUPA BASKI RESMİNDE FANTASTİĞİN TARİHÇESİ.....	84
2. AVRUPA BASKI RESMİNDE FANTASTİK SANATÇILAR	93
2.1. 19. Yüzyıl ve Öncesi Avrupa Baskı Resimdeki Fantastik Sanatçılar	93
2.1.1. Matthias Grünewald	93
2.1.2. Francisco De Goya	94
2.1.3. Giovanni Battista Tiepolo.....	96
2.1.4. William Blake	97
2.1.5. John Martin	100
2.1.6. Gustave Doré	102
2.1.7. Odilon Redon.....	103
2.1.8. Gaston Bussière	105
2.1.9. Albert Robida	106
2.1.10. Warwick Goble.....	107
2.1.11. Arthur Rockham	109
2.2. 20. Yüzyıl Avrupa Baskı Resimdeki Fantastik Sanatçılar	110
2.2.1. Paul Delvaux	110
2.2.2. Yves Tanguy	111
2.2.3. Salvador Dali	112
2.2.4. Marc Chagall	113

2.2.5. Alfred Kubin.....	115
2.2.6. M.C. Escher	116
SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA	121
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Yingarna kaya sanatı, Injalak Hill. Kaynak: Sally K. May	3
Şekil 2. Hieronymus Bosch, Dünyevi Zevkler Bahçesi, yağlıboya.....	5
Şekil 3. Avatar, Film Afişi, 2009	7
Şekil 4. Lascaux Mağarası, Shaft of the Dead.....	8
Şekil 5. Mısır'daki Horus tapınağının dışındaki Thoth oyması	9
Şekil 6. Benvenuto Cellini, Medusa Başlı Perseus, Bronz heykel.....	10
Şekil 7. Romanesk Dönem Freski, 1123, İspanya	12
Şekil 8. Albert Dürer, Knight, Death and the Devil, 1513, Engraving.....	13
Şekil 9. Francisco Goya, (Los Caprichos) Tú que no puedes, Gravür, 1799 .	15
Şekil 10. Max Ernst, Une semaine de bonté, ou Les sept éléments capitaux .	16
Şekil 11. Martin Schongauer, Şeytanlar tarafından ezilen Aziz Anthony	20
Şekil 12. Albrecht Dürer, Melencolia 1, Gravür.....	23
Şekil 13. İllüstratör John Tenniel. Mad Tea Party	24
Şekil 14. The Thief of Bagdad (1924), film afişi	25

Şekil 15. Utagawa Kuniyoshi, Triptych of Takiyasha	26
Şekil 16. Tawaraya Sotatsu, Wind God and Thunder God	27
Şekil 17. Jean Dubuffet, Landscape with Foliage, Litografi, 1953	32
Şekil 18. Leonardo da Vinci, Beşaret, Tuval üzerine tempera	35
Şekil 19. Sandro Botticelli, Venüs'ün Doğuşu, Tuval üzerine Tempera	36
Şekil 20. Michelangelo Buonarroti, Sistina Şapeli Tavanı, Fresk	38
Şekil 21. Francisco Goya, Buen viaje(serie Los Caprichos)	40
Şekil 22. Johann Heinrich Füssli, The Night Mare	41
Şekil 23.H. Füssli, William Blake, Tornado, Gravür	42
Şekil 24. William Blake, “Günlerin Atası”, Gravür	43
Şekil 25. Honoré Daumier, Le passé. Le présent. L'avenir	44
Şekil 26. Giovanni Jacopo Caraglio, Diogenes, Gravür	46
Şekil 27. Agostino Carracci, Pieta, Gravür, 1582	47
Şekil 28. El Greco, Orgaz Kontu'nun Gömülüşü	48
Şekil 29. Francisco Goya, Los Caprichos, 1799, Etching, aquatint	49
Şekil 30. Francisco Goya, Çorba Yiyen İki Yaşlı Adam	50
Şekil 31. Max Klinger, A Glove (Ein Handschuh)	51

Şekil 32. Francis Bacon, Çarmıha Geriliş Kaidesi üzerine üç çalışma	52
Şekil 33. Otto Dix, Sokak Gürültüsü (Lärm der Strasse)	53
Şekil 34. Joan Miró, Partie de campagne I.....	54
Şekil 35. Ernst Fuchs, The Anti-Laocoon, Aquating, Etching.....	55
Şekil 36. Salvador Dali, The Medusa, the octopus woman	57
Şekil 37. Rene Magritte, The Lovers, oil on canvas, 1928.....	57
Şekil 38. Pablo Picasso, Guernica, oil on canvas, 1937.....	58
Şekil 39. Giorgio de Chirico, Tempio del Sole, Litografi	61
Şekil 40. Giorgio de Chirico, Huzursuz İlham Perileri, Yağlıboya	62
Şekil 41. Frida Kahlo, The Two Fridas, Yağlı boya, 1939	64
Şekil 42. Leonora Carrington, Crookhey Hall, Litografi.....	65
Şekil 43. Alex Grey, Thirst, Gravür, 11x14 in, 2010.....	67
Şekil 44. Amanda Sage, Interdependence, Fine Art Print, 2024	67
Şekil 45. Ernst Fuchs, The Triumph Of The Unicorn, Etching.....	69
Şekil 46. Ernst Fuchs, The Temptation Of The Unicorn, Etching	71
Şekil 47. Frank Frazetta, Testament.....	72

Şekil 48. Edgar Jené, The Son of the Northern Lights	74
Şekil 49. Ernst Fuchs, Adam's Dream, Etching	75
Şekil 50. Rudolf Hausner,Adam bezüglich (Regarding Adam), Litografi.....	77
Şekil 51. Wolfgang Hutter, Çıplak Kadın.....	79
Şekil 52. Anton Lehmden, Balık Üzerinde Kuş, Gravür	80
Şekil 53. Arik Brauer, Theseus, Oil on mesonite	81
Şekil 54. Fritz Janschka, Flowers I, Sulu Boya	82
Şekil 55. Fritz Janschka, Das Urteil des Paris, Gravür	83
Şekil 56. Albrecht Dürer,The Four Horsemen, from The Apocalypse	85
Şekil 57. Hans Holbein, Ölüm ve Şövalye, Tahta Gravür	86
Şekil 58. Rembrandt Van Rijn, Üç Haç, Asit oyma, 1653.....	87
Şekil 59. Giovanni Battista Piranesi, Hayali Hapishaneler, Gravür	88
Şekil 60. Honore de Daumier, Gargantua, Taş baskı	89
Şekil 61. M.C. Escher, Three Worlds (Üç Dünya), Litografi.....	90
Şekil 62. Kiki Smith, How I Know I'm Here, Linöl Baskı	91
Şekil 63. Kiki Smith, Wolf Girl, Renkli Gravür	91
Şekil 64. H.R. Giger, Bierkrieg, Litografi.....	92

Şekil 65. Matthias Grünewald, The Small Crucifixion.....	94
Şekil 66. Francisco De Goya, Ni más ni menos, Gravür.....	96
Şekil 67. Giovanni Battista Tiepolo, Gravür	97
Şekil 68. William Blake, The Approach of Doom, Rölyef Gravür	98
Şekil 69. William Blake, Designs to a Series of Ballads.....	99
Şekil 70. John Martin, The Ascent of Elijah, Mezotint with Etching	101
Şekil 71. Gustave Doré, Tufan, Gravür, 1866	103
Şekil 72. Odilon Redon, To Edgar Poe, Litografi, 1882	104
Şekil 73. Gaston Bussière, Brunhilde, Renkli Litografi, 1898.....	106
Şekil 74. Albert Robida, Paris La Nuit, İllüstrasyon(litografi), 1880.....	107
Şekil 75. Warwick Goble, The Book of Fairy Poetry, Litografi	108
Şekil 76. Arthur Rockham, The Old Woman in the Wood, Litografi.....	109
Şekil 77. Paul Delvaux, Les Trois Grâces, Gravür, 1970	110
Şekil 78. Yves Tanguy, Feu à éclat, Lithograph in colors, 1953	112
Şekil 79. Salvador Dali, Les Chants de Maldoror, Gravür, 1934.....	113
Şekil 80. Marc Chagall, Prise de Jérusalem, from La Bible, Etching.....	114

Şekil 81. Alfred Kubin, Die Andere Seite(The Other Side), İllüstrasyon 115

Şekil 82. M.C. Escher, Relativity, Litografi 117

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Avrupa baskı resminde fantastik, kavramsal çerçevede ilgili olan tüm konuların ele alınması ve örneklerin verilmesi ile araştırmanın konusunu oluşturmuştur.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, fantastik sanat türün ortaya çıkmasıyla birlikte gelişen çeşitli sanat akımları, fantastik sanatın diğer sanat dalları ile olan ilişkisinin ve geçmişten bugüne dek olan süreçte fantastiğin edinmiş olduğu yerin araştırılması ile birlikte Avrupa baskı resminde fantastiğin bugünkü yerinin ortaya konulmasıdır.

Araştırmanın Önemi

Araştırma, çeşitli sanat dallarının, sanat dalları üzerinde etkili olan düşünce akımlarının ve bu akımların önemli temsilcilerinin ele alınıp işlenmesiyle araştırmanın konusunu oluşturan fantastik kavramının daha iyi kavranmasını sağlayarak araştırmanın amacı olan Avrupa baskı resminde fantastiğin doğru bir şekilde açıklanmasını sağlayacağı için literatüre ve sonraki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FANTASTİK SANAT

1. FANTASTİK

Tarih boyunca insan bilinmeyene, doğaüstü ve gizemli olana merak salmış ve keşif arzusu duymuştur. Bu sebeple, Fantastik kavramının kökeni insanoğlunun var olmasına dayandırılır ve bu kavram son dönemlere kadar varlığını sürdürmeye devam edebilmiştir. Grand Usuel Larousse sözlüğüne göre fantastik, Latince'de gerçek dışı ve düşsel anlamlarına gelen “fantasticus” sıfatından ve imgelem anlamına gelen “phantasticus” sözcüğünden, gerçeklikten uzak düşünce anlamına gelen “fantasme”, yanılsama anlamına gelen “fantasmagorie”, düşlem anlamına gelen “fantasie” ve hayalet anlamına gelen “fantome” sözcüklerinden türediğini yazmaktadır (Grand Usuel Larousse, 1997, s. 2888-2889). Aynı zamanda Jean Luc Steinmetz Fantastik Edebiyat adlı eserinde yazar fantastiğin kökenini Yunanca bir fiil olan “görünür kılmak”, “kendini göstermek (olağanüstü bir şekilde) anlamlarını taşıyan “phantasien” sözcüğüne de dayandırmaktadır. Fantastik kavramı dilimizde de gerçekte olmadığı halde var gibi görünen hayal anlamını taşımaktadır. Fantastik kavramı için incelediğimiz bu köken bilimsel bilgiler ışığında söylenebilir ki; bu kavram görsel yanılsamaların, imgelemin, gerçek dışı ve doğaüstü olanın varlığı ile ilgilidir.

Tarih içerisinde çokça fantastik diyebileceğimiz yapıtlar bulunsa dahi bu kavrama ilişkin asıl tanımlamalar 18. yüzyılda başlamıştır. Bu zamana kadar net bir tanımlama olmaksızın yine de bu kavrama ilişkin eserler ortaya konulmuştur. Yukarıda da bir örneğini gördüğümüz, Üst Paleolitik çağlardan günümüze kadar geldiği iddia edilen kaya sanatında insanların o dönemin büyüsel ve dinsel yapılarıyla ilişkili fantastik çizimlerine karşılaşmaktayız. Böylece kavramın kendisi ne kadar geç belirlenmiş olursa olsun bu kavramın nitelendirdiği şeylerin varlığı insan hayatında her zaman varlığını sürdürmüştür

diyebiliriz. Yalnızca bazı dönemler toplumun ilgisinin yoğunlaştığı bir kavram haline gelmektedir.

Şekil 1. Yingarna kaya sanatı, Injalak Hill. Kaynak: Sally K. May

Bu kavram, her şeyi akla ve bilimsel gerçeklere dayandıran Aydınlanma Çağı düşüncesinin hemen ardından gelmektedir. Bunu, Aydınlanma Çağı sonrası yaşanan savaş ile ideolojik yıkımların gerçekleşmesi ile ilişkilendirilebileceği akla gelmektedir. Başka bir bakış açısıyla bilimin gerçeklikte çizdiği net sınırlara ve katı kurallara karşı bir tepki olarak da doğmuş olabileceği söylenmektedir. Aydınlanma ile tinsel öğelerin gelişmesi, yeni bilimsel buluşlar, Psikoloji biliminin de katkısı ile bilinçaltına olan merakın ve düşsel olana olan ilginin artmasının sonucu olarak gerçek ve gerçek dışı kavramlar daha fazla sorgulanır hale gelmiştir. Bilinçaltının arzuları ve korkuları dışa vurması bakımından hayal gücüne olan katkısı sanata da yansımış ve Fantastik kavramı sanat içerisinde de yerini almıştır. Fantastik aynı zamanda akademik çalışmalara da konu olmaya başlamıştır ve fantastik yazının önemli kuramcılarından biri olan Pierre-Georges Castex, *Le Conte Fantastique en France de Nodier à Maupassant* (1951) adlı yapıtında fantastiği psikoz halindeki bireyin deneyimi olarak ele alır:

“Gerçekte fantastik, tinin tedirginliğini içeren söylencesel anlatılar ve peri masallarının uzlaşım sal kurgusuyla karışmaz. Aksine fantastik, gerçek yaşam alanına giriş ile belirginleşir; genel olarak kâbus ya da delirme durumlarında, korkuları ya da iç sıkıntılarını yansıtan bilincin çarpık durumlarına bağlıdır.” (Castex, 1994, s. 8).

Bu anlamda fantastik, fizyolojik bir etkenle elde edilen olağan dışı deneyim sonucu olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Roger Caillois’ e göre ise; “fantastik, doğaüstü evrensel tutarlılığın bir kopuşu olarak ortaya çıkar. Burada olağanüstü şeyler, yasaların o zamana kadar değişmez ve kesin olduğu bir dünyanın tutarlılığını kıran, tehditkâr yasak bir saldırı olurlar” der. (Caillois 1966, s. 16.) Pierre-Georges Castex’ in aksine Roger Caillois fantastik yapıtların oluşumunu bilinenin ve usçuluğun karşısında duran ve bunların ötesine ulaşmayı hedefleyen bir perspektifte değerlendirir. Todorov, *Introduction à la Littérature Fantastique*’ da (1970) “Fantastik kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlıktır” (Todorov, 2004, s. 31) olarak bu türü tanımlamıştır. Fantastik, farklı şekillerde tanımlanmış olsa da bu kavramın toplum zihninde gerçeğin ötesinde olma noktasında benzer noktaları çağrıştırmaktadır. Çünkü yapısı gereği insan rüya alemi, günlük düşleri gibi sebepler ile gerçeklikten zaman kopabilmektedir, bu kopuşların gerçekleştiği anlarda fantastik kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fantastik özü itibari ile hayali olanı, fantezileri içerisinde barındırmaktadır. Fantezilerin oluşumunda etkili olan faktörler gerçeküstü olaylar ve varlıklardır. İnsan fantastik olanı gerçeklikten öte, gözle görülmemiş veya deneyimlenmemiş olanı kendi hayal dünyasında üretir ve çeşitli yollar ile başka bir zihne aktarır. Bu aktarımlar çoğunlukla sanat yoluyla yani kimi zaman yazınsal kimi zaman ise görsel öğeler yoluyla karşı tarafa aktarılır. Bu anlamda fantastiği anlamak için sanatsal üretimlere bakmak önemlidir. Örneğin fantastiğin görsel sanatlardaki önemli temsilcilerinden biri olan Hieronymus Bosch resim sanatında fantastiğin incelenmesi bakımından bu alana değerli katkıları olduğu görülmektedir. Görsel sanatın arenasında fantastiği belirleyici en ünlü eserlerden biri olan Hieronymus Bosch’un “Dünyevi Zevkler Bahçesi” tablosunda eleştirmenlerin tanımladığı üzere sanatçı vizyoner çılgınlıktan etkilene rek hayvan, bitki ve insan sembolizminden oluşan bir imge ansiklopedisi yaratmıştır. Sanatçı gerçek

olmayanı gerçeğe en yakın halde tasvir ederek algılanan gerçekliğe yeni bir soluk getirmiştir. Eserlerinde, aklın ötesinde algılanmayan gerçekliğin en net haliyle nasıl var olabileceğini gözler önüne sermiştir. Hieronymus Bosch, yaşadığı dönemin fantastik türünde oldukça önemli bir sanatçısı olmakla birlikte fantastiği gerçeküstü manzaralar, yaratıklar, olağanüstü hayvanlar ve insana özgü kötülük betimlemeleri ile ifade etmektedir. Bosch üslubunu, eserlerinin hak ettiği zamanda hak ettiği değeri görmesini sağlayan ahlaki bir ileti ile donatılmıştır. Ayrıca Bosch'un fantastik yorumlarına hâkim olan yaratıcılık Sürrealizm akımının gelişmesine ortam hazırlamıştır. Bosch, bazıları tarafından 16. yüzyılın “gülünç canavarların yaratıcısı” olarak nitelendirilirken, 19. yüzyılın başlarında “şakacı” olacak değerlendirilmiştir. Ancak 20. yüzyıl ile “şakacı” değerlendirmesi geri plana atılmaya başlanmıştır.

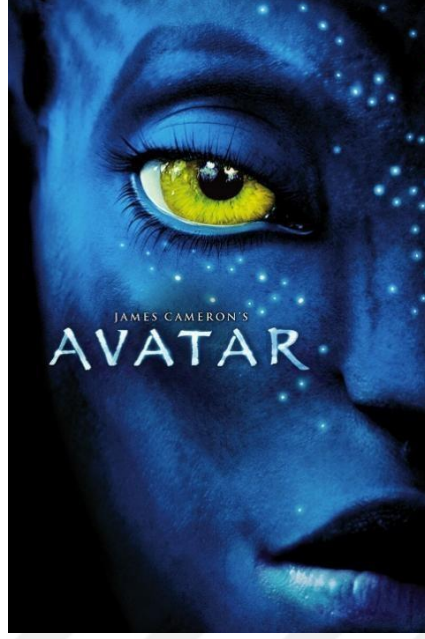

Şekil 2. Hieronymus Bosch, Dünyevi Zevkler Bahçesi, Panel üzerine yağlıboya, 1503-1504

Fantastiğin kökenleri mitler, destanlar gibi eski kaynaklara dayansa da edebiyat, sinema ve resim olmak üzere sanat dalları içerisinde de tür olarak yer almıştır. Hoffman “Phantasiestücke” terimini öykülerinin başında ilk kullanan olmasına rağmen, bu terimin tür adı olarak kabul edilmesi 1863’te Littré sözlüğünde “fantastik öykü” tanımlaması yapılmasıyla başlamıştır. Bu türün önemli temsilcileri arasında Isabel Allende, Miguel Angel Asturias, Laura Esquivel, Elena Garro, Romulo Gallegos, Gabriel García Márquez ve Juan Rulfo yer almaktadır. Fantastik yazıları “Peri Masalları Üzerine” adlı kitabında Tolkien şu şekilde tanımlamaktadır: “Fantastik metinler başka bir zamanın içine kapı açar

ve eğer içinden geçerse, bir an için bile olsa, kendi zamanınızın dışında, belki de zamanın kendisinin dışında duruyor olunuz.”.

Edebiyatta olduğu gibi sinemada da fantastik öğeler kullanılarak hayali unsurların perdeye yansıtıldığı görülmektedir. Özellikle mitlerden, mitolojiden ve mistik öykülerden çokça fazla yararlanıldığını söylemek mümkündür. Mitler, film kahramanlarının yaratılmasında önemli bir ilham kaynağı olmuştur. Aktarılan öykülerin kurgusunda yine mitolojik ve destansı anlatılardan beslendiğini, alt metinlerinde benzer ilişkilerin bulunduğunu Hollywood filmleri incelenerek kolayca söylenebilir. Teknolojinin gelişmesi ile bu tür sinemada yerini daha da genişletmiştir ve üstün teknolojiler kullanılarak, uzun emekler sonunda gerçeküstü olanı perdeye en gerçekçi haliyle yansıtmayı başarmışlardır. Böylelikle daha fazla kitlenin ilgisini çeken bir tür haline gelmiştir. Avatar, Yüzüklerin Efendisi ve Hobbit bu türün kültleşmiş önemli örneklerindendir. Aşağıda orijinal afişini gördüğümüz Avatar filminde var olmayan hayali bir üst ırkın insanlar ile karşılaşmasını konu edinmektedir. Bu filmde toplumsal düzene yönelik birçok düşüncenin fantastik öğeler ile harmanlanarak iletildiğini görmekteyiz. Fantastik üretimlerin merkez noktasında hayal ve fantezilerin yer aldığını söylemekle beraber gerçeklikten tamamen kopuk halde de görülebileceğini söyleyebiliriz. Filmin afişinde de belirli noktalarda insansı fakat birçok yönden de insandan ayrıştırılmış karakterde fantastiğin zaman içerisinde geçirdiği evrimi gözlemlemek mümkündür. Modern çağda fantastiğin önü fazlasıyla açılmıştır ve bilgisayar, kamera, plastik imkanlar dahilinde somut bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

Şekil 3. Avatar, Film Afişi, 2009

Sonuç olarak fantastik insani bir ihtiyaç ve arzulanımlardan ortaya çıkmış, kökeni insanlık kadar eski bir kavramdır. Belirli alanlarla da varlığını her zaman koruyabilmektir. İnsanın merak ve bilinmeyene olan arzusundan ortaya çıktığı düşünülen bu kavram, hayali unsurları, görülmeyeni ve doğaüstü olanı nitelendirmektedir. Fantastiğin önemi sanat akımları üzerindeki etkisine bakılarak anlaşılmaktadır. İnsanlığın, savaş gibi yıkıcı olaylar karşısında ve kriz dönemlerinde fanteziler ile daha fazla yakınlık kurduğu görülmektedir. Bir anlamda insanın, gerçekliğin kimi zaman acı verici olduğu durumlarda hayallere duyduğu ilginin daha da arttığını söyleyebiliriz. Hatta fantastiğin toplumun gelişmesinde, ilerlemesinde ve yeni şeyler keşfetmesinde yardımcı olduğu da düşünülmektedir. Bu anlamda fantastik insan hayatında önemli bir kavram ve sanat alanında da önemli bir türdür denebilir.

1.1. Fantastiğin Tarihçesi

Fantastik, insanlık tarihi kadar köklü bir geçmişe sahiptir. Zira insanlar, var oldukları andan itibaren fantastik olana yahut kurgusal olana karşı hep merak içinde olmuşlardır. Nitekim insanların günlük hayatta kurmuş oldukları fanteziler; var olmayan

şeyler üzerine bir dizi düşlerin sıralanmasıyla meydana gelmektedir. Söz konusu düşleri oluşturan unsurlar ise doğaüstü varlıklar ile nesnelerdir. Doğüstü varlıkların ve nesnelerin hemen her türde yer bulması sebebiyle ve fantastik türün diğer türlerle yakın bir ilişki içinde olması sonucunda, fantastiğin sınırları net bir şekilde belirlenememektedir.

Fransa'da bulunan ve Üst Paleolitik Çağ'dan günümüze kadar geldiği bilinen Lascaux Mağarası üzerindeki resimlerin, fantezi kökenli olduğu düşünülmektedir. Söz konusu resimlerde, Üst Paleolitik Çağ'da yaşayan insanların yaşam koşullarının, gerçekleştirmiş oldukları tören ve ritüellerin yer aldığı görülmektedir. Bu resimler sayesinde, toplulukların mitsel kültürleri de ortaya çıkmaktadır (Furby ve Hines, 2014, s.23).

Şekil 4. Lascaux Mağarası, Shaft of the Dead

Lascaux Mağarası üzerinde yer alan resimler ve benzeri örnekler, fantastik anlatıların zaman sınırı olmayan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. İlk çağlardan bugüne dek olan süreçte insanların mitleri ve sürdürdükleri gelenekleri duvarlara çizmesi, fantastik türün evrensel bir nitelik taşıdığını gözler önüne sermektedir. Böylece fantastiğin çeşitli inançların etrafında da şekillenebileceğini söyleyebiliriz.

Yukarıda fantastiğin evrensel bir nitelik taşıdığına değinilmiştir. Söz konusu evrensel anlayış, sadece duvarlar, yapılan çizimlerle sınırlı değildir. Farklı kültürlerin kendilerine özgü mitolojik anlatıları, gelecek kuşaklara kelimeler ile de aktarılmıştır. Bu aktarım sayesinde ise fantastik tür, dille bir ilişki kurmaktadır. Dil kavramının yeni bir boyut kazandığı ve medeniyetin çağ atladığı evre yazının bulunduğu evredir. Sümerliler tarafından bulunan yazı sayesinde sözlü anlatıların daha nitelikli bir şekilde sonraki kuşaklara aktarılması sağlanmıştır. Fantastik türün en eski hikayesi olarak bilinen Gılgamış Destanı, M.Ö. 2500 yıllarda yazıya geçirilmiş bir eserdir. Gılgamış Destanı, sonsuz bir yaşam arayışını konu edinen dolayısıyla da fantastik öğelere sıklıkla yer veren bir yazılı kaynaktır (Çığ, 2012, s.9-77).

Fantastik ve fantastiğin tarihçesi ile ilgilenen sanatçıları inceleyen araştırmacılar, bu iki konuyu farklı yönleri ile ele almışlar ve böylelikle fantastiğin tarihsel süreçteki genel çerçevesini oluşturmuşlardır. Örneğin Claude Roy'un sunmuş olduğu fantastik örnekleri 16. yüzyıl Pers minyatürlerine, Mısır tanrısı Thoth'un tavsirlerine, Malinezya boyamalarına, Marco Polo'nun "Harikalar Kitabı" isimli eserinin resimlerine dayanırken, Marcel Brion'un örnekleri; tarihi 12. yüzyıla dayanan İblisin Şişlediği Günahkarlar, Cehennem Ruloları isimli Japon baskılarına dayanmaktadır. André Barret ise fantastik söz konusu olduğunda Hint fantastik resminden İblis Pitonu Öldüren Krishna'yı örnek olarak göstermektedir (Demirkol, 2008, s.40).

Şekil 5. Mısır'daki Horus tapınağının dışındaki Thoth oyması

Antik Yunan döneminde yer edinen fantastik öğeler genellikle mitos kaynaklıdır. Tapınakların süslemelerinde kullanılan heykellerde ve duvar resimlerinde sıklıkla bu öğelere yer verilmiştir. Öyle ki antik dönem tanrılarının temsili ile halk arasında anlatılan mitoslar fantastiğin resim ve heykelde şekil bulmasını sağlamıştır. “Hiç şüphe yok ki sanatta, mitoslara dair betimlemeler için en yaratıcı dönem, Arkaik Dönem olmuştur” (Carpenter, 2002, s. 8). Şekil x deki “Medusa Başlı Perseus”, 1545-1554 yılları arasında Benvenuto Cellini tarafından yapılmış önemli bir bronz heykeldir. İsminden de anlaşılacağı üzere mitolojik hikâyeyi tasvir eden bir eser olmasıyla fantastik heykel sayılabileceği gibi döneminin hassas anatomi uygulamalarının yanı sıra gözle fark edilemeyecek kadar öznel orantılara sahip bir eser olması bakımından dönemimin özgün fantastik eserlerinden biri olmayı başarmıştır diyebiliriz.

Şekil 6. Benvenuto Cellini, Medusa Başlı Perseus, Bronz heykel, 1545-1554

Arkaik dönemde olduğu gibi Helenistik dönemde de efsaneler, mitler vasıtasıyla fantastiği besleyen konu çeşitliliği artarak devam etmiştir. Bu sebeple Fantastik, kavram olarak yerini almadan öncesinde de toplumun, inançları, totemleri ve gelenekleri ile

bağlantılı şekilde iletişim araçları yoluyla ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Fantastiğe, insanın var olduğu herhangi bir tarih veya bölgede karşılaşmak mümkündür. Bu sebeple tezin içerisinde değinilmese dahi tarihte fazlasıyla fantastik ürünün ortaya konduğu unutulmamalıdır. Bu ürünlerin ortaya çıkışındaki farklılıklar ise her zaman toplumun özellikleri ile belirlenebilmektedir. Örneğin Orta Çağ dönemi, fantastiği, temalarını Katolik teolojinin etkisi ile biçimlendiren ve ruh halini de esas alarak yorumlayan sanatçılara tanıklık etmiştir. Söz konusu sanatçıların bazıları için dönemin en önemli ve en meşhur fantastik kaynağı olarak kabul edilebilecek “cehennem” kavramı; her şeyden önce tamamıyla içsel bir ceza olarak yorumlanmıştır. Cehennem; kimileri için lanetlenmek ve fantastik canavarlar tarafından çeşitli işkencelere maruz kalmaktır.

“André Barret, fantastik imgeyi; derin bir duygunun, büyük bir şiddetin ifade biçimi olarak görür: ‘Fantastiğin dünyası, düşünülmüşten çok, ani bir tepkinin, ölçüden ziyade içgüdüye bağlı bir dışavurumun serüveni olarak karşımıza çıkar.’ (Barret 1986 akt. Demirkol, 2008, s.38).

Barret, bu yaklaşımı ile Claude Roy’un ölçüt getirmeyen deneysel bakışına karşılık olarak fantastik addedilen imgelerin tarihsel evrimine dayalı bir tutum benimsemektedir. Barret’e göre simgelerin zamanın başlangıcından bu yana mevcudiyetlerine dayanarak bu evrimi; ilk çağlara kadar uzanan Tassili’deki bir mağara duvar resminden, günümüzün Roland Topor ve Cardon’un çizimlerine kadar pek çok örnekte deneyimlemek mümkündür (Demirkol, 2008, s.38). Bu yaklaşım, fantastiğin örneklerinin tanımlanmasına ilişkin kesin hiçbir ölçüt içermemesi ile birçok soruyu ve problemi beraberinde getirmektedir. Söz konusu problemlerin başında “yabanıl, egzotik veya fantastik sanat” çerçevesinde ele alınabilecek bu örneklerin, üretildikleri dönemde “fantastik duygusunu taşımalarına rağmen, bugün onlar ile ilişki kuran alıcı yönünden aynı mesajı taşıma özelliklerinin tartışmalı olması” gelmektedir. “Bu objelerin bize verdiği heyecan, keyif hedefini tümünden şaşırmış durumdadır. Zira, bugün onlara atfetmiş olduğumuz anlam, onları üreten ve ortaya çıkaranlarınkinden ölesiye farklıdır” (Bozetto, 2002 akt. Demirkol, 2008, s. 41-42).

Bu farklılıkların görülmeye başlandığı dönemlerden biri olan Orta Çağ dönemi ile fantastik öğelerin beslendiği kaynaklar da farklılaşmaya başlamıştır. Elbette ki halklar arasında anlatılan ve gelecek kuşaklara aktarılan mitler ve efsaneler tümüyle fantastik sahnesinden silinmemiş ancak bu kez fantastik türde korku ve endişe öğeleri daha baskın hissedilir hale gelmiştir. Çocuklara anlatılan peri masallarından, duvarlara kazınan tanrılara kadar bütün fantastik öğeler, insanın düş gücünden meydana gelmiştir. Bu dönemde hayat koşullarının zorlu olması söz konusu düş gücünün artmasına yol açmıştır diyebiliriz. Özellikle inanç hususundaki karışıklıklar düş gücünün, düşselliğin imge çeşitliliğini arttıran bir unsur olmuştur.

Hristiyanlığın Avrupa'ya yayılmasından sonra fantastik unsurları besleyen kaynaklar daha da çoğalmıştır. Çünkü insanların artık düş güçlerini besleyecekleri etkili bir unsur meydana gelmiştir. İncil'deki pek çok sahnenin tasvir edilmesinde kullanılan figürler kendisine hem heykellerde hem de resimlerde oldukça geniş yer bulmuştur. Böylece düşsellik, efsanelerden ve mitlerden evrilerek inanç öğelerinin kahramanları haline dönüşmüştür. Söz konusu öğelere bilhassa kilise tavan ve duvar resimlemelerinde sıklıkla rastlanılmaktadır ve bu öğeler çoğunlukla düşsel bir atmosfer kapsamında resmedilmiştir.

Şekil 7. Romanesk Dönem Freski, 1123, İspanya

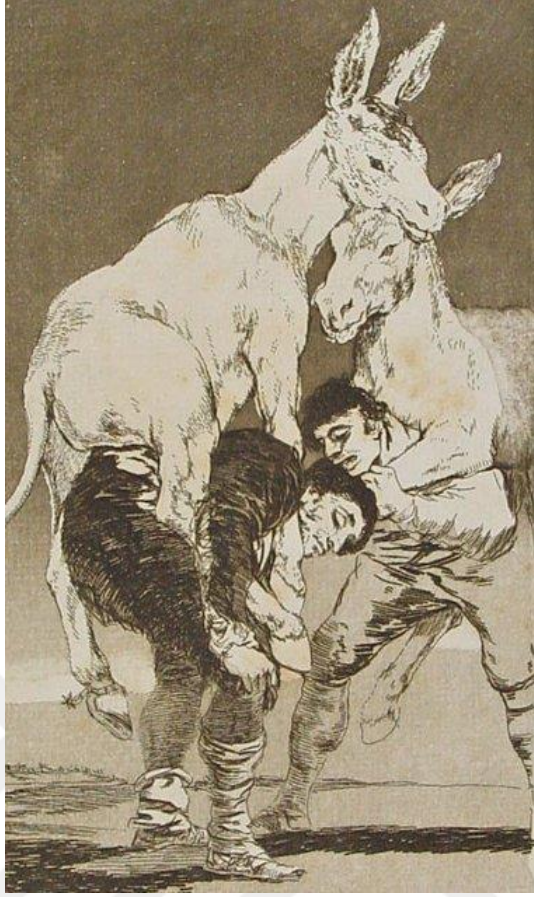
Rönesans döneminde Antik Yunan ve Roma kültürüne olan ilginin canlanmış olması ile mitolojik, efsanevi olanın ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Dönemin kültürel ve siyasal etkinlikleri sanatın diğer alanlarında olduğu gibi fantastiğin sanatsal ifade yollarını da şekillendirmiştir. 14. Ve 17. Yüzyıl arasında Avrupa sanatında daha toplum odaklı bir anlayış gelişmiştir. Hristiyanlığın Avrupa’da yaygınlığı Avrupa sanatındaki fantastik için önemli bir husus olmuştur. Dini konular, mistik öğretiler daha ön plana çıkarılmış ve fantastiğin içeriği daha çok din dolayında gerçekleşmiştir. Leonardo gibi sanatçılar mitolojik ve dini figürleri en detaylı ve gerçeğe yakın halde tasvir etmişlerdir. Yine Rönesans Döneminde önemli baskı resim eserleri ile tanınan Albert Dürer, mitolojik ve dini temalarıyla döneminin önemli fantastik örneklerini oluşturmaktadır. Örneğin “Knight, Death and the Devil” eserinde isminden de anlaşılacağı gibi toplumun zihninde yer alan önemli kavramların işlendiğini görmekteyiz. Sanatçı, eserinde detaylı bir gerçeklik algısı yaratarak, toplumun kaderi ve ölüme olan bakış açısını tasvir etmektedir. Eserde, şövalyenin karşı karşıya olduğu ölüm ona kum saati ile adeta zamanını tutarken, şövalyenin arkasında şeytan gözlem yapar halde kompozisyona dahil edilmiştir. Şövalye önü ve arkası bu ürkünç figürler ile sarılı olmasına rağmen dimdik halde ilerler halde resmedilmiştir. Bu eser hem cesaret ve kahramanlık kavramlarını hem kaçınılmaz gerçeklikle yüzleşmeyi hem de manevi bir mücadeleyi tasvir etmektedir.

Şekil 8. Albert Dürer, *Knight, Death and the Devil*, 1513, Engraving, 24,5 x 19,1 cm

Aydınlanma dönemi ile bilimsel ve rasyonel düşüncenin ön plana çıkması ile toplum doğaüstü inançlardan uzaklaşmaya ve algılanan gerçekliği bilim ile idrak etme yoluna girmiştir. Bu dönemde bilim, felsefe ve siyaset konularında özellikle akıl, mantık eksenli düşünceye vurgu yapılmıştır.

Aydınlanma sonrası dönemde fantastiğin kavramsal evriminde önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Romantizm akımının yükselmesi de bu evrimsel gelişime fazlasıyla etki etmiştir. Özellikle bu dönemdeki duygusal yoğunluğun, doğa sevgisinin ve ütopyaların ön plana çıkarılmış olması fantastiğin tekrardan sahip olduğu değerin görülmeye başlanmasına sebep olmuştur. Bu dönemde Fantastiği özellikle edebiyat olmak üzere çeşitli alanlarda yükselişe geçtiğini görmekteyiz. Romantizme geçiş döneminde etkili olan ve önemli fantastik baskı ve resimlerini ortaya koymuş olan Goya'ya baktığımızda fantastiğin geçirmiş olduğu değişim net bir şekilde görülebilmektedir. Bu eserlere bakarak, fantastiğin dinsel öğelerden insanın bireysel ve toplumsal deneyimleri, korku, dehşet gibi gergin temalar ve toplumsal eleştirilere döndüğünü söyleyebiliriz. Özellikle “Los Caprichos” serisinde sanatçı hayvan üzerinden kişiselleştirme yaparak toplumsal eleştiriler yapmaktadır. Örneğin sol taraftaki eserde köylü sayılabilecek alt kesim iki insanın yük hayvanı şeklinde soylu, üst sınıf veya otorite sayılabilecek figürleri taşıdığını görmekteyiz.

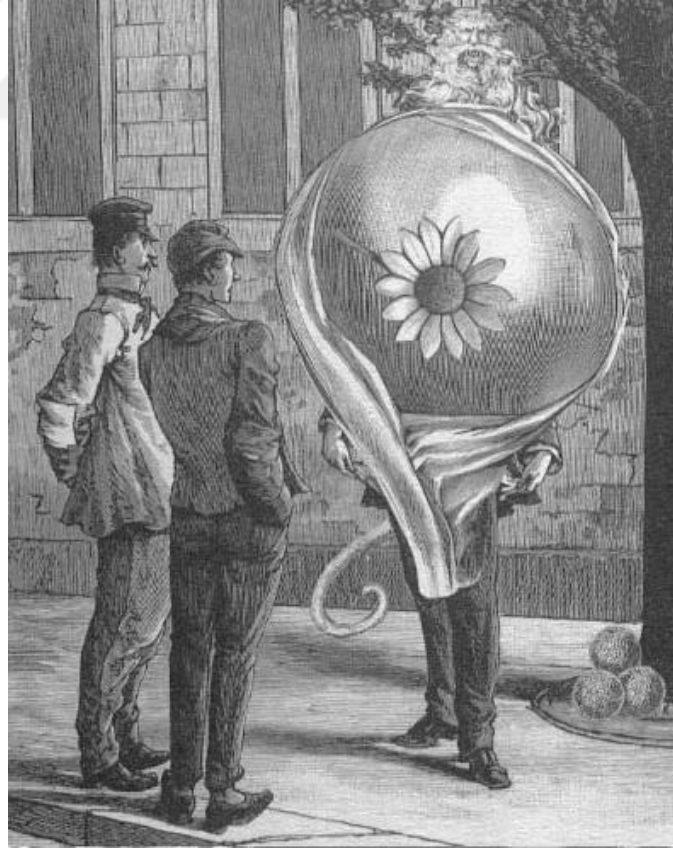

Şekil 9. Francisco Goya, (Los Caprichos) Tú que no puedes, Graviür, 1799

Önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi 1. Dünya Savaşı sonrası fantastiğin evrimi tesadüfî olmamakla beraber toplumun yaşadığı buhran ve hayal kırıklığında canlanmak amacı ile sarıldığı var olmayan dünyaların gerçeklikle kurduğu köprüdür. Aynı zamanda tasarlamış olduğu farklı ve yeni evrenlerle ön plana çıkmaktadır. Böylelikle fantastik, ütopya ve distopya kavramları ile yakın bir ilişki içinde olmaktadır. Ütopya ve distopyada kurulan düzen düşseldir. Düşsellik, mütemadiyen fantastikle yakın bir ilişki içindedir. Ütopya idealize bir toplum yapısını kurgularken ütopyanın aksine distopya, karanlık ve istenmeyen bir toplumsal düzeni tasvir etmektedir. “Distopya yazarları günümüz insanının gelişen teknoloji karşısındaki duygularını, düşüncelerini ve tepkilerini dile getirmeye çalışarak halihazırdaki bilimsel gelişmelerin ürkütücü hatta yok edici tehlikeleri üzerinde durur” (Özlük, 2011, s.41). Dolayısıyla distopyacılar, modern çağın getirilerine karşı hissetmiş oldukları endişe ve kaygıyı yansıtmak üzere bu türe başvurmaktadır. Onlar, gelinebilecek en uç noktaları fantastik bir gerçeklik doğrultusunda ele almayı, böylece çarpıcılığı, etkililiği arttırmayı amaçlamaktadır. Ancak

ütopya ile distopyalar, düzen temsili oluşturma kaygısı ile fantastik türden ayrılmaktadır. Çünkü fantastik türde kurulan evrenin yapısı çeşitlilik arz ederken günümüzdeki ütopya ve distopyalar fantastik türe göre farklılık göstermektedir. Ancak bu farklılık, ütopya ve distopyanın fantastik türün doğrultusunda geliştiği gerçeğini değiştirmez.

Modern dönem ile gerçek ve gerçek ötesi kavramların daha fazla sorgulanır hale gelmesi ile Fantastiğin özellikle sanatta olmak üzere sarsılmaz değer ve önem kazandığını söyleyebiliriz. Gerçeküstücülük ve Dadaizm'in en önemli temsilcilerinden biri olan Max Ernst bu kategoride değerlendirebileceğimiz çok fazla gerçeküstü eser ve kitap illüstrasyonları oluşturmuştur. Sanatçının birçok illüstrasyonunda fantastik ve doğaüstü tasvirler yer almaktadır. Örneğin "Une semaine de bonté" kitabı içerisinde birçok sürrealist illüstrasyon yer almaktadır. Aşağıda gördüğümüz eser bu kitap içerisinde bir örnek olup dönemin fantastik perspektifin neye dönüştüğüne dair önemli bir kaynak haline gelmektedir.

Şekil 10. Max Ernst, " Une semaine de bonté, ou Les sept éléments capitaux: roman", İllüstrasyon, 1934, Ulusal Sanat Galerisi Kütüphanesi

Her ne şekilde olursa olsun varlığını koruyan fantastiğin belki de en doğru ifade aracı sanat olmuştur. Sanat tarihindeki örneklere bakılacak olursa fantastik olan sanat eserleri toplumun özellikleri ve sanatçıların tavırları ile ilintili olarak değişmektedir. Fantastiğin hangi noktada sanata dahil olduğunu belirlemekte bu anlamda önem arz etmektedir. Konunun daha da anlaşılabilmesi açısından fantastik kadar eski olan ve çoğu durumda yakın ilişki içerisinde görülebilen Mistisizm ile Mitoloji kavramlarıyla nasıl bir noktada ayrılmakta ve kesişmekte olduğunun ortaya konulması gerekli görülmüştür.

1.2. Fantastiğin Mistisizm ve Mitoloji Kavramları ile İlişkisi

Mistisizm ve mitoloji kavramlarının kökeni de fantastik terimi gibi insanlık ile yaşıt denebilecek kadar eskilere dayanmaktadır. Mitoloji ve mistisizm kavramları fantastik kavramı ile değerlendirildiğinde bu iki kavramın daha çok dinsel yönelimleri olduğunu ve inanç sistemleri ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Fantastik anlam bakımından gerçeklik ve gerçek öğelere bir meydan okuma, olağanüstü halleri tanımlamak ve açıklamak bakımından kullanılmaktadır. Belirli durumlarda din ile ilişkili halde görülebilir fakat anlam bakımından direkt olarak din temelli olmadığı söylenebilir ve fantastiğin din ile ilişkilenebilmesi, dinin içerisinde de fantastik öğelerin bulunmasından kaynaklıdır. Fakat asıl anlamı itibari ile fantastik, gerçeklik ve bilinmeyenlerin evreni ile ilişkilidir.

Mistisizm, köken olarak Grekçe “Sır” anlamına gelen “musterion” kelimesinden türetilmiştir. “Musterion” kelimesinin kökü Grekçe “Mu-Ô” fiildir ve “Muein”, “susmak suskun olmak ve gözleri kapamak” anlamlarına gelmektedir. Grek dinine göre gizemli sırlara sahip olan kişinin bu kadim bilgileri paylaşması doğru olarak görülmemekte ve suskunluk icap etmektedir. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü’ ne göre, mistisizm “sırrilik, gizemcilik” olarak tanımlanmaktadır. Misalli Büyük Türkçe Sözlüğü’ ne göre duyu ve sezgiye dayalı felsefi doktrin ve akıldan çok sezginin önemli olduğu, Tanrısal olana sezgi yolu ile ulaşılabilceğini benimseyen inanç, düşünce sistemi olarak açıklanmaktadır. Bu terimi ilk kullanan kişinin Mistik Teoloji eseri ile Dionysius Areopagite olduğu söylenmektedir. Tabi ki bundan önce de halk kesiminde kullanılan bir terim olan ve spiritüel deneyimden bahsedilirken kullanılan “contemplation” kelimesi varlığından söz

edilmektedir. Ancak adlandırmanın yanı sıra mistisizm var oluşu bakımından Uzakdoğu, Hindistan ve Çin’de doğduğu söylenmektedir. Sonuç olarak mistisizm, daha çok sezgisel duyum ile elde edilen bilgileri ifade etmekte, yüce olana veya hakikate kavuşmayı vasıtasız olarak hedef almaktadır. Mistisizmin aksine hayal gücüne başvurarak kendi inanç sistemini oluşturan, tanrı, peri, dev ve kahraman gibi fantastik karakterlerin yer aldığı öykülerin oluşturduğu Mitoloji kavramı 17. ve 18. yüzyılın bilginlerine göre inancın şekil değiştirmiş bir halidir. Daha sonra bilginler bu öykülerin gerçek olabileceği düşüncesini benimsemiş olsa dahi terim olarak masal, hikaye ve kurmaca anlamlarına gelen “mythos” ile söz anlamına gelen “logos” kelimelerinden oluşmaktadır (Can, 1997, s. 1).

Bu sebeple kelimenin günlük kullanımı bu perspektif açısından sorun teşkil etmektedir. Büyük Türkçe Sözlüğe göre:

“Mitoloji, belirli bir uygarlığa ya da dinsel geleneğe özgü inançları, uygulamaları, kurumları ya da doğa olaylarını açıklamak amacıyla görünüşte gerçekten yaşanmış olayları aktaran, ama özellikle ayin ve törenlerle bağlantılı, çoğunlukla kökeni bilinmeyen ve en azından kısmen geleneğe dayanan söylenceler toplamı.” (www.ansiklopedim.net) olarak açıklanmaktadır.

Mitoloji gerçek veya gerçek olmayan öykülerin yer aldığı, özünde evreni anlamlandırma ve tanımlama bilimi olarak insanoğlunun belleğinde oluşan bilgiler sistemidir denebilir. İnsan yeryüzündeki deneyim ve bilgisine dayanarak hikayeleri yaratır, anlatır. Bilimsel anlamda değerlendirdiğimizde de yaşanmış olsun veya olmasın bu öyküler insanın bilinçaltına ve psikolojisine yönelik derin, anlamlı bilgiler içermektedir. Her ne kadar mitolojinin oluşumda çeşitli yazarlar tarafından toplumu çeşitli yönlerle sömüren dini ve siyasi liderlerin öncülük ettiği düşünülmüş olsa da bu kaynaklar tarihi açıdan değerini korumaktadır. Her toplumun kendine ait bir mitolojisi vardır ve bazı bölgelerde hala inanılan bir kaynak olduğu görülmektedir.

Fantastik, mistisizm ve mitoloji ortak olarak doğaüstü duyum, fantezi ve kurgulara dayanmaktadır. Bu kavramlar çeşitli noktalarda dinsel, ritüel ve kültürel olanla ilişki

kurmakta çeşitli noktalarda ise birbirinden ayrılmaktadır. Fakat soyutluk ve gerçek dışılık anlamında bu üç kavram da birbirine yakın olabilecek bağlamlarda oluşmuşlardır. Bu üç kavramın da sanat üzerinde etkileri olmuştur. Yeri geldiğinde mitolojik öyküler fantastik eserlere konu olmuş yeri geldiğinde ise mistik deneyimler bu eserlerin yaratılmasında ilham kaynağı haline gelmiştir. Fantastik sanatın ortaya çıkmasında bu kavramların önemli bir yeri vardır ve bu eserlerin var olabilmesini insanın bilinmeyene duyduğu merak ve arzuya, ilahi ve kutsal arayışlara, evrenin duyular yoluyla çeşitli şekillerde anlamlandırılabilmesine bağlı olduğunu söylemek mümkündür. İnsanoğlundan var oluşu itibari ile hiçbir zaman ayrılmamış merak duygusu ve anlamlandırma yetisi insanı soru sormaya, araştırmaya iterek her zaman ötesine geçebilme olanağı sunmuş, gerçek, gerçeküstü gibi kavramların oluşmasına sebep olmuş ve bu iki kavram arasındaki sınırlar zaman içerisinde muğlaklaşmıştır.

Fantastik kavramı bahsi geçen bu kavramlar ile çoğunlukla yakın ilişkilerde görüleceğinden bu kavramların benzer ve farklı yönlerini anlamak gerekmektedir. İçeriği bakımından üç kavramda gerçeklikten bir kopuş özelliği taşımaktadır fakat fantastik bu iki kavramın var ettiği doğa üstü ortamı tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu sebeple doğaüstü olan her şeyi genel tabir ile Fantastik olarak tanımlayabiliriz.

2. FANTASTİK SANAT

Fantastik sanat, belirli çizgiler içine sıkıştırılıp sınırlandırılması mümkün olan bir kaynak olmadığı için oldukça geniş bir kapsama sahiptir. Bu nedenden dolayı da fantastik sanatın sıradan bir akım olarak değerlendirilmesi mümkün olmamakla birlikte belli başlı isimleri fantastik sanatın temsilcisi olarak anlatmak doğru olmayacaktır. Dolayısıyla fantastik sanatı izah edebilmek için onu sıradan bir akım, bir akımın parçası ya da bir tarz olarak düşünmenin ötesine geçilmesi, bütün kapsamı ile ele alınması gerekmektedir.

Fantastik sanatın tarihi süreci göz önünde bulundurulduğunda kapsamının; gerçeküstü temaları ve düşünceleri içerdiği sonucuna varılmaktadır. Başta bilim kurgu ve korku olmak üzere çeşitli spekülatif kurgu sanatları ile bazı benzer yönlerinin olmasına karşın diğerlerinden ayrıldığı keskin sınırları vardır. Geleneksel mitlerin ve efsanelerin

tasvirleri, ilahi müdahaleler, efsunlu güçler, gerçek ötesi olaylar biçimindeki öğeler ile vurgulanırken bu öğeler fantastik sanatı diğer kurgu sanatlardan ayıran özellikler olarak ön plana çıkmaktadır. Büyücüler, cadılar, devler, cüceler, periler, ejderhalar ve daha pek çok doğaüstü varlıklar, fantastik sanatta sıklıkla kullanılan karakter tipleridir (Şekil 4). Bu tipler çoğu zaman soyutluktan ziyade temsili bir natüralistlik ile yansıtılmaktadır. Fantastik sanat, geçmişten bugüne dek olan sürecinde bazen dergilerde, bazen grafik roman sanatlarında sıkça kendini göstererek söz konusu türlerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

15. yüzyılda yaşamış olan Martin Schongauer'ın eserleri döneminin dini, mitolojik unsurlarını işlemekte ve fazlasıyla fantastik öğeler içermektedir. Örneğin “Şeytanlar tarafından ezilen Aziz Anthony” adlı eseri Aziz Antonius'un şeytanlar tarafından uğradığı azabın resmedildiğini ve fantastik bağlamda değerlendirildiğinde din ve mitolojik unsurların bir arada kullanıldığını görebilmekteyiz.

Şekil 11. Martin Schongauer, Şeytanlar tarafından ezilen Aziz Anthony, Graviür, 1470-1474

Sanat perspektifinden ele alındığında ise fantastik sanat; hayal gücünün daha etkin olduğu düşlerin neticesinde ortaya çıkan ve imgelemlerden sıklıkla yararlanan mantık ve gerçeğe ilişkin ipuçlarının bir göstergesidir. Üretilen fantastik sanat, ürünün fantastik olması veya fantastik bulunmaması son derece öznel bir sonuçtur. Fantastik sanat başlı başına öznel bir temele dayanmaktadır. Fantastik sanat ile hafıza arasında yakın bir ilişkinin olması, onun fantastik olma boyutunun, toplumdan topluma hatta kişiden kişiye farklı düzeylerde algılanmasının altında yatan sebeptir. Fantastik sanat dahilinde üretilen bir eser, bir toplumda fantastik bulunabilir iken diğer bir toplumda fantastik sınırları içine dahil edilmiyor olabilir. Bu durum az önce de değinildiği üzere kişiler arasında da bu şekilde gerçekleşebilir. Fantastik sanat, mistik, gerçek ötesi, folklorik veya efsanevi hususları ya da üslubu kapsayan bir biçimde karakterize edilebilir. Geçmişte, dönemin inanç sistemleri üzerinden kurgulanırken bugün bilimkurgunun ve çeşitli temaların etkisiyle farklı kurgu öğeleri düşünülmektedir.

Fantastik sanat, karanlığı ve yıkımı çağrıştıran bir tür olarak nitelendirilmektedir. Kendine özgü yansıtma şekli ile içerdiği birçok şeyi adeta bir kehanet gibi sunma kabiliyetine sahiptir. Bu donanımı ile dünyaya distopik bir tasavvur sunacak eserler kazandırmaktadır. Bu tarzı, fantastik sanatın ilgi görmesine ve çeşitli kehanetlerine inanılmasına ortam hazırlamıştır.

Fantastik sanat, sanatçıların, olağan dışı bazı hayal ve düşüncelerinin imgeler ile harmanlanması sonucunda ortaya çıkan birtakım arzuların göstergesi olarak da nitelendirilebilir. Söz konusu eserler düşüncelerin, hayallerin ve çeşitli metaforların soyutluktan sıyrılıp somutluk kazandırılmış birer karşılığıdır. Buraya kadar değinilenlerden hareketle her fantastik sanat ürününün temelinde aslında somut dünyaya ait şeylerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Buna karşın fantastik eserde yer alan ve karşı tarafa verilmek istenen metaforu anlamak, anlamlandırmak bir hayli zor olabilir. Bunun nedeni ise her sanatçının kendine özgü hayal dünyasının, düşüncelerinin arzularının olmasıdır. Dolayısıyla sanatçılar bu özgünlüklerini farklı üsluplar ile tasvir edeceklerdir. Üretilen bir fantastik sanat ürününün anlaşılması için ilk önce sanatçının üslubunun ve tarzının öğrenilmesi gerekmektedir. Bazı eserlerde, yalnızca sanatçıyı yakından tanıyan kişiler keyif ve verim alabilirken bazı eserlerde sanatçıyı tanıyan

tanımayan herkes anlatılmak isteneni anlayabilir. Sanatçılar, aynı şeyleri farklı tasavvurlar ile sunabilmektedir. Bu hususta devreye giren ise kişileştirme tarzının kullanılmasıdır. Daha açık bir ifadeyle, cansız varlıklara insani özelliklerin yüklenmesi ile kişileştirme yapılmaktadır. Örneğin bir sanatçı bir ağacı anlatırken, ağacın dallarını kollarıymış gibi tasvir edebilir. Kişileştirme, fantastik sanatçılar arasında sıkça kullanılan bir yöntemdir.

Fantastik sanat son derece öznel bir yapıya sahip olmasıyla beraber öte yandan efsanelerden, destanlardan, mitlerden, belli başlı tarihi karakterlerden/kahramanlardan sanatçıların etkilendiği ve eserlerinde kullandığı görülmektedir. Özetle gerçek ötesi pek çok şey fantastik sanatı etkileme gücüne sahiptir. Bu durum ise fantastik sanatın çeşitli sanat dallarında görülmesine yol açmıştır.

Resim, müzik, sinema, tiyatro ve edebiyat başta olmak üzere birçok sanat dalında fantastik etkilerin olduğu görülmektedir. Konumuz itibariyle resim alanında fantastik etkilerin ilk defa görülmeye başlandığı dönem Rönesans Dönemi'dir. Rönesans Dönemi, resim alanında fantastik sanatın ve alt dallarının oluşmasında oldukça büyük bir öneme sahiptir. Bu dönemin sanatçıları, fantastik sanatın gelişmesinde ve yaygınlık kazanmasında etkili olmuştur. Örneğin bu dönemin önemli fantastik baskı eserlerini ortaya koymuş olan Albrecht Dürer, "Melencolia 1" adlı gravüründe bir melek olan melankolinin etrafında çeşitli semboller ile dolu zengin ve karmaşık bir kompozisyonu titizlikle tasvir etmiştir. Bu eserde de olduğu gibi Rönesanstaki karmaşık felsefi ve mistik düşüncelerini yansıtan fantastik eserler ile karşılaşmaktayız.

Şekil 12. Albrecht Dürer, Melencolia 1, Gravür, 24 x 18,5 cm, 1514

Dürer'in yanı sıra 1445-1510 yılları arasında yaşayan Sandro Botticelli, fantastik sanatın ilk örneklerini veren sanatçılardan biri olmasıyla sanat tarihinde oldukça önemli bir konuma sahiptir. Onun çalışmalarının temaları genellikle dini ve mitolojik unsurlara dayanmaktadır. Botticelli'nin en önemli eserlerinden Venüs'ün Doğuşu (ilerleyen bölümlerde yer verilecektir) ve İlkbahar Alegorisi, mitolojik temalarla oluşturulmuş eserlerdir. Rönesans'ın bir diğer önemli ismi ise Hieronymus Bosch'dır. Bosch 1450-1516 yılları arasında yaşamış bir sanatçıdır ve kendisine ilerleyen bölümlerle sıklıkla değinilecektir.

Fantastik sanatın, edebiyat alanındaki yansımaları göz önünde bulundurulduğunda, üretilen eserlerde gerçekliğin çok ötesinde bir tasavvurun olduğu görülmektedir. Gerçek ötesi olaylar ve imgeler kurgu metinlerin, yani edebi fantastik ürünlerin baş kahramanlarıdır. Örneğin rüya gibi bir alemde geçen tuhaf yaratıklar ve maceralarla dolu

olan önemli fantastik yazarlardan biri olan Lewis Carroll un kaleme aldığı “Alice Harikalar Diyarında” eseri okuyucu gerçeklikten koparıp fantastik bir gerçekliğe sürüklemektedir. Kitabın illüstrasyonları ise John Tenniel tarafından, eserin fantastik dünyasını daha canlı bir şekilde yapılmıştır.

Şekil 13. İllüstratör John Tenniel. Mad Tea Party

Fantastik sanatın daha iyi kavranabilmesi için, edebiyattan sonra sinemanın da genel bir çerçeve ile ele alınması yerinde bir karar olacaktır. Çünkü fantastik sanatın sinemadaki etkisi yadsınamayacak büyüklüktedir. Fantastik kavramının tanımının yapıldığı başlık altında değindiğimiz fantastik edebi eserlerin sinemaya uyarlanması fantastik sanatın etkisinin bir göstergesidir.

“Sessiz sinema döneminde Douglas Fairbanks’ın The Thief of Bagdad (1924) ve Fritz Lang’in Die Nibelungen (1924) adlı filmleri fantastik sinemanın ilk ve önemli örneklerindendir.” (Bayraktar, 2010, s. 23).

Şekil 14. The Thief of Baghdad (1924), film afişi

Günümüze kadar en fazla beğenilen ve en eski fantastik sinema filmleri arasında yer alan eser Oz Büyücüsü olmuştur. Bir sinema filminin fantastik bir sanat eseri ile adlandırmasını alabilmesi için gerekli olan koşullar René Prédal tarafından şöyle sıralanmıştır (Prédal'den aktaran Dorsay, 1986, s. 46).

- “Olağandışı bir ögenin olağan bir dünyayla karşılaşması: Gelip dünyamıza karışan bir canavar, bir yaratık; normal yaşama gelip dalan bir deli, manyak, sadist, olağanüstü bir olay, vs.
- Olağan bir ögenin olağanüstü bir dünyayla karşılaşması: Bilinmeyen bir ülkeye, bir aleme yolculuk, herhangi bir gizli araştırma, vs.
- Olağandışı öğelerin kendilerinin de olağandışı olan bir dünyadaki serüvenleri: Tümüyle hayal ürünü bir dünyada, şaşırtıcı bir çevre içinde, maddenin bilinen yasalarına uymak zorunda olmayan insanın öyküsü.”

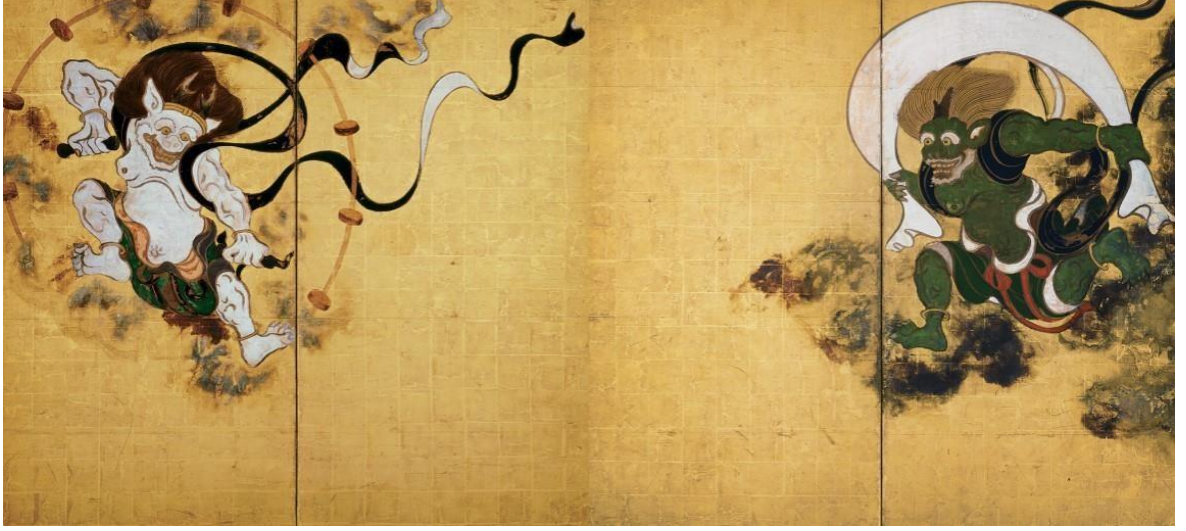
Çok yakın bir zamana kadar sinemada fantastik türün diğer türler ile arasındaki fark kesin bir şekilde ortaya konulamamıştır. Özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte sinema filmi çekimlerinde kullanılan kamera, lens ve sayısal teknolojiler gibi araçların birçok açıdan yenilenmesi, film boyunca çekilen sahnelerin daha sonradan montajlanmasını ve kurgulanmasını kolaylaştırmış ve bu alanın pratiklik kazanmasını sağlamıştır. Böylelikle fantastik sanat ile teknolojiler arasında da sıkı bir ilişki kurulmuştur.

Araştırma konumuza dönecek olursak fantastik sanat ile baskı resim arasındaki yakın ilişki, araştırmamızın da kapsamını oluşturması itibariyle oldukça önemlidir. Fantastik sanat, sanat türlerinden baskı resmin içinde de kendine son derece geniş bir alan edinmiştir. Baskı resmin teknik olarak ilk Çin ve Japonya’da bulunmasından itibaren günümüze kadar olan süreçte birçok sanatçı, fantastik baskı resim eser ortaya konulmuştur. Örneğin Utagawa Kuniyoshi tarafından yapılan “Takiyasha Cadı ve İskelet Hayaleti” adlı Ukiyo-e eseri mitolojik bir hikâyeden esinlenerek fantastik unsurları barındırmaktadır ve Japonya’nın önemli fantastik baskı resim örneğinden biridir.

Şekil 15. Utagawa Kuniyoshi, Triptych of Takiyasha the Witch and the Skeleton Spectre, Woodblock Printing, Edo Dönemi

Honami Koetsu ve Tawaraya Sotatsu gibi sanatçılar da Edo Döneminde Japonya’da meşhur olan “Rinpa” tarzında zamanın dini mitolojik ve doğal unsurlarını içeren eserler ortaya koymuşlardır. Aşağıda örneğini gördüğümüz “Reijin to Fujin” adlı çalışma Japon mitolojisinden ilham alınarak rüzgâr tanrısı (Raijin) ve gök gürültüsü tanrısı (Fujin) olarak bilinen iki mitolojik figürü tasvir etmektedir.

Şekil 16. Tawaraya Sotatsu, Wind God and Thunder God, Ink and color on gold-foiled pape, 169,8 x 154,5 cm (her biri), 17. Yüzyıl

Fantastik sanat, hayal ürünü, tanınmaz soyut nesneleri içermesinden dolayı doğrudan okunması mümkün değildir çünkü her şey açıkça ortaya konulsa dahi yine de metaforik yönünden dolayı kolaylıkla okunması mümkün değildir. Başka bir deyişle, fantastik sanatın bir bakışta aktarmak istediğini anlamak oldukça zordur. Bu özelliği ise onun gizemli yanını vurgulamakla birlikte onun yüzyılları aşan bir tarihe sahip olmasını sağlamıştır. Fantastik sanat, yaratıcı ve fantastik temaları araştıran bir sanat olarak karşımıza çıkmaktadır. Genellikle gerçek dışı ve rüya gibi dünyaları, mistik yaratıkları ve gerçeküstü manzaraları tasvir etmektedir. Fantastik sanat, yüzyıllardır var olan ve bilim kurgu ve fantastik edebiyatın yükselişiyle popülerlik kazanan bir alan olmuştur. Fantastik sanatın kökenleri, sanatçıların eserlerinde sıklıkla mistik ve doğaüstü temaları tasvir ettikleri Orta Çağ'a kadar izlenebilmektedir. Rönesans döneminde Hieronymus Bosch ve Albrecht Dürer gibi sanatçılar fantastik ve yaratıcı sanat eserleri yaratarak bu geleneği sürdürmüşlerdir. 19. yüzyılda Romantizmin yükselişiyle birlikte fantastik sanatta bir canlanma yaşanmıştır. William Blake, John Martin ve Francisco Goya gibi sanatçılar, fantastik ve mistik temalarıyla karakterize edilen sanat eserleri üretmişlerdir. Bu dönemin sanatı genellikle karanlık ve gizemli ayrıca zamanın değişen kültürel tutumlarını yansıtmaktaydı. 20. yüzyılda fantastik sanat gelişmeye devam ederek bilim kurgu ve fantezi edebiyatının yükselişinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Salvador Dali, Max Ernst ve René Magritte gibi sanatçılar, sanatın geleneksel sınırlarını zorlayan gerçeküstü ve rüya gibi sanat eserleri üretmişlerdir. Günümüzde fantastik sanat popüler bir tür olmaya devam etmekte ve yeni teknoloji ve dijital medya ile gelişmeye devam etmektedir. H.R.

Giger, Zdzislaw Beksinski ve Alex Gray gibi çağdaş sanatçılar, yenilikçi ve yaratıcı çalışmalarıyla türün sınırlarını zorlamaya devam etmektedirler. Fantastik sanat, kültürel hayal gücümüzü şekillendirmede önemli bir rol oynamakta ve bugün sanatçılara ilham vermeye ve onları etkilemeye devam etmektedir. Fantastik dünyalara bir bakış sunmakta ve kendi hayal gücümüzün derinliklerini keşfetmemizi sağlamaktadır. Geçmişin karanlık ve gizemli eserlerinden günümüzün parlak ve renkli eserlerine kadar fantastik sanatın, dünyanın dört bir yanındaki sanatseverleri cezbetmeye, ilham vermeye devam eden zengin ve çeşitli bir tarihi vardır. Fantastik sanat, yaratıcı ve fantastik temaları araştıran büyüleyici bir tür olmuştur. Anlaşıldığı üzere Fantastik sanat, resim ile illüstrasyon alanını doğrudan etkileyen bir alan olmuştur. 20. yüzyılın son dönemlerine doğru gelindikçe fotoğrafçılık alanında da yansımaları görülmeye başlanmıştır. Ayrıca rüya hali, sersemlik, uyur-uyanıklık gibi durumların üzerinde de kendine bir ortam hazırlamıştır.

Çalışmanın buraya kadar olan kısmında Fantastik sanatın ne olduğuna, nerelerde karşımıza çıktığına dair genel bilgilere yer verilmiştir. Genel hatları ile Fantastik Sanat' da gerçek ötesi temalar işlenmekte ve kurgulanmaktadır. Bu sanatı, realizme zıt bir noktada konumlandırabileceğimiz gibi benzer kümelerde değerlendirebileceğimiz başka sanat akımları da mevcuttur. Vizyoner Sanat, Grotesk Sanat, Maniyerizm, Fantastik Gerçekçilik, Büyülü Gerçekçilik, Sürrealizm, Metafizik Resim gibi sanat akımları Fantastik Sanatta olduğu gibi gerçek olmayanı resmetme noktasında benzer tutumlara sahip diyebileceğimiz sanat akımlarıdır. Bu doğrultuda çalışmanın ikinci bölümünde Fantastik Sanat ile yakından ilişkili görünen sanat akımlarına yer verilecektir. Öncelikle, insana bilişsel durumu ile ilgili fazlasıyla aydınlanma yaşatmış olan Psikanaliz' in sanata ve Fantastik türe ne gibi katkıları olduğunu, neleri değiştirdiğine dair genel bir bakış sunulacaktır.

2.1. Fantastik Sanat ve Psikanaliz

Avrupa sanatında köklü değişiklikler 19. yüzyılın başında kapitalizm ve makineleşme sürecinin başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Buhar makinelerinin icadı ile başlayan Birinci Endüstri Devrimi ile beraber üretim anlamında yeni yapılanmalar

doğurmuş ve sanayileşme olgusunun var olmasına sebebiyet vermiştir. Bu sanayileşme süreci sanatı kendine yeni üretim kaynakları bulması konusunda etkilemiştir. Nesneler de sanat içerisinde malzeme olarak kullanılmaya başlaması toplumda birçok olgunun da nesneleşmesi konusunda sosyolojik anlamlar barındırmaktadır. Toplum genelden bireysel olana yönelmiş ve yalnızlığın daha fazla hissedildiği, hiçlik duygusunun pekiştiği bir döneme girmiştir. Gittikçe nesneleşen sosyal yapı içerisinde sanatta metalaşma sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Savaş sonrası toplumun duyuşal dünyaya dönmesi ile bir takım teknolojik ilerlemeler malzeme konusunda sanatı destekler ve sanatçıların yüzünü kavramsal yöne çevirmesinde etkili olmuştur. Artık sanatçılar malzeme bakımından yeni ifadelerle yönelmekte düşünsel olana ağırlık vermektedir. Kübizm ile toplumdaki normların parçalanmasına şahit oluyor Sürrealizm ile düşsel dünyaya yolculuk etmeye başlıyoruz. Fotoğraf makinesinin icadı ile de bu anlatım olanakları daha fazla genişlemeye başlamıştır. Birçok yeniliğin süregeldiği bu dönemde geleneksel normlara da karşı tavırlar genişlemekte ve yayılmaktadır. Bu karşılığı sanatta da görmek mümkün hale gelmektedir. Duchamp'ın “ready-made”lerinden biri olan “Pisuvan” eseri sanat seyircisini eleştirmekle beraber sanatın ve sanat eserlerinin geldiği noktayı eleştirmekte ve sanatçıyı tüm bu değerlerin üstüne koyarak dönemin sanatsal değerlerini alaşağı etmektedir. Bu eserde bize verilen mesajın, “önemli olan ortaya konulan nesne değil nesnelere yüklenmiş olan anlamlar ve değerler” olduğunu görmekteyiz (Yıldız, 2016). Benzer şekilde Andy Warhol'un seri olan eserlerinde toplumun nezdinde popüler olanın, en fazla değer görülenin makineleşme sürecinde tüketim nesnesi haline geldiğine şahit olmaktadır.

Bu yeni değerlerin yaratıldığı eski değerlerin çok fazla değiştiği dönemde toplum kaosa uğramış tutarlı yapı bozguna uğramıştır. Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise sanatta biçimsel öğelerde değişimler kendini göstermiş, geleneksel kompozisyon biçimi tamamen ortadan kalkmıştır. Bu süreçte bilimsel alanda gerçekleşen değişimler de sanat üzerinde çok fazla etkisini göstermiş, özellikle Psikanalizin ortaya çıkması sanatta yaratıcı tekniklerin doğmasına sebebiyet vermiştir.

20. yüzyılın en önemli kuramlarına sahip Freud'un psikanalitik kuramları sanata, sanatçıya ve yaratıcılığa yönelik düşünceleri kökünden etkilemiştir. Freud'un bilinçaltına yönelik geliştirdiği çalışmaları önemli değişimlerin temelini oluşturmaktadır. Bireyin

özüne inildiği, duygu ve davranışların bilinçdışı yönlendirmelerine yönelik analizlerin yapıldığı bir disiplin olan psikanalizin sanat ile bağı yadsınamaz düzeydedir. Bu anlamda Freud, insan zihnini ve onun sanatla ilişkisini anlama biçimimizde önemli bir etkiye sahiptir.

Freud, sanatın ve sanatçıların bilinçsiz arzular tarafından yönlendirildiğine ve bu arzuların yaratıcı süreçle ortaya çıktığına inanmaktadır. Freud'un bilinçdışı zihin kuramı, psikoloji ve insan anlayışı dünyasında bir dönüm noktası niteliğindedir. Bilinçaltımızın, davranışlarımızı yönlendiren bastırılmış anılar, arzular ve dürtüler içerdiğine inanmaktaydı. Freud'a göre bu arzular, rüyalarımız, dil sürçmelerimiz ve diğer bilinçsiz eylemlerimiz aracılığıyla açığa çıkmaktadır. Sanatın da bilinçaltının bir yansıması olduğunu ve sanatçıların en derin arzularını eserleri aracılığıyla ortaya koyduklarını ileri sürmekteydi. Bununla beraber yaratıcı süreci, sanatçıların bilinçaltına erişimlerinin ve en derin arzularını dünyaya açıklamalarının bir yolu olarak görmekteydi. Freud'a göre sanat, insan ruhunu açığa çıkarmanın bir yoludur ve sanatçıların kendi bilinçaltı zihinlerini anlamaları, sanatın yaratılması yoluyla mümkün olmaktadır. Freud'un bu zihin teorilerinin sanat dünyası üzerinde derin bir etkisi olmuştur. Sanatçılar, çalışmalarını en derin arzularına erişmenin ve ifade etmenin bir yolu olarak görmeye ve daha kişisel, içe dönük işler yaratmaya başlamışlardır. Sanatçılar daha önce estetik açıdan daha hoş veya politik olarak alakalı eserler yaratmaya odaklandıklarından, bu sanat dünyasında büyük bir değişim anlamına gelmekteydi. Bu anlamda Freud'un kuramlarının en çok etkisinin görüldüğü akım olan Sürrealizm ortaya çıkmaktadır. Bu akımın sanatçıları bilinçaltı öğeleri ortaya çıkarmanın yolu olarak rüyaları ve otomatizm gibi teknikleri kullanmışlardır. Fantastik sanat olarak tanımlanan tüm eserlerde gerçek ve gerçek olmayan imgelerin bilinçaltının hikayesiyle harmanlanarak ortaya çıktığını görmekteyiz. Fantastiğin bu yönünün bilinçaltı kuramlarla ilişkili olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Nihayetinde bilinçaltımızda bulunan her kavram ve imge kendiliğinden bağlar kurmakta ve bu soyut ilişkilenmeler sanat yoluyla ortaya çıkabilmekte, ortaya çıkan eserler de Fantastik sanat türü olarak değerlendirilebilmektedir.

Freud, sanat ve cinsel dürtüler arasında bir bağ olduğunu ve narsisist bileşenleri de içerisinde barındırdığını savunmaktadır. Sanatın çocuklukta bastırılmış cinsel duyguların yüceltilerek ifade edilmesi noktasında yaratmanın libidinal dürtüsüne vurgu yapmaktadır.

Bu sebeple sanat eserlerinin sanatın uygulayıcısının yaşamıyla doğrudan ilişkisinin olduğunu söylemektedir. Freud yaratıcılık ve nevroz arasında da benzerlik kurarak “yüceltme” kelimesini yaratıcılık için kullanmaktadır. Bu yüceltilmiş eylemler sanatsal ve entelektüel çalışmaların bir ifadesi anlamına gelmektedir. Buna bir örnek olarak Freud “Yaratıcı Yazarlar ve Gündüz Düşler” isimli çalışmasında Leonardo Da Vinci’nin cinselliğe karşı çocuksu merakını daha sonradan bilime yöneltlen yetişkin bir meraka dönüştüğünü ifade etmektedir. Birey yetişkin döneminde oyun oynamaktan vazgeçmediğine sadece nesneler ile arasındaki bağın değiştiğine vurgu yaparak anlamların sadece yer değiştirdiğini söylemektedir.

Freud’un bu kuramları sanatçılar tarafından araçsallaştırılarak sanat eserlerini beslemeye devam etmiştir. Özellikle Dışavurumculuk ve Gerçeküstücülerin etkilendiği bir kaynak haline gelmektedir. Dışavurumculuk Freud’un kuramlarını kuramsal çerçevede incelemekten sadece bakışını öze çekerek duygularını renk, çizgi, vb. öğeleri kullanarak dışa vurma anlamı taşıyacak düzeyde etkilenmişlerdir. Sanatçıların yönü iç dünyasında ve iç dünyalarında yaşananları gerçekleştirdiği anda eş zamanlı olarak aktarmaktadır. Buna karşın Gerçeküstücülük akımının gelmesiyle beraber Freud ve sanat birlikteliği belirgin hale gelmektedir. Gerçeküstücüler aklın ve mantığın devre dışı kaldığı noktada bilinçdışı akıstan gelecek olanı eserlerine yansıtmaya çalışmış, böylece gözle görünmeyen dünyaların açığa çıkarılarak bunların tartışıldığı bir ortam yaratmaya çalışmışlardır. Psikanaliz sanatçıların ruhsal dünyalarını açığa çıkarmaları konusunda çok etkili olmuştur.

Freud’un ortaya attığı serbest çağrışım teknikleri ise bu akımda kullanılan en önemli tekniklerden biri haline gelmiştir. Bu teknikleri baskı resimde kullanan önemli sanatçılardan biri de Jean Dubuffet’tir. Otomatizm ve Dışavurumculuğun önemli baskı örneklerini sunan sanatçının aşağıdaki litografi eserinde çeşitli peyzaj malzemelerinin bir kolajını görmekteyiz.

Şekil 17. Jean Dubuffet, Landscape with Foliage, Litografi, 1953

Psikanalizin Fantastik Sanata olan katkıları, Freud'un teorilerinin ve bilinçaltı gibi kuramlarının sanat dünyasına etkisi ile benzer noktalardadır. Ayrıca sanatta fantastiğin daha anlamlı bir yer edinmesine sebep olmuştur diyebiliriz. Çünkü Psikanalizde, Fantastik sanatta olduğu gibi görünmeyenlerin keşfedilmesine bir teşvik vardır. Örneğin Freud'un Bilinçaltı araştırmalarına göre sanat eserleri bilinçaltı dürtüler, düşler ve içsel olanların keşfinin sanatsal yolla ulaşılmasını sağlamaktadır. Fantastik sanatta bu anlamda sanatın anlamını derinleştirerek sadece gerçekdışı unsurlar olmamakla beraber bireyin düşsel dünyasına dair ipuçları sunmaktadır. Psikanaliz perspektifinden Fantastik sanat eserlerini incelediğimizde bu ipuçlarını keşfetmek daha mümkün hale gelmektedir.

Rüyaların analizi ile Freud düşlerin psikolojik temelini araştırırken rüyaları araç olarak kullanmakta Fantastik eserlerde de sanatçılar yeri geldiğinden gerçeklikten kaçış olarak hayallerini ve düşlerini resmetmektedir, bu eserler sadece ideolojik bir anlatı

olmamakla beraber arzuların ve korkuların keşfini sunmaktadır. Daha detaylı açıklama sunmak gerekirse sanatçılar Fantastik sanatta olduğu gibi eserlerinde kendilerini de keşfetmektedir. Bu noktada içsel olanın keşfinde fantastik unsurlardan yararlanıldığını, biliminde katkısı ile fantastiğin sadece gerçekdışı şeyler ile ilgilenmediğini söyleyebiliriz. Psikanaliz Fantastik sanatın anlamını ve işlevini derinleştirerek insan bilincine ve bilinçaltının karmaşıklıklarını keşfeden bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak kuramsal anlamda ve teknik anlamda Freud'un teorileri sanata, sanatçıya ve yaratıcılığa ait düşünceleri olumlu anlamda etkilemiş ve sanatsal üretimlere yön vermiştir. Sanatçıların yönünü iç benliğe(egoya) çekmiş burada gizli olanların aktarılması konusunda sanatta devrim niteliğinde bir değişime sebep olmuştur. Fantastik sanat ise varoluşundan beri bu yönü her zaman kendi içerisinde barındırmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA SANATINDA FANTASTİK

1. KLASİK DÖNEM AVRUPA SANATINDA FANTASTİK

Klasik dönem olarak kategorize edilen bu başlık altında Rönesans, Barok, Romantizm ve Sembolizm’ in içerisinde Fantastik Gerçekçiliğin yeri ve eser örnekleri incelenecektir. Bu dönem, Fantastik Sanat türünün ortaya çıkması anlamında gereken zeminlerin atıldığı bir dönem olması bakımından oldukça önemlidir. Bu dönemin sanatçılarının kendinden sonra gelecek olan kuşakları oldukça etkilediği görülmektedir. Dönem itibari ile inançların daha yoğun yaşanması, bilim konusunda simya gibi daha fantastik arayışların olması itibari ile fantastik unsurlar sanatçıları etkilemiş ve bu başlık altında inceleyebileceğimiz eserleri doğurmuştur. Kendilerini direk olarak fantastik olarak tanımlaması ile konumuz açısından önemli gördüğümüz ve ilerleyen sayfalarda daha detaylı olarak işlenecek olan “Fantastik Gerçekçilik” akımının sanatçıları gerçekçi üslupla fantastik ve gerçeküstü unsurları birleştiren bir tür olarak 20. yüzyılda ortaya çıkmaktadır. Burada incelenecek eserler sadece içeriği bakımından fantastik unsurlara sahip ve bu alana dahil edilebilecek erken örneklerdir.

Klasik sanatta vurgu daha çok idealize edilmiş güzellik üzerinedir. Bunun yanı sıra Roma ve Yunan sanatından mitolojik ve fantastik unsurların bir araya getirildiği de görülmektedir. Bu tasvirler genellikle tanrıları, efsanevi yaratıkları ve doğaüstü olayları içermektedir. Klasik antik çağ sanatçıları bu tür unsurları merak duygusu ile aktarmaktadırlar. Bu eserlerde Yunan mitolojisinden örneklerle sıkça karşılaşılacaktır. Örneğin; Medusa’ya, heykeller, çanak ve çömleklerde rastlanılır, Centaurs’ a (Üst gövdesi insan alt gövdesi at olan mitolojik yaratık) heykeller ve vazo resimleri gibi çeşitli sanat eserlerinde karşılaşılacaktır. Satirler ve Faunlar da klasik sanatta yaygın figürlerdendir. Klasik dönem sanatı öncelikli olarak idealize edilmiş olan güzellik üzerine kurulu olmasına karşın fantastik unsurların tipik olarak sanat eserlerinin daha geniş yelpazesini oluşturduğunu söylemek doğru olacaktır.

Rönesans’da Fantastik unsurlar barındıran eserlerin ilk örnekleri ile karşılaşilmektedir. Öncelikle Rönesans resimlerinde sadelik, ölçüler ve denge çok önemli olmuştur. Bununla beraber fantastik eserler çoğunlukla dini figür ve temaları işlemektedir. İtalya’ da ortaya çıkmış ve daha sonra tüm Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Bu dönemde birçok yeniliğe adım atılmış, Orta Çağda yaşanan daha çok kilisenin sebep olduğu baskıcı otoriteden kurtulunmuş, bilim ve sanatta ilerlemeler yaşanmıştır. Bu dönemin önemli sanatçılarından biri olan Leonardo Da Vinci’ de fantastik öğeler barındıran eserler üretmiştir. Sanatçının konuyla ilişkili bilinen ilk eseri ise “Beşaret”tir. Burada Büyük Melek Cebrail’in, Meryem’e İsa’yı müjdelediği an resmedilmiştir.

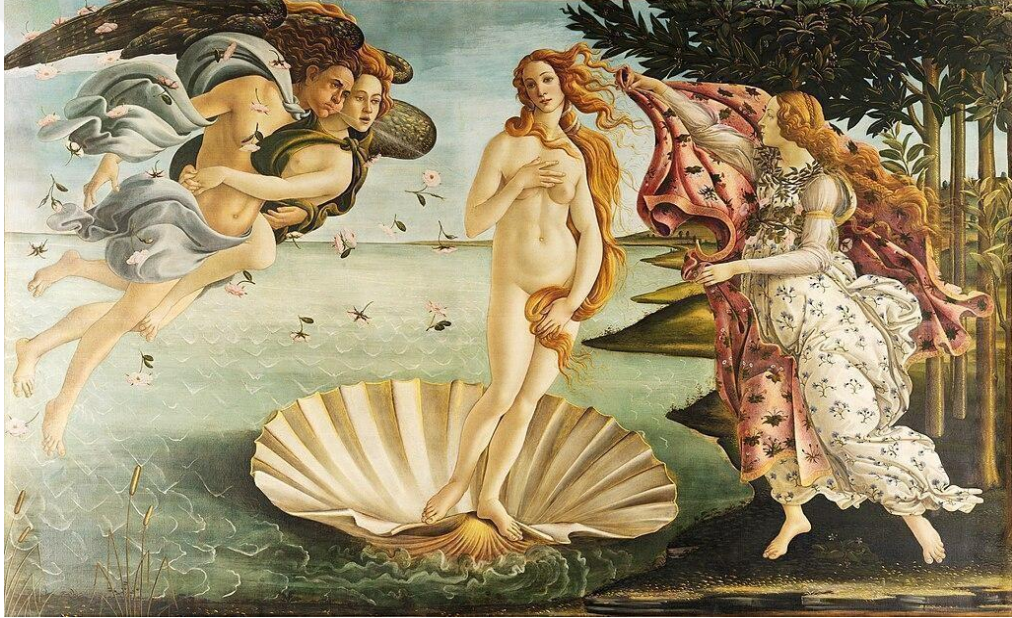

Şekil 18. Leonardo da Vinci, Beşaret, Tuval üzerine tempera, 98x217 cm, 1472, Galleria Degli Uffizi (Florence, Italy)

Eserin mekânı, Luka İnciline göre Cebrail’in İsa’yı müjdelediği yer olan İsrail’in Aşağı Celile bölgesinde yer alan Nasıra olarak resmedilmiştir fakat sanatçı, İtalya’da bir bölge olan Toskanayı mekana katmıştır. Aynı zamanda metne göre bu müjdenin Meryem’in odasında gelmesine karşın sanatçı bu anı bahçede resmetmiştir. Meryem’in elinde eski ahit bulunmaktadır ve tedirginlikle elini kaldırmaktadır. Kitabın altındaki mermer kaide Leonardo’nun ustası olan Verrocchio’nun zamanında Floransa, San Lorenzo Bazilikası’nda yaptığı mezar taşıdır. Cebrail’in elinde tuttuğu beyaz zambak geldiğimizde ise bu zambak Meryem’in bekaretini temsil etmektedir. Beyaz zambakın el değmemişlik, masumiyet ve genç kız sembolleri olarak kullanıldığı söylenilmektedir. Cebrail, Meryem’in masumiyetine karşılık beyaz zambak ile onu taçlandırmaktadır. Eser,

öncelikle dini bir miti ele almasıyla fantastik sanat ile örtüşmektedir. Sanatçı, Meryem'i müjdeleyen meleği; -melek burada dini temanın vurgulandığı fantastik bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır- tıpkı fantastik edebi tasvirlerde olduğu gibi kanatlı bir biçimde resmetmiştir.

Rönesans'tan bir başka örnek ise İtalyan ressam Sandro Botticelli'nin resmettiği "Venüs'ün Doğuşu" adlı eseridir. 1482-1486 yıllarında, tuval üzerine tempera tekniği kullanılmıştır. Botticelli bu tabloyu Lorenzo di Pierfrancesco de Medici' nin Villa di Castello' su için yaptığı bilinse de kimi araştırmacılara göre Lorenzo için başka bir Venüs tablosu yaptığı iddia edilir.

Şekil 19. Sandro Botticelli, *Venüs'ün Doğuşu*, Tuval üzerine Tempera, 172,5 x 278,5 cm, 1482-1486, Uffizi, Floransa

Resimde, Paganizm etkileri görülmektedir. Tablo, Yunan mitolojisindeki Kronos'un, tanrı katında güç elde etmek amacıyla babası Uranüs' ün cinsel organını kesip denize atmasıyla denizden Afrodit'in doğuşunu resmetmektedir. Ve resimde aşkın simgesi olan Venüs, deniz kabuğu üzerinde kıyıya yanaşmaktadır. Deniz kabuğu vulvayı, Venüs'ün etrafındaki çiçeklerde doğumuyla gelen baharı temsil etmektedir. Venüs anatomik olarak deforme edilmiş ve o zamanın estetik zevkine hitap edecek şekilde idealize edilmiş, zarif ve dikkat çekicidir. Venüs'ün hemen yanında mevsim tanrıçası Horae yine çiçeklerle süslenmiş örtüyle Venüs' ün çıplak bedenini örtmektedir. Venüs'ün diğer tarafında ise iki

batı rüzgârı Zephyr ve Chloris Venüs'e doğru rüzgârı estirmekte ve onu kıyıya yaklaştırmaktır.

Matthias Grünewald, fantastiği dinsel öğretileri güçlendirmek üzere kullanmıştır. Kutsal kabul edilen kitapların hikayelerinden yola çıkarak bu hikayeleri tüm ürkütücü yönleriyle ele alarak betimlemiştir. Ancak Grünewald, ürkütücü öğelerini gerçekliğin çok ötesine taşıyarak figürleri birbirine oranla farklı aktarmıştır.

Rönesans'ın önemli temsilcilerinden biri olan Michelangelo Buonarroti' de Leonardo gibi zamanın dini hikayelerini tasvir etmiştir. Bu anlam önemli eserlerinden biri sayılan Sistine Şapeli tavanlarına yaptığı freskleri örnek verebiliriz. 1508, 1512 yılları arasında Vatikan'da bu şapelde Adem'in yaratılışı, Cennet Kovuluşu, Nuh Tufanı, İsa'nın doğumu, Güneş ve Ayın Yaratılışı gibi birçok efsanevi sahneler yer almaktadır.

Şekil 20. Michelangelo Buonarroti, Sistina Şapeli Tavanı, Fresk, 4093x1341 cm, Vatikan, 1508-1512

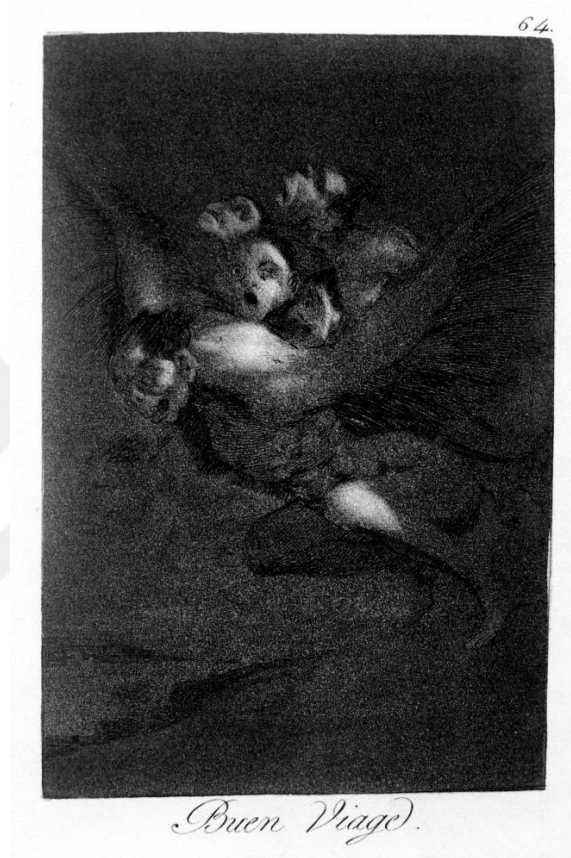
Michelangelo'nun kâinatın yaratılışını tavanın ortasında resmetmesinden dolayı okumaya ortadan başlanması doğru olacaktır. Sanatçı yaratılışı ilk olarak karanlık ve aydınlığın ayrılması sahnesiyle anlatır. Tanrı karanlığı delerek aydınlığı ortaya çıkarmaktadır. Henüz bu noktadayken dahi eserdeki fantastik içerik okunabilmektedir. Zira sanatçı, Tanrı'nın olağanüstü bir güçle varlığını hissettirdiğini tasvir etmiştir. Bunun yanı sıra Tanrı genellikle pembe ve açık tonlarda resmedilmiştir. Bu sahnenin ardından Tanrı'nın Güneş, Ay ve bitkileri yarattığı anı tasvir etmiştir. Burada melekler de Tanrının etrafını kuşatmış ve ona yardım etmektedirler. Melek figürü, mitlerin ve dini konuların temel unsuru olarak fantastiğin öncelikli figürlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanrı, olağanüstü gücüyle karanlığı yarıp içinden aydınlığı çıkartırken meleklerin

yardımıyla doğayı yaratmakta ise bu durum tümüyle mitlere somutluk kazandırmaktır. Başka bir sahnede sular ve gök birbirinden ayrılmaktadır. Bunun ardından Tanrı ilk insan olan Adem'i yaratır. Âdem ve Tanrı figürlerini karşılaştırdığımızda Tanrı daha yaşlı, yüzü sert ifadeli ve sakallı olarak tasvir edilmiştir fakat Âdem gencecik ve anatomik olarak idealize edilmiştir. Tanrı sol işaret parmağına dokunmadan yaklaşmış bir biçimde Adem'e can verdiği an resmedilmiştir. Başka bir sahnede Havva'yı Tanrıya karşı dua ederken ve Adem'in kaburgasından yaratılışını ifade edecek bir biçimde baygın resmedildiği görülmektedir. Hikâyede de olduğu gibi ardındaki sahnede ilk günah ve cennetten kovuluş sahnesi tasvir edilmiştir. Cennet de tıpkı melek figüründe olduğu gibi mitsel bir kavramdır. Bununla beraber Nuh Tufan, peygamberler ve kahinler, Libyalı kâhin kadın, Kumalı kadın ve mahşer sahneleri ayrı ayrı fresklerde tasvir edilmiştir. Son sahne olan "Mahşer" de 400'e yakın figür yer almakta ve kompozisyonun merkezinde Yargıç, İsa ve Meryem yer alır etrafında azizler, havariler ve Mikail elinde cennete gidenlerin listesi ile iki melek ise günahkarların isminin bulunduğu defterleri tutmaktadır. Kompozisyonun en alt kısmında cehennem yargıcı olan Minos'a cezalandırılmak üzere götürülen günahkarların resmi yer almaktadır (Meftun Art, 2021).

Hieronymus Bosch, Piero di Cosimo, Matthias Grünewald, Pieter Bruegel ve Giuseppe Arcimboldo gibi sanatçıların eserleri de fantastiğin önemli erken dönem örneklerini oluştururlar. Bu eserlere baktığımızda fantastik temaların bu dönemden beri işlendiği görülmektedir. Bahsi geçen sanatçıların eserlerine ve eserlerinde işlemiş oldukları unsurlara farklı bölümlerinde yer verilmiştir ve böylelikle araştırmada ne gibi bir önem arz ettiğinin üzerinde de durulacaktır.

Fantastik unsurları barındıran eserler Barok döneminde de sanatçılar tarafından üreilmeye devam edilmiştir. Barok sanatçıları da rönesanstaki gibi mistik, mitolojik ve dini konuları tema olarak işlemişlerdir. Resimler genellikle tiyatral sahneler ve duygu yoğunluklarını içermektedir aynı zamanda detaylı kompozisyonlarıyla süslü ve görkemli bir tarza sahiptir. Barok' ta da fantastik eserler üreten sanatçılar arasında Caravaggio, Gian Lorenzo Bernini, Hendrick Goltzius, Salvator Rosa ve Peter Paul Rubens gibi isimler yer almaktadır. Hendrick Goltzius'un diğer sanatçıların yanı sıra baskı resim eserleri de bulunmaktadır. Tezin konusu itibari ile ilerleyen sayfalarda bu sanatçıya değinilecektir.

Francisco Goya, fantastiği kendine özgü yorumlarken, bu yorumlamalarında cesur teknikler ile soygunculuk, büyücülük gibi konuları ele almıştır. Goya'nın fantastiği, dramatik, karanlık ve bazı zamanlarda ürkütücü bir imgelem gücü ile donatılmıştır. Goya süreç içinde cadı, canavar, göbelin gibi öğelere eserlerinde yer vermiş; bu eserlerinde yarı gerçek ve yarı doğa üstü anlatımlar sergilemiştir.

Şekil 21. Francisco Goya, *Buen viaje*(serie *Los Caprichos*), Gravyür, 1799

İsviçreli ressam Johann Heinrich Füssli dönemin en dramatik, duygusal yoğunluklu, öznel eserlerine sahiptir. Eserlerinde figürleri genellikle gergin bir yapıda ve sert pozlarda resmedilmiştir. Konu olarak sanatçı çoğunlukla şiddet, cinsel sapkınlık ve bastırılmış korku üzerine eğilmiştir. Bu anlamda psikoloji ağırlıklı temalara sahiptir diyebiliriz. Sanatçının resimlerinin yanı sıra baskı eserleri de mevcuttur. Bu akıma en yakın örneklerden biri olan “The Nightmare” sanatçının baş yapıtlarından biridir. (Şekil 20)

Şekil 22. Johann Heinrich Füssli, *The Night Mare*, Gravür 22,7 x 24,4 cm, 1782, Metropolitan Museum of Art, New York

Bu eserde sanatçı bir kâbusu resme taşımıştır. Kullanılan koyu renklere bakılacak olursa Barok sanat akımının etkilerini de hala taşıdığını söyleyebiliriz. Kadının üzerinde resmedilen ürkütücü varlık “Incubus” olarak bilinen şeytandır ve onun arkasında da atı yer almaktadır. Korkutucu şeytan resimden de anlaşıldığı üzere kadının kabuslarının sebebidir ve şeytan gözlerini dikmiş bize yani seyirciye bakmaktadır. Böylece şeytanın tehditkarlığı sadece resmin içerisine hapsolmayıp seyirciyi de aynı gerilimin içerisine çekmektedir. Resimde kadın ve varlık arkasındaki mekân koyu renklerle karanlık ve belirsiz bir şekilde resmedilmiştir bu sebeple bu belirsizlik gerilimli bir atmosfer yaratmaktadır.

Ayrıca Fussli'nin William Black ile beraber oluşturduğu “Tornado” isimli bir gravür eseri bulunmaktadır. İsmi “Zeus Battling Typhon” olarak da bilinen bu eserde isminden de anlaşılacağı üzere Yunan tanrısı Zeus'un elinde şimşegi tutarken havada resmetmiştir. (Şekil 21)

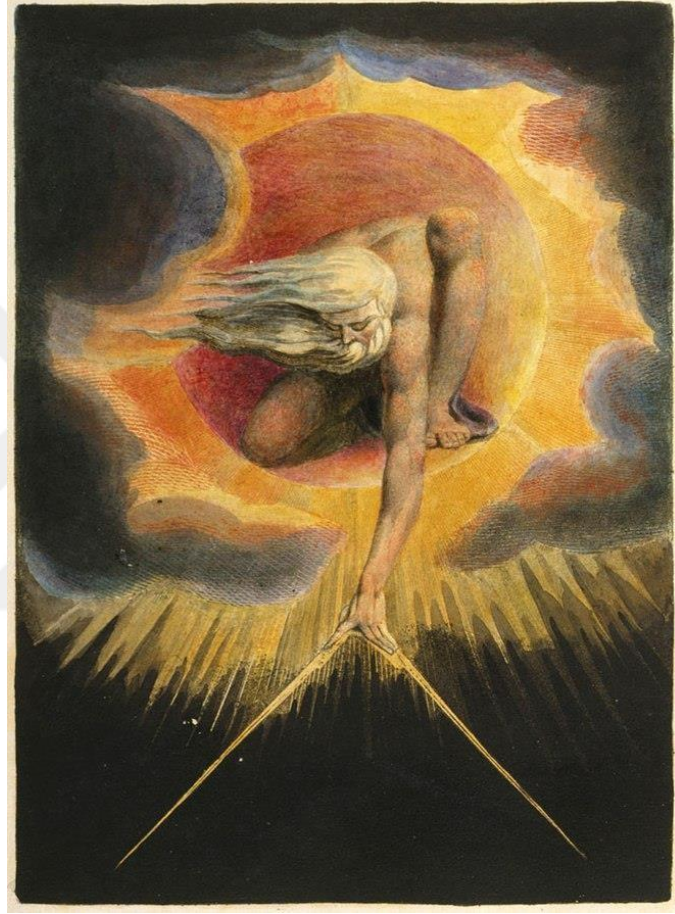

Şekil 23.H. Füssli, William Blake, Tornado, Gravür, 21,1 x 17 cm, 1795, Metropolitan Museum of Art, New York

Figür kaskatı ve gergin bir yüz ifadesine sahiptir. Figürün bulunduğu mekânda vücudunu yılan gibi sarmış olan deniz dalgaları sahnedeki şiddeti seyirciye hissettirmektedir. Zeus'un başının hemen arkasında ejderha kafası ve Zeus'un bedeninin bir parçası olarak algılanmasına sebep olmaktadır ve kanatları da Zeus'un kanatları olarak resmedilmiştir. Resmin sağ tarafında Füssli imzası, sol tarafında ise William Blake'in imzası bulunmaktadır.

Fantastik yolunu açan belki de en önemli akım diyebileceğimiz Romantizm akımı Fransız İhtilali'nden hemen sonra kurulmuştur. Ortaya çıkış zamanı, çıkış amacı ile örtüşmektedir. Romantizm, Klasizmin katı kuralları ve sistematikliğine karşı çıkmış, duyguları ve özgür düşü savunmuştur. Bu anlamda hayali olana, düşlere bir kapı daha açmıştır. Victor Hugo, J.J. Rousseau, Goethe, Puşkin, Voltaire ve daha birçok yazar ve felsefecinin bu akımın ortaya çıkmasında temsiliyetleri bulunmaktadır. Klasizmin katılığından kurtulmak ile sanatçılar dönemin resimdeki sınırlandırıcı birçok özelliğinden

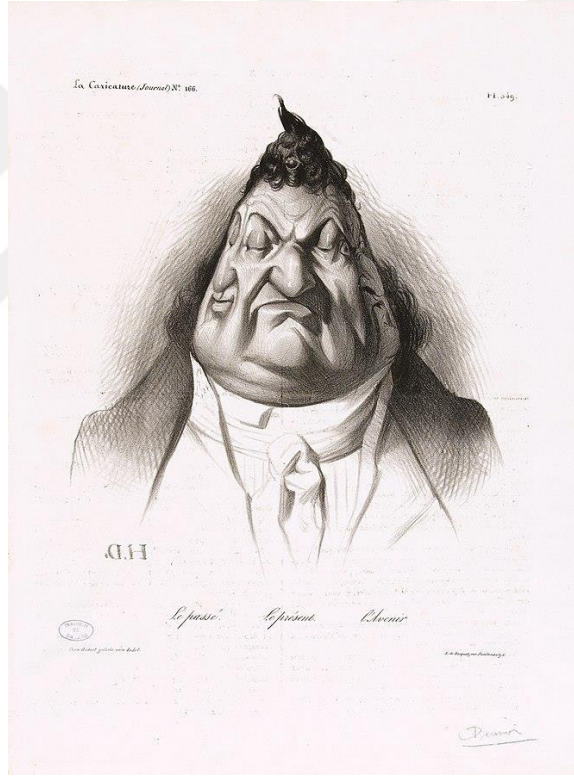
de sıyrılmayı başarmıştır. Eserlerin temaları genişlemiş çeşitli sınıftan insanlar resme figür olarak dahil edilmiş, düş gücü ve öznellik değer kazanmıştır. Romantik dönemde yapılmış ve fantastik unsurlar taşıyan baskı resim eserleriyle tanınan William Blake, “The Ancient of Days” adlı boyanmış gravür eserinde Tanrı’nın evreni yaratma anını elinde pergeli ile resmetmiştir.

Şekil 24. William Blake, “Günlerin Atası”, Gravür (Mürekkeple renkli baskı olarak ve suluboya ile kâğıt üzerine), 1794, British Museum, Londra.

Aydınlanma ile Avrupa sanatı fazlasıyla etkilenmiş sanatta gerçekçilik ve objektiflik arayışı güçlenmiş ve kısa bir süre için bile olsa fantastiğin etkisi azalmış ve sanatçılar daha çok gerçek hayatı ve nesneleri eserlerine en doğru şekilde betimlemeyi hedeflemişlerdir. Bu dönemde daha çok insan portreleri ve manzaralar seyredilmiş, toplumun doğaya karşı olan duyarlılığını aktarmışlardır. Portrelere yoğunlaşan sanatçılar bireylerin karakterlerine ve kişiliğine paralel olacak şekilde üretmişlerdir eserlerini. Fantastik yani mitolojik konular dahi sanatçılar tarafından rasyonel bir bakış açısı ile resmedilmiştir. Bilimin ve aklın yüceltildiği bu dönemde eserlerde aynı ideoloji ile

üretmiştir. Neoklasik tarzın yükselişi ile beraber Antik Roma ve Antik Yunan tarihine ilgi artmıştır. Arkeolojik çalışmaların bu akımın ortaya çıkışında önemli bir etkisi olduğu düşünülmüştür. Bu tarzda üretilen eserlerde de daha çok tarihi ve mitolojik temaların işlendiği görülmektedir. Fantastiğin evrimi bu noktada dinsel konulardan biraz da olsa uzaklaşmış fakat mitolojiyle olan ilişkisi devam etmiştir. Aynı zamanda bu dönemde toplumsal ve politik konular sorgulanmış, sanatçılar eserlerinde adaletsizlik ve toplumsal birtakım sorunları eleştirel bir perspektiften ele almışlardır. Bu noktada ilerleyen dönemlerde fantastiğin bunu kolaylaştırdığı görülmektedir. Düşüncelerin direk yoldan değil daha çok benzetme ve mecazi kullanımlar ile bu tarz eleştirilen devam ettiği görülmektedir.

Şekil 25. Honoré Daumier, *Le passé. Le présent. L'avenir*, Litografi, 1834

19. Yüzyılda yaşamış olan Honore Daumier, toplumsal eleştirilerini mizahi ve fantastik unsurlar içererek yansıtmaktadır. Döneminin Fransız toplumunun karmaşıklık ve çelişkilerini detaylı bir şekilde inceleyerek bakış açısını güçlü bir eleştiri yöntemiyle sanata taşımayı başaran önemli sanatçıdır. Sanatçının temel odak noktası toplumsal gerçekliği yansıtmaktadır fakat fantastik unsurlar taşır halde görülebilmektedir.

Henri Rousseau'nun fantastiği, çocuk saflığı ve incelikli gözlemler nihayetinde oluşan doğa betimlemelerinden meydana gelmektedir. O, fantastiği doğalcı bir anlayış ile harmanlamıştır. Kurallara bağlı olmayan saf tavrı, sanatçının ölümünden sonra, onun “çocuksu” olarak anılmasına neden olmuştur.

Ernst Fuchs'in fantastiğinin kapsamı epey geniştir. Başlangıçta dinsel kavramları ürkütücü, korkutucu yönleri ile alan sanatçı, süreç içinde mitolojiden ve mistik konulardan yararlanarak ölüm, seks gibi konuları ele almıştır. Bu çalkantılı fantastik serüveni dinsel konular ile son bulmuştur.

Sonuç olarak Klasik dönemin çeşitli sanat hareketlerini incelediğimizde Fantastik tür ile çok rahat ilişkilendirebileceğimiz sanat hareketleri ve sanatçıları bulunmakta olduğunu görmekteyiz. Bu dönemin sanatçıları, farklı sanat kategorizasyonlarında din, kutsal kitaplar ve mitoloji gibi insan tarihinin metafizik dünyasına ait tüm fantastik kaynaklardan beslenerek eserlerini oluşturmuşlardır. Dönemin sanatsal üsluplarında değişimler yaşanmış olsa da insanın gerçeklik ötesine olan merakı hiç yok olmamıştır. En nihayetinde de bu amacı doğrudan bir sanatsal harekete bağlamışlardır. Bu sebeple bu bölümde 20. Yüzyıl öncesine dayanan ve fantastik eserler vermiş olan bazı sanat akımlarını başlıklar halinde inceleyeceğiz.

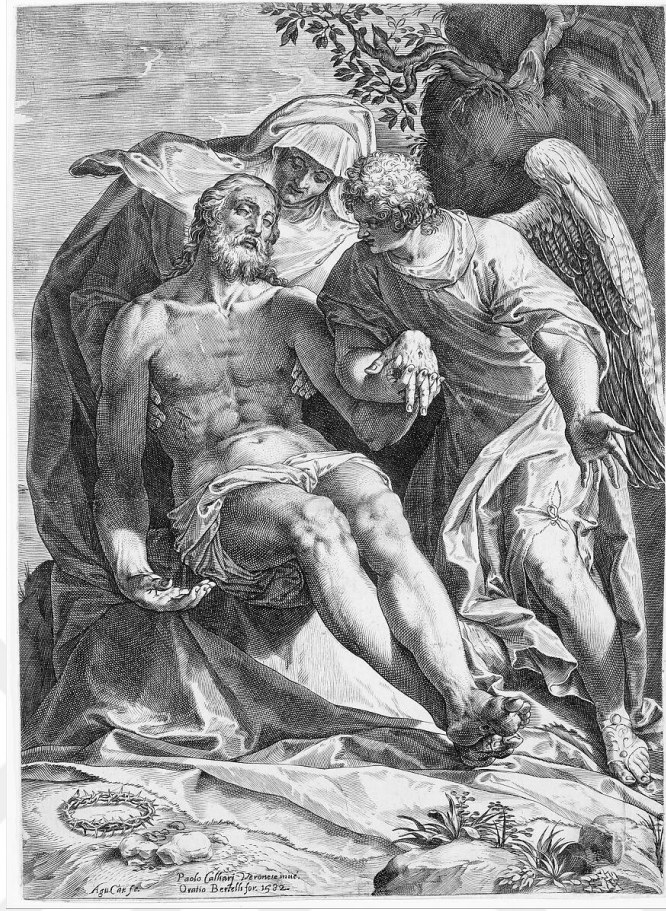
1.1. Üslupçuluk

Tarz ilk olarak 1520'lerde İtalya'da tanınmıştır ve başlangıçta Yüksek Rönesans'ın klasisizmine bir tepki olarak görölmektedir. Maniyerizm, önceki dönemin sanatını karakterize eden uyum, denge ve sadelik ilkelerini kasıtlı olarak bozguna uğratmaktadır. Sanatçılar, eserlerinde genellikle uzun uzuvlar ve bükölmüş pozlarla karmaşık, girift kompozisyonlar yaratarak ve insan formunu abartarak işlemişlerdir. Figürler, gerilim ve huzursuzluk hissi uyandıran çarpık ve abartılı pozlarda tasvir edilmektedir. Maniyerizm'de ayrıca yapay, doğal olmayan renkler ve aydınlatma efektleri kullanılmıştır ve keskin kontrastlar gibi dramatik aydınlatmaya sahiptir. Bu etkiler, sanat eserinde teatrallik duygusu ve duygusal yoğunluk yaratılmasına yardımcı olmaktadır.

Şekil 26. Giovanni Jacopo Caraglio, *Diogenes*, Gravür, 1515- 1565

Tarz, 16. yüzyılda İtalya'da Parmigianino, Pontormo ve Bronzino ve İspanya'da El Greco dahil olmak üzere bir dizi önde gelen sanatçı arasında popülerdir. Çalışmalarında, genellikle karmaşık alegoriler ve sembolizm kullanarak üretmişlerdir. 17. yüzyılda Barok üslubun ortaya çıkması ve sanatçıların önceki dönemin abartılı ve yapay üslubundan uzaklaşmaya başlamasıyla üslupçuluk geride kalan bir akım olmuştur. Bununla birlikte, 19. yüzyılın romantik ressamı da dahil olmak üzere sonraki sanatçıların eserlerinde bu akımın etkisi hala görülebilmektedir.

Şekil 27. Agostino Carracci, *Pieta*, Gravür, 1582

Akımın önemli temsilcilerinden El Greco, İspanyol Rönesansının önde gelen isimlerinden biridir. Eserlerinde figürler uzun formlarda, yoğun renkler ve dramatik ışıklar ile resmedilmektedir. En önemli eserlerinden biri olan “Orgaz Kontu’nun Gömülüşü” bir asilzade ve hayırsever olan Don Gonzalo Ruiz’in cesedinin melekler tarafından mezara indirildiği, Aziz Augustine ve Aziz Stephen’in aşağıdan baktığı anı tasvir etmektedir. Eser sembolizm ve alegori ile dolu olmakla beraber göksel alemi beyaz ve altın sarısı giyinmiş, parlak ışıklar ile çevrili melekleri temsil etmektedir. Gök ile yer arasında bulunan figürler iki alem arasında aracı görevi görmektedir. Eser aynı zamanda, bir şövalye zırhı içinde, ailesinin üyeleri ve hizmet ettiği topluluk tarafından çevrili olarak gösterilen Don Gonzalo Ruiz’e bir övgü niteliğindedir. Bedenini mezara yerleştiren melekler onun kurtuluşunun ve cennete gidişinin bir işaretidir.

Maniyerizm, Rönesans’ın estetik ideolojilerine ters düşen, geleneksellik karşıtı bir akım olmasıyla Fantastik sanat ile bağdaştırılmıştır. Fantastik sanatın gerçeküstülüğünü

kendi kuralları ile harmanlayarak yeni bir türün ortaya çıkarıldığı bu akımda, özne figürlerin uzamış görüntüsü, Maniyerist sanatların “tuhaf” kabul edilebilmesinde temel unsur olmuştur. Perspektifin bozulması ise Maniyerist eserlerin deşifre edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu yönüyle de Fantastik sanatın yorumlanmasının kişiselliğine ve güçlüğüne paralel özellik taşımaktadır. Sanatçılar, Maniyerizm temelli eserlerinde, dramatik sahneler oluşturabilmek maksadıyla konturların tam bir kontrastını sunmak için çoğunlukla düz siyah arka plan kullanmaktadır. Düz siyah arka planlar, işlenilen konu ile ilişkili olarak bir fantezi duygusu yaratmaya katkı sağlamaktadır.

Şekil 28. El Greco, Orgaz Kontu'nun Gömülüü, tuval üzerine yağlı boya, 460x360 cm, 1586

1.2. Grotesk Sanat

Grotesk, tuhaf, fantastik, gizemli, çirkin, garip, nahoş veya uyumsuz gibi anlamlara gelmektedir ve bir sıfat olarak kullanılmaya 18. yüzyılda başlanmıştır. İtalyanca “grottesco”dan gelmektedir. Grotesk sanatı, alışılmadık, çarpık ve genellikle rahatsız edici imgeleriyle karakterize edilen bir sanat tarzıdır. Grotesk sanatçılar eserlerinde

genellikle tuhaf ve fantastik yaratıkları tasvir etmektedir. Rönesans döneminde Michelangelo ve Leonardo da Vinci gibi sanatçılar, abartılı ve çarpık formlarıyla karakterize edilen sanat eserleri yaratmışlardır. Max Ernst ve Francis Bacon gibi sanatçılar, grotesk ve rahatsız edici imgeleriyle karakterize edilen eserler yaratmışlardır. Bu dönemin sanatı genellikle rahatsız edici, zorlayıcı ve zamanın değişen kültürel tutumlarını yansıtmaktadır. Grotesk sanat, genellikle şekil bozukluğu, çürüme ve ürkütücü görüntüler içerir ve geleneksel güzellik ve estetik kavramlarına meydan okumaktadır. Grotesk sanatı, en derin korkularımızı ve endişelerimizi keşfetmenin bir yolunu sunduğundan, sosyal yorum ve eleştiri için bir araç olarak kullanılabilir. Grotesk, varlıkların sıra dışı özelliklerle yeniden tasvir edildiği ve dünyaya ait olmayan bir olgu haline getirilmesi sanatıdır.

Şekil 29. Francisco Goya, *Los Caprichos*, 1799, Etching, aquatint, 29.5 x 21 cm

Francisco Goya, 18. yüzyıl Avrupa'sının kasvetli ve karamsar ruh haline yakından tanıklık eden bir sanatçı olmasıyla eserlerinde sıklıkla grotesk imgelere yer vermiştir. Onun eserleri incelendiğinde endişe, korku ve dehşet duygularını hissetmek gayet olağandır. Zira o eserlerin birçoğunu cadılardan, iblislerden, hayaletlerden ve cinlerden

meydana getiren bir sanatçıdır. Goya, 1819-1924 yılları arasında yaşadığı evinin duvarlarına bir dizi karanlık resim yapmıştır. “Kara Resimler” olarak bilinen bu eserler, resimde grotesk sanatın işlendiği en eski örneklerdendir.

Şekil 30. Francisco Goya, Çorba Yiyen İki Yaşlı Adam, 1819-1923, tuvale aktarılan yağlıboya duvar resmi

Max Klinger'in baskılarına baktığımızda da grotesk sanatta olduğu gibi konunun aşk, ölüm ve fantezi etrafında gerçekleştiği görmekteyiz. Klinger'in ilk anlatı dizisi olan Ein Handschuh'da (Bir eldiven) serisinde gerçek ve hayali olanı halüsinasyon netliğiyle titizlikle tasvir etmektedir. Berlin'deki bir paten pistinde karşılaştığı güzel bir genç kadının düşen eldivenini almış olması bir dizi ayrıntılı özlem ve kayıp vizyonunu tetiklemiş ve bu serinin ortaya çıkışına ilham olmuştur. Eldiven bir arzu nesnesine dönüşürken Klinger'in bu belirsizlik üzerine inşa ettiği hikâye ve fantezinin üzerinde hem deniz köpüğünden doğan Venüs'ün hem de Goya'nın baskılarını hatırlatıyor. Bu serinin eserlerinden biri olan “A Glove” eserinde de eldivenin belirsizliği devam ederken fantastik bir yaratık sonunda nesneyi uzaklaştırmaktadır.

Şekil 31. Max Klinger, *A Glove (Ein Handschuh)*, 1857- 1920, Etching, aquatint, 34.8 x 52.8 cm

Grotesk sanatta 20. yüzyıla gelindiğinde karşımıza çıkan bir diğer önemli isim Francis Bacon olmaktadır. Bacon, yetişkin yaşamının çoğunu İngiltere'de geçiren İrlanda doğumlu bir ressamdır. Çalışmaları, genellikle çarpık insan figürleri ve hayvan formları içeren, rahatsız edici görüntüleri ile karakterize edilmektedir. Bacon'ın sanatı, siyasi şiddet ve sosyal huzursuzluk gibi sorunları olan dönem sırasında İrlanda'daki yaşam deneyimlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Sanatı, sıklıkla kendi korkularını ve endişelerini keşfetmenin yanı sıra etrafındaki dünyanın durumu hakkında yorum yapmanın bir yolu olarak kullanmıştır. Bacon'ın en ünlü eserlerinden biri, 1944'te yaptığı "Çarmıha Gerilmenin Temelinde Figürler İçin Üç Çalışma" adlı triptik tablosudur. Tabloda karanlık, uğursuz bir alanda asılı duran üç grotesk figür yer alır. Figürler, uzun uzuvlar ve keskin, pürüzlü dişlerle çarpık ve bükülmüştür. Resim hem rahatsız edici hem de büyüleyici olmakla beraber Bacon'ın benzersiz tarzının özünü oluşturmaktadır. Grotesk imgeleri kullanması, geleneksel güzellik ve estetik kavramlarına meydan okumakta ve insan deneyiminin daha karanlık yönlerini yakalama yeteneğini ortaya koymaktadır.

Şekil 32. Francis Bacon, Çarmıha Geriliş Kaidesi üzerine üç çalışma, 1944

2. 20. YÜZYIL AVRUPA SANATINDA FANTASTİK

20. yüzyıl Avrupa sanatında fantastiğin evrimi bu, sanat akımlarının değişimi, toplumsal alanda yaşanan değişimlerin etkisiyle şekillenmektedir. Bu yüzyıla geçiş aşamasında ortaya çıkmış olan Sembolizm akımı ile semboller ve toplum zihninde belirli karşılıkları olan imgeleri kullanarak ruhsal ve metafizik anlamları ifade etmişlerdir. Bu noktada fantastik bir eser şifre gibi okunabilmektedir, her imgenin karşılığı ve kompozisyon düzeniyle eserleri inceleyerek derin anlamlara ulaşılabilir. Bu sebeple sembolist sanatçılar çoğunlukla rüya benzeri fantastik imgeleri de kullanmışlardır. 1890'ların başında, çalışmaları kısmen Josef Breuer ve diğerlerinin klinik çalışmalarından kaynaklanan Sigmund Freud tarafından kurulan Psikanaliz disiplininin dönemin sanatı fazlasıyla etkilenmiştir. İlk bölümde de detaylı bir şekilde işlediğimiz gibi sanatçılar için kimliklerin derinlikleri, evrenin derinlikleri ve gerçek ötesi alem daha dikkat çekici bir hal almıştır. Sanatçılar adeta sanatla yakın ilişkili kavramları keşfetmiş ve sanatlarına da bu anlamda yön vermişlerdir.

Bu yüzyılda yaşanan savaşlarda sanata ve fantastiğe yön vermiştir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan Dadaizm, geleneksel normları ve sanat yapısını tamamen reddederek, isyankâr bir tavırla absürt imgeleri, özgün kompozisyonları ile geleneksel yapıyı sorgulatacak eserler ortaya koymuşlardır. Bu akımın Fantastiğe olan katkısı sınırları ve algılanan, kabul edilen gerçeklikleri sorgulanabilen bir hale getirmesidir. Toplum olarak bize sunulan çoğu şeyi kabul etmeye meyilli halde

olabiliyoruz, bu durumdan da en fazla özgün fikirlerin veya perspektiflerin varlığı etkilenmektedir. Sanat ve sanatçılar ise topluma sorgulayabilecekleri ve kendilerini ve toplumu, var olmayı yeniden keşfedebilecekleri alanlar sunmaktadır. Bu sebeple sanat kendi içinde de sınırlandırılmaz ve keşiflere imkân tanıyan bir halde olması gerekmektedir. Dadaizm, kendisinden önce gelen birçok sanatta devrim niteliğinde olan değişimlerden güç alarak var olmuştur diyebiliriz. Sanatta bu özgünleşme sürecinin sanat tarihinde bir geri planı olduğunu söylemek gerekmektedir.

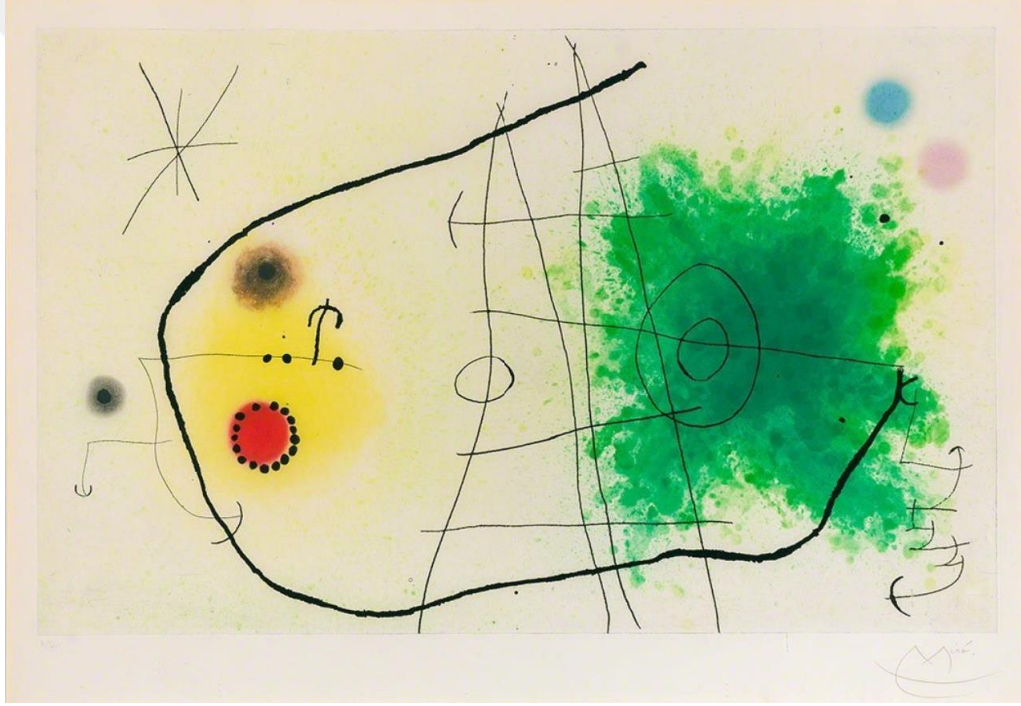

Şekil 33. Otto Dix, Sokak Gürültüsü (*Lärm der Strasse*), Gravür, 42,7 x 35,2 cm, 1920-21

Dönemin önemli sanatçılarından olan Otto Dix, birçok savaş temalı eseriyle ve kendine has kompozisyonlar ile dikkat çekmektedir. Sanatçı, “Sokak Gürültüsü” eserinde kadın, erkek cinsiyetine dair bir inceleme sunmaktadır. Bu inceleme, kolajlanmış beden bölümleri, cinsel organlar ve tüm imgeler çalışmanın merkezini işaret edecek şekilde dönmektedir. Sanatçı bu eserinde erkeği harekete geçiren gücü seksten aldığını ima etmektedir. Her ne kadar üslup açısından Ekspresyonist çarpıtma tekniklerine, resim düzlemlerinin Fütürist parçalanmasına ve Kübist kolaj kullanımına borçlu olsa da Dix,

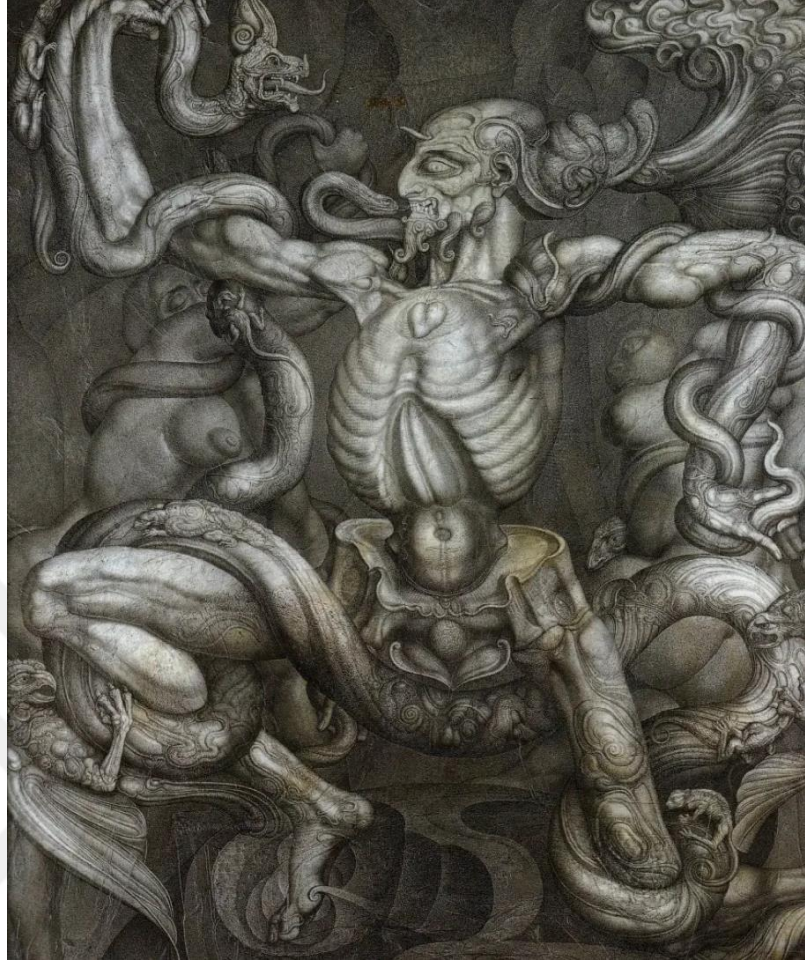
ilk baskılarından bazıları sayılan bu erken dönem gravürlerinde sert toplumsal eleştirinin gücünü zaten keşfetmişti.

1920'lerin başında Sürrealizm akımı rüyaların ve bilinçaltının derinliklerini keşfetmeyi amaçlamıştır. Sanatçılar, bilinçaltlarından çıkan otomatik yazı ve çizimler aracılığı ile fantastik imgeler ortaya çıkarmışlardır. Bu dönemde Fantastik sanat gerçeklikten kopuk, rüya alemlerinde, düşsel imgeleri içermektedir. Sürrealizm yanı sıra fantastik dünyalar yaratan başka sanat hareketleri de mevcuttu bu akımları başlıklar halinde işlenerek, Fantastik Sanat'ın hangi noktasında değerlendirildiği ve bağlantılar kurduğu ile ilgili bilgiler verilecektir.

Şekil 34. Joan Miró, Partie de campagne I., Etching and aquatint in colours, 1967

1950'li yıllara gelindiğinde ise Fantastiği akım adı olarak kullanan ilk grup olan “Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu” kurulmuştur. Bu grubun akımı ise “Fantastik Gerçekçilik” olarak geçmekte ve bu akımın sanatçıları eserlerinde fantastiği, gerçeklikten tamamen kopuk halde resmetmişlerdir. Fantastik temaları, fantastik unsurlar kullanarak ve üslup olarak özgün bir biçimde ifade etmişlerdir. Bu eserlerde fantastiğin, gerçekmiş gibi algılanması için bir çaba yoktur.

Şekil 35. Ernst Fuchs, The Anti-Laocoon, Aquating, Etching, 40x30 cm, 1965

Bu başlık altında, 20. Yüzyıl Avrupa sanatında Fantastik sanat hareketlerini inceleyecek ve dönemin fantastik ortamı sunulmaya çalışılacaktır.

2.1. Sürrealizm

Gerçeküstücülük olarak da bilinen sürrealizm, dada akımının bir uzantısı ya da mirası olarak değerlendirilebilmektedir. I. Dünya Savaşı dönemine denk gelen 1916 senesinde “dada” isimli gelenekselliğe karşı, savaş karşıtı, provokatör ve o döneme kadar olan kuralları tümüyle reddeden bir akım ortaya çıkmıştır. 1920’lerden itibaren etkisi azalan dada akımı, yerini sürrealizme bırakmıştır. Sürrealizm her ne kadar dadanın devamında gelişen bir hareket olsa da Dadaizm’in savaş dönemindeki yıkıcı ve aykırı tavrına karşı daha yapıcı ve ılımlı hareketleri barındırmaktadır.

Dadanın gücünü kaybetmesiyle birlikte ünlü Dadaist Andre Breton tarafından 1924'te bir bildiri yayınlanmış bu bildiri ile birlikte sürrealizm duyurulmuştur. Sürrealistler, bilinçaltının özgür yetisi ile iç dünyalarının özündeki gerçekliği yansıtarak yeni bir biçim kazandırmayı amaçlamışlardır (Batur, 2020, s.163-174).

Breton'un düşüncelerini şekillendiren Sigmund Freud'un psikanaliz kuramı olmuştur. Sürrealizm sanatçılarına göre bilinçaltının yaratma kapasitesi sınırsızdır ve o ana kadar baskılanarak gelmiştir. Sürrealistler uzun zamanlar boyunca baskılanan bilinçaltına ulaşmak ve hayal güçlerini serbest bırakmak amacıyla çeşitli yollara başvurmuşlardır. Bu aşamada Sigmund Freud'un psikanalizci kuramı ile karşılaşan sürrealistler, bilinçaltına ulaşabilmek amacıyla otomatizm tekniğini geliştirmişlerdir (Yalur, 2019, s.145-152).

20. yüzyılın ses getiren akımlarından biri olan sürrealizmin sanatçıları, kendi bilinçaltlarına ulaşmaya çalışarak, görünen ve bilinen gerçekliğin ötesinde yeni bir gerçeklik yaratmışlardır. Sürrealistler, gördükleri rüyalarından ve imge dünyalarından yola çıkarak bir dışavurum sergilemişlerdir. Rüyalar, bilinçaltının bir yansıması olarak kabul edilmesi ile sürrealistlere akla ve mantığa bağlı kalmadan betimleme yapabilmeleri fırsatını sunmuştur (Akten, 2018, s.545).

Sürrealizm başlangıçta bir edebiyat akımıyken etkisini süreç içinde başta resim olmak üzere çeşitli sanat dallarında da göstermeye başlamıştır. Breton'un öncülük ettiği bu akımın sanatçıları arasında Rene Magritte, Max Ernst, Andre Massin, Juan Miro, Louis Aragon, Pablo Picasso ve Salvador Dali yer almaktadır. Dali ve Picasso her ne kadar akımına sonradan dahil olmuş olsalar dahi akımın en önemli isimlerinden olmayı başarmışlardır.

Şekil 36. Salvador Dali, *The Medusa, the octopus woman*, Graviür, 1963

Rene Magritte, sürrealist imge ve sembolleri kullanarak izleyicinin algılarını sorgulamayı ve alışılmışın ötesinde ilişkiler kurmayı hedeflemiştir. Onun eserlerinde, sahnelerin ve nesnelerin beklenmedik ve alışılmadık bir biçimde birleştiği, mantıksal yönden birçok çelişkinin olduğu kompozisyonlar yer almaktadır. Bu yönüyle sanatçı, fantastik sanat çerçevesinde önemli eserler üretmiş ve böylelikle insanları, resimde yer alanları kendi iç dünyalarına göre yorumlamalarına sevk etmiştir. Magritte'nin sürrealist akımdaki stilistik özelliklerini yansıttığı eserlerinden "The Lovers"'a aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 37. Rene Magritte, *The Lovers*, oil on canvas, 1928

Pablo Picasso ise sürrealizm akımının bir diğer önemli ismi olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasında kübizm akımıyla ön plana çıkan sanatçı, sürrealizm ile de yakından ilgilenmiştir. Zira o, yenilikçi ve modern bir sanat anlayışına sahiptir. Picasso'nun aşağıda yer alan “Guercina” isimli resmi, 20. yüzyılın en etkileyici sanat eserlerinden biri olmuştur. Sanatçı bu eserinde İspanya İç Savaşı esnasında Almanya ve İtalya'nın, Guercina kasabasını bombalamasını konu edinmiştir. Guercina, savaşın ürpertici, dehşet verici yanını tasvir eden bir eser olmuştur. Her ne kadar bu eser Sürrealizm ve Kübizm etkisi altında üretilmiş bir eser olsa da burada imge kompozisyonunda sembolik tavrı ve gerçekdışı yorumlamaları görmekteyiz. Bu bakımdan Fantastik sanata da çok uzak kalmamaktadır.

Şekil 38. Pablo Picasso, Guernica, oil on canvas, 1937

“İmge olarak adlandırılan olgu, insan zihninde tasarlanan ve gerçekleşen hayal ürünü ya da kısaca düş olarak tanımlanabilir. Bu durum imgenin sınırsızlığını ve sonsuzluğunu göstermektedir” (Yıldız İliden ve Birinci, 2020, s. 104).

Sigmund Freud'un izinden giden sanatçılar bilinçaltı ve rüyanın tesiriyle gerçekliğin ötesine geçerken dış dünyanın değil, kendi iç dünyalarının gerçeklik izdüşümlerini betimlemişlerdir. Bu nedenle de resimlerinde birbirleri ile alakası olmayan şekilleri bir arada buluşturarak sıra dışı görüntüler elde etmişlerdir (Gögebakan ve Kılınç, 2020, s.24).

Sürrealizm, fantastiğin resim alanına dahil olmasıyla birlikte resim sanatının özel geleneği içindeki yerini almıştır.

“Düşlerin resimle anlatılması, yüzyıllar boyunca tekrarlanmış ve zaman zaman her birine mitolojiler ya da dinler sahip çıkmış olsa da gücünden hiçbir şey yitirmeyen fantezi, simgecilik, anıştırma, büyü ve çılgınlıklar sayıca zenginleşmeyi, çoğalmayı sürdürmüşlerdir” (Passeron, 2000, s.23).

Fantastik sanat, Sürrealist resimde bulunan öğeleri kendi bünyesinde barındırmaktadır. Sürrealizm, geçmişten bugüne değin olan tüm öncülerine sahip çıkmakta bu öncüler arasına fantastik öncülerini de dahil etmektedir. Eğer ki fantastik sanat, içsel bir ihtiyaca yönelik olarak üretilmez ise o zaman Sürrealizm ile arasında bir bağlantı kurulması mümkün olmaz. Çünkü Sürrealizm, yukarıda da değinildiği üzere iç dünyanın bir yansımasıdır ve resimde aktarılanlar sanatçıların iç dünyalarının biçim almış halidir. Ancak bu biçimler biçimsizlik ile harmanlanarak fantastik ile bir bağ kurmaktadır.

“Fantastik eser üreten bir sanatçı amacı doğrultusunda yaratım sürecini yönlendirirken sürrealist sanatçılar amaçsız bir şekilde bilinçaltını en saf haliyle yakalayabilme derdindedir. Fantastik Sanat ve Sürrealizm; her ikisinin de beslendiği temel kaynak düşler olmasının yanında fantastik ürün veren sanatçıların ana teması insandır.” (Can Göl ve Güngör, 2021, s.1021).

Buradan hareketle Fantastiğin sınırlarının daha geniş olduğunu söylemek doğru olacaktır. Fakat düşsellik bakımından Sürrealizm arasında benzerlikler mevcuttur diyebiliriz.

2.2. Metafizik Resim

Metafizik kavramı yalnız başına fizikötesi anlamı taşıdığı için doğrudan bilimsel temellendirmeler ile bağdaştırılmaktadır. Bunun yanı sıra felsefi bağlamda da

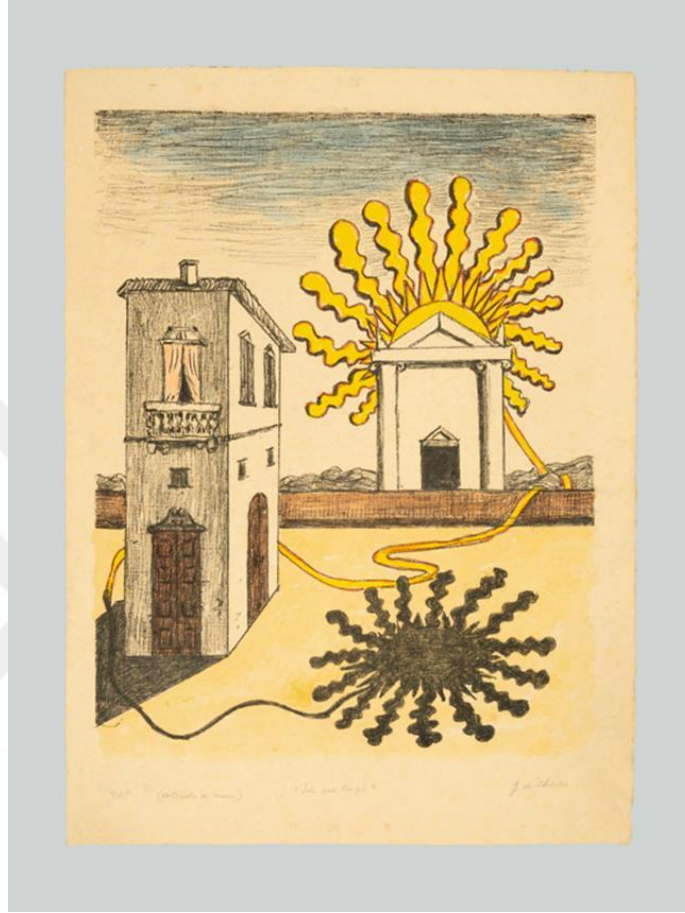
kullanılmaktadır. Ancak metafizik, sanat ile ilişkilendirildiğinde bilimin ve felsefenin ötesinde bambaşka bir perspektif ortaya çıkarmaktadır. Metafizik resim, Sürrealizm akımı ile zaman zaman karşılaştırılan, bazı zamanlarda ise karıştırılan bir akımdır. Bunun nedeni ise ortak bir temayı taşıyor olmalarıdır. Hem Sürrealizmde hem de metafizik resim de melankolik bir belirsizlik söz konusudur. Metafizik resim ile Sürrealizmin karıştırıldığı nokta; metafizik sanatın içinde sürrealizm akımının öğelerinin kullanılmasıdır. Oysaki metafizik sanat, Sürrealizmi kapsayan bir boyuta sahiptir. İki akımı birbirinden ayıran unsur ise metafizik resmin katı kompozisyon kuralları ve mimari değerlere göstermiş olduğu önemdir.

Metafizik resim akımı Kübizm ve Fütürizme tepki olarak ortaya çıkmakla birlikte, mistik öğelerden yararlanarak, düşündürmeye sevk eden resimler üretmeyi hedefleyen bir akım olmuştur. Metafizik eserlerde çarpıtılmış perspektifler, tuhaf imgeler, solgun ve yapay ışıklar, gri-kahverengi renkler kullanılmaktadır. Doğa üstü resim olarak da adlandırılan metafizik resimde aktarılanlar genellikle rahatsız edici izlenimlerdir. Metafizik resim, savaşın sebep olduğu huzursuzluk ve yalnızlık etkilerini dile getirmektedir. Bu türün resimlerinde genellikle boş meydanlar ve yaşam alanları bazen kuklayı anımsatan yüz­süz ve hareketsiz insan figürleri ile resmedilirken bazen de insan görüntüleri ile resmedilmiştir (Atan, 2006, s.238).

Metafizikçi sanatçılar eserlerinde her zaman daha derin bir boyut arayışı içindedir. Nietzsche, metafizikçilere ilham olurken onun “Her şey iki varoluşa sahiptir; birincisi gündelik varoluş, ikincisi metafiziksel varoluştur” ifadesi sanatçıları metafiziğe yönlendirmiştir.

Metafizik resim akımının öncüsü olarak bilinen Giorgi de Chirico eserlerinde, mitoloji ile gündelik gerçekliği birleştirerek, belirsiz, anlaşılmaz, gergin bir bekleyiş havasını aktararak yeni bir resim anlayışı ortaya çıkarmıştır (Uslu, 2023). O, sözcükler ile ifade edilmesi mümkün olmayan iç dünya arayışlarını ve tecrübelerini resimlerinde yansıtmaya çalışmıştır. Chirico metafizik resim için şöyle demiştir;

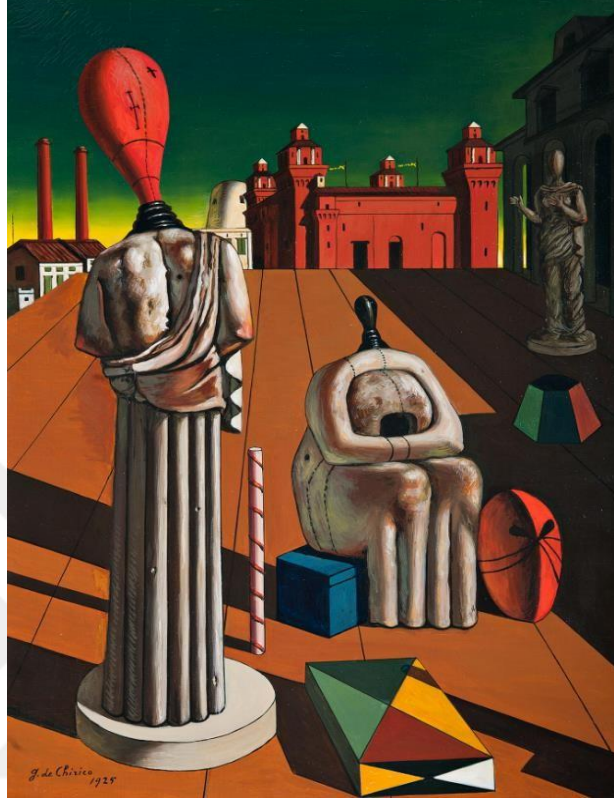
“Benim tuvallerimde, yıkımları haber veren bir sessizlik ve silinip yok olan ışıklar içinde gerçektışı, tasarlanmış sahneler görülür. Fizikötesi dönemimde benim için gerçeklik, tüm öteki şey sonra erdi; kimi kez bir özlem olgusu, kimi kez nedensiz bir hırsızlık yapabilir” (Beksaç,1995, s.119).

Şekil 39. Giorgio de Chirico, *Tempio del Sole*, Lithograph hand coloured, 70x52 cm, 1969

Metafizik resim ile fantastik “gerçek ötesi” olma noktasında birbiri ile bağdaşmaktadır. Nasıl ki fantastikte yer alan öğeler alışılmışın dışında olağan üstü figürler ile yansıtılıyorsa, metafizikte kullanılan öğeler de tıpkı fantastikte olduğu gibi gerçeklikten öte, orantısız ve derin boyutları ile işlemektedir. Her iki alanda da izleyiciye doğa üstü imgeler sunulmakta, bu imgeleri izleyicinin kendisinin yorumlanması beklenmektedir. Ayrıca metafizik resim bu yönüyle öznel bir değerlendirmeye açık olduğunu göstermektedir. Metafizik resmin belirsizliğe uzanan dünyası, bilinmezlik ve tanımlanamaz olma özellikleri ile Fantastik Sanat içerisine dahil edebileceğimiz eserler vermektedir. Eserler içerisinde kullanılan tuhaf imgeler, gerçeklikte karşılığı görülemeyen yaratılmış imgeler olması ile ve hayal gücünden yararlanması açısından fantastik unsurlar içermektedir diyebiliriz. Bu anlatılanlara dair en önemli bir örnek

Chirico'nun "Huzursuz İlham Perileri" adlı eseridir. Bu esere bakarak Fantastik sanat arasındaki benzerliklerin hepsini görmek mümkündür.

Şekil 40. Giorgio de Chirico, Huzursuz İlham Perileri, Yağlıboya, 97 x 67 cm, 1925 -1947

2.3. Büyülü Gerçekçilik

Büyülü gerçekçilik, her şeyden önce bir gerçeklik türüdür. Bunun nedeni ise tamamen gerçek bir dünyadan geçiyor olmasıdır. Daha açık bir ifadeyle büyülü gerçekçi bir eserde yaşanan ne ise o şey gerçek hayatta da yaşıyor ya da yaşanabilir olasıdır.

“Gerçekçilik günlük hayatta olması mümkün olan olay veya durumu konu edinir ancak gözlemlerini ve mantığına yatan durumları seçip anlatır; oysa büyülü gerçekçilik deneyi açıklanamayan fakat yine de yaşamda olabilecek durumu temsil etmeye çalışır” (Arargüç, 2016, s. 98).

Büyülü gerçeklik, gerçekliğin güçlü ve depresif doğasını alt etme gücüne sahiptir. Bir yandan doğaüstü şeylere olan inancı uyandırmaya çalışırken öte yandan gerçekliğin özünü ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Gerçekliği hayallerin dünyası ile değiştirmeye çalışmaz çünkü gerçeklikten kaçmaz. Büyülü gerçeklikte dünya evrensel perspektiften görülme eğilimindedir. Büyülü gerçekçiliği benimseyen sanatçılar, daha çok doğanın ve toplumun gözlemleyicisidir. Büyülü gerçekliği büyü kılan, gerçek hayatın içinden olmasıdır. Fantastik sanat alanında büyü gerçeklik, I. Dünya Savaşı'nın ardından gerçekleşen ve modern ya da avangart sanata karşı oluşturulan tepkinin bir parçasıdır. Büyülü gerçekçilik bir yerde gerçeklik ile fantastik arasındaki ince çizginin silinmesini sağlamaktadır. Bu ise gerçeklik içinde fantastiğin, fantastik içinde ise gerçekliğin algılanmasına neden olmaktadır.

Büyülü gerçekçiliğin resim alanındaki temsilcileri arasında Paul Cadmus, Alexander Kanoldt, Jared French, Felice Casorati, George Tooker, Frida Kahlo, Gustav Klimt ve Carel Willink gibi isimler yer almaktadır. Frida Kahlo'nun eserlerinin birçoğunda yeniden doğum, ölüm, acı gibi kavramlar ana temayı oluştururken tıpkı büyü gerçekçilikte olduğu gibi onların gerçek dünyada oturmuş olan düşünceler olduğu görülmektedir. Onun eserleri incelendiğinde fantastik ve gerçek dünyanın birbirine görünmez bir iple bağlı olduğu sonucuna varılmaktadır (Ergen, 2021). Kahlo'nun aşağıda yer alan "The Two Fridas" adlı eserinde büyü gerçekçiliğin izlerini açıkça görebilmek mümkündür. Nitekim Frida, "... sürrealist olduğumu düşündüler, fakat değildim. Asla rüyaları değil, sadece kendi gerçekliğimi resmettim." ifadesiyle büyü gerçekçiliğin etkisinde bir sanatı benimsediğini gözler önüne sermektedir (Ergen, 2021).

Şekil 41. Frida Kahlo, The Two Fridas, Yağlı boya, 1939

Leonora Carrington'un "Crookhey Hall" eseri fantastik ve büyülü gerçekçilik akımının özelliklerini yansıtan bir eser olarak değerlendirdiğimizde Carrington'un eserleri bu tarzın önemli örneklerini oluşturmaktadır. Sanatçı bu eseri kendi yaşamından ve rüyalarından esinlenerek yaratmıştır. Bu anlamda gerçeklik ve rüya arasında bir denge kurmayı başarmıştır. Büyülü gerçekçilik insanın varoluşsal ve psikolojik derinliklerini gerçeklik ve gerçek dışı olan arasında köprü kurarak keşfetmektedir. Sanatçı da bu eserinde gerçeklik algısını kendi düşsel dünyasından yararlanarak sorgulamakla beraber fantastik ve gerçek unsurların sentezini sunmaktadır.

Şekil 42. Leonora Carrington, Crookhey Hall, Litografi, 15 1/8 x 30 3/4 in, 1986, National Museum of Women in the Arts

Sonuç olarak, buraya kadar değindiğimiz akımlardan farklı olarak tamamen gerçeklikten kopmadan ve hayali olana kapılmadan içerisinde gerçekliği barındıran bir fantastik tür olarak Büyülü Gerçekçilik, Fantastik sanatın tamamen kurgusal olmadan da fantastik olabileceğini bize göstermektedir. Böylelikle gerçeklik kavramı daha da sorgulanır bir konuma geçmektedir.

2.4. Vizyoner Sanat

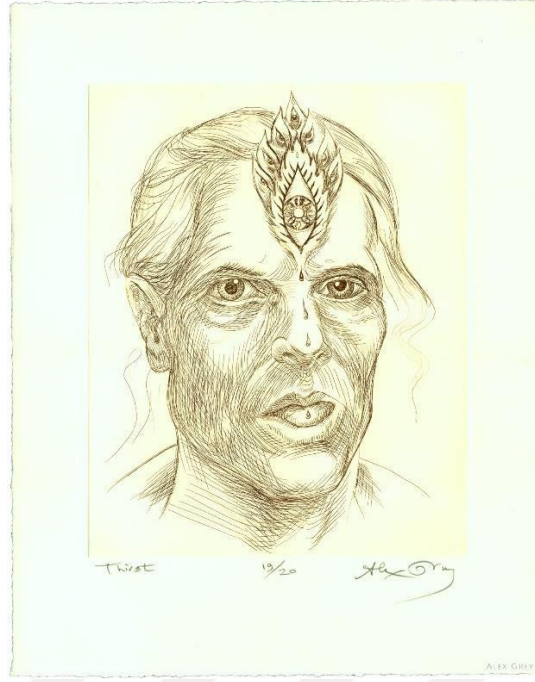
Vizyoner sanat, mistik ve aşkın temalarıyla karakterize edilen bir sanat akımıdır. Genellikle değiştirilmiş bilinç durumları, mistisizm ve doğaüstü gibi manevi ve metafizik kavramları tasvir etmektedir. Vizyoner sanat, tipik olarak meditasyon, şamanik ritüeller veya psychedelic maddelerin kullanımı yoluyla değişen bilinç hallerini deneyimleyen sanatçılar tarafından yaratılmaktadır. Vizyoner sanatın tanımlayıcı özelliklerinden biri, yaşamın manevi ve metafizik yönlerine yaptığı vurgu olmuştur. İnsan ruhunun iç işleyişine bir pencere açmakta ve en derin düşüncelerimizi ve duygularımızı keşfetmemizi sağlamaktadır. Vizyoner sanat, ilahi ve aşkın olanla bağlantı kurmanın bir

yolunu sunduğu için kişisel gelişim ve ruhsal gelişim için bir araç olarak kullanılabilir.

Vizyoner terim olarak 19. yüzyılda pek kullanılmamaktadır fakat 19. yüzyıl sonlarına doğru Roger Cardinal tarafından William Blake, Gustave Moreau ve Odilon Redon gibi Sembolist sanatçıların eserlerini tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Aynı terim 1960’larda Lawrence Alloway tarafından mistik ve ruhani deneyimlerden ilham alan sanatçıları tanımlamak amacıyla da kullanılmıştır.

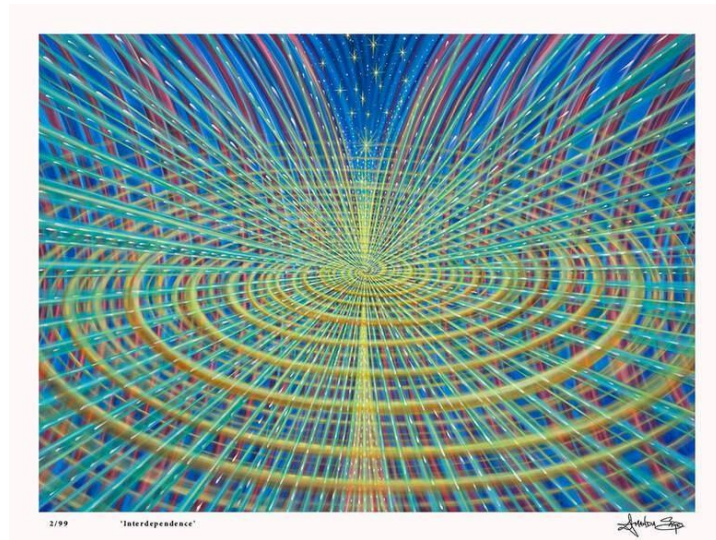
Vizyoner sanat, tarih öncesi dönem mağara resimleri ile başlamaktadır. O dönem insanlar avlamayı düşündükleri hayvan figürlerini sihirli semboller olarak kullanmışlardır (Şekil 4’teki Lascaux Mağarası üzerindeki resim, vizyoner sanatın ilk örneklerindendir). Tarih boyunca vizyoner sanat, mandalaların, yantraların ve diğer kutsal sembollerin yaratılması gibi manevi ve dini bağlamlarda kullanılmıştır. Tasavvur edilemeyen varlıkların temsilleri ile sanatı ruhani yolculuğa çıkarmakla beraber topluma tapınılacak imgeler de sunmaktadır. Vizyoner sanatın öncülerinden kabul edilen İsveçli sanatçı Hilma af Klint bu türün örneklerinden olan “Tapınak için Resimler” adını verdiği bir dizi soyut resim yapmıştır. Günümüzde de evreni kavrama ihtiyacından doğan imgeler ve fikirler çağdaş vizyoner sanatçıları beslemektedir.

Alex Gray, Robert Venosa ve Martina Hoffmann gibi sanatçılar, genellikle zihnin ve ruhun iç işleyişini tasvir eden vizyoner çalışmalarıyla tanınmaktadırlar. Android Jones, Amanda Sage ve Adam Scott Miller gibi çağdaş sanatçılar, yenilikçi ve vizyoner çalışmalarıyla türün sınırlarını zorlamaya devam etmişlerdir. Temaları ve üretim amacı olarak Vizyoner Sanat Fantastik sanat için ilham olabilecek örnekleri içerisinde barındırmakta ve fantastik olan sanatın kategorizasyonunu genişletmekte, mistiğin keşfi konusunda kuralsız ve sınırsız olması bakımından alana dair çeşitli örnekler sunmaktadır.

Şekil 43. Alex Grey, *Thirst*, Gravür, 11x14 in, 2010

Ayrıca bu akıma dahil edilebilecek saykodelik posterler ve eserler 1960’larda yükselen hippie hareketi ile ortaya çıkmaktadır. Alex Grey ve Amanda Sage bu anlamda çok fazla saykodelik eser ortaya koymuşlardır.

Şekil 44. Amanda Sage, *Interdependence*, Fine Art Print, 2024

2.5. Fantastik Gerçekçilik

“Fantastik Gerçekçilik” veya diğer bilinen adıyla “Fantastik Realizm” terimi 1950’lerin sonlarında, Magischer Realismus’dan farklı olarak, tarz ve biçimde gerçekçi fakat eserlerinde fantastik unsurlara yer veren bir grup sanatçıyı tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Söz konusu grup içinde ise Ernst Fuchs, Rudolf Hausner, Arik Brauer, Wolfgang Hutter, Anton Lehmden ve Fritz Janschka gibi isimler yer almaktadır. Rönesans döneminden, Erken İtalyan döneminden, Gotik dönemden ve yakın dönemden çeşitli ustalar bahsi geçen isimlerin fikirlerini derinden etkilemiştir. Söz konusu ustalar arasında ise Bosch, Brueghel, Grünewald gibi isimler yer almaktadır (Aral, 2009, s.55).

Fantastik gerçekçiliğin önde gelen isimlerinden Ernst Fuchs, “Sanatçının amacı hayal dünyasını resme dökebilmek ve sanat aracılığıyla içinde yaşadığımız dünyayı daha hoş ve insancıl hale getirmektir” ifadesiyle fantastik gerçekçiliği dayandırmış olduğu temeli açıklamaktadır (Şimşek, 2012, s.6). Fuchs’in bu ifadesi, fantastik gerçekçiliğin hangi gerekçe doğrultusunda ortaya çıktığını, sanatçıların eserlerinde işlemiş oldukları temaların hangi amaç ve istekler bağlamında gerçekleştiğini anlamlandırmada oldukça faydalıdır. Zira Fuchs’un ve diğer fantastik gerçekçi sanatçıların resimlerinde görülen figürler, bu dünyanın insanların bir tür metamorfoza uğrayarak yeni bir form ile sunulmasıdır. Fuchs’un ifadesiyle; sanatçıların hayal dünyalarında yatanların gerçek hayata uyarlanmasıdır. Bu doğrultuda Fuchs ile başladığımız fantastik gerçekçilik konusuna yine Fuchs ve onun eserleri ile devam etmek yerinde olacaktır. Fuchs’un resimlerindeki figürler, ürpertici yapılarıyla birlikte dini konuları tasvir etmesiyle ön plana çıkmaktadır. Sanatçının iç dünyasında yaratmış olduğu fantastik evren, resimlerine titiz bir teknik ile aktarılmaktadır. O, biçimsel manada çirkin ya da tuhaf olanı titizlikle resimlerine dökerek fantastiği gerçekçi kılmaktadır. Benzer bir ifadeyle denebilir ki; Fuchs, biçimsel yönden çirkin olanının teknik boyutta titizlikle sunumunu gerçekleştirmekte ve böylelikle baskın bir tezatlık ortaya koymaktadır. Böylece yüzyıllar öncesine dayanan dinler hakkındaki mitlere yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Şekil 45. Ernst Fuchs, The Triumph Of The Unicorn, Etching 695x317 mm, 1952

Bu dönemde ortaya konulan eserler genel olarak hayatın acı gerçeklerinden, savaştan ve kaostan bir kaçış çabası içerisindedir. Dünya savaşının sebep olduğu ideolojik yıkımlardan etkilenen bu akımlarda gerçekliğin bozguna uğratıldığı ve doğaüstü olana ilginin arttığı görülmektedir. Sanatta bu kavram gerçek ile fantastiğin yan yana gelmesine dayanmaktadır. Yine bu terim 1940'larda Kübalı yazar Alejo Carpentier' in aynı şekilde gerçek ve fantastiği harmanlayan edebi yazı tarzını tanımlamak için kullanmasıyla bu tür daha da çok bilinmeye başlanmıştır. Yazarın 1949'da yayınlanan "El reino este mundo- Bu Dünyanın Krallığı" eseri bu türe ait ilk örneklerden kabul edilmektedir. Bu türün

edebiyat alanında da ilgi çekmesine sebep olan yazarlardan biri Gabriel Garcia Marquez’ dir ve onun 1967’ de yayınlanan “Yüzyıllık Yalnızlık” eseridir.

Fantastik Gerçekçi eserler, gündelik gerçekçilik ile doğaüstü gerçekliği, düşleri harmanlayarak yeni bir gerçekçilik anlayışı doğurmaktadır. Eserler fantastik unsurlar taşımasıyla bu alana dahil edilebilmektedir. Sanatçılar kimi zaman ideolojik düşünceleri ve toplumsal eleştirileri metaforik bir biçimde bu gerçekçiliği kullanarak aktarmaktadırlar. Özellikle fıkırsel özgürlüğün kısıtlandığı bir toplumda bu akım düşünceleri aktarmak anlamında önem kazanmaktadır.

İkinci Dünya Savaşının sebep olduğu toplumsal buhran sonucu Fantastik Gerçekçilik Avusturya’ da önemli bir sanat akımı haline gelmiştir. Dünya çapında bu akımın bilinirliği gün geçtikçe de atmıştır. Bu akımın ortaya çıkmasının sebeplerinden biri yukarıda da değinildiği gibi savaşın kaotik ortamı, ölüm korkusu, aydınlanmanın ideolojik çöküşü gibi olaylar yer almaktadır. Aynı zamanda psikanaliz gibi bilimsel ilerlemeler sanatçıları etkilemiş gerçek ötesine ilginin artmasına sebep olarak bu akımın doğuşunu şart kılmıştır. Yine bu dönemde içerisinde Ernst Fuchs, Rudolf Hausner, Wolfgang Hutter gibi isimlerin yer aldığı Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu kurulmuştur. Bu kurumda psikanalitik unsurlara sıkça yer verilmiştir. 1938’ de Nazi Almanyası’ndan sürgüne uğramalarının ardından tekrar geri dönmeleri ile bu okul açılmıştır. Aynı zamanda yine aynı isimler Viyana’ da bir müze açmıştır. 2011 yılında açılan bu müzede fantastik gerçekçiliği temsil eden pek çok eser bulunmaktadır. Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu’na çalışmanın ilerleyen kısımlarında detaylı olarak yer verilecektir.

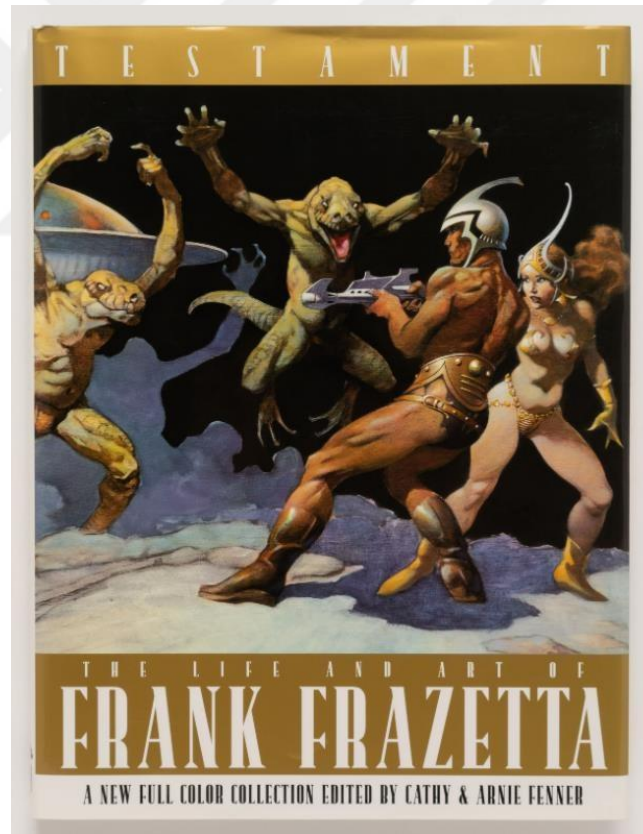
Savaş sonrası dönemde birbirinden tam olarak ayırmanın mümkün olmadığı akımlar canlanmıştır. Sürrealizm, büyülu gerçekçilik, metafizik resim gibi akımlar savaştan ve bilimsel ilerlemelerden çokça fazla etkilenmiştir. Bu sebeple bazı noktalarda benzer yöntemler kullanmışlardır. Örneğin; Fantastik Gerçekçilik ve Sürrealizm, doğaüstü olanı gerçekçi üslupla resmetmesi ile bilinmektedir. Bu dönemin akımlarında

mistik, düşsel, gizemli temalar sıkça işlenmiştir. Bu dönemde ayırt edilemeyen birçok akımın olması sebebiyle Fantastik Gerçekçilik akımı bir süre bilinmemiş ve ismini duyuramamıştır. 1960'lı yıllara geldiğimizde daha çok bilinir ve uygulanır olmaya başlamıştır. Süreç içerisinde de çeşitli eleştirmenlerin de dikkatini çekerek üzerindeki ilginin arttığını söyleyebiliriz. Avrupa dışında da pek çok sergiler açılmış ve buralarda Fantastik Gerçekçi eserler seyircileri ile buluşmuştur. Münih'te Galer Hartman'ın ve Frankfurt'ta Galer Sydow'un açılması akımın geniş kitlelere tarafından tanınmasını sağlamıştır. Bu akımın sanatçılarından Ernst Fuchs, Rudolf Hausner ve Wolfgang Hutter gibi isimler, eserlerinde de yansıttıkları gibi maddenin ötesine ilgi duymuş ve bilinmeyen peşine takılmışlardır. Bu gizemli yolculukların aktarıldığı eserlerde Sürrealistlerin aksine bir amaca yönelik sabit tutum görülmektedir, fakat Sürrealizmde daha çok bilinçaltının karmaşık ve düzensiz izlerinin dışavurumu söz konusudur. Fantastik gerçekçi sanatçılar kimi zaman gizli ve eşsiz bilgilere ulaşmak amacıyla yola çıkmışlardır. Her ne kadar belirli noktalarda birbirlerinden ayrılmış olsalar dahi soyut dünyaları ve fantezileri yansıtmaları bakımından her biri Fantastik ile ilişkili olarak değerlendirilebilmektedir.

Şekil 46. Ernst Fuchs, The Temptation Of The Unicorn, Etching 192x269 mm, 1952

Fantastik Gerçekçiliğin örneklerine birçok sanat alanında karşılaşmaktayız. Edebiyat alanında çokça ilgi gören bu akım edebiyattaki Büyülü Gerçekçilik akımından farklı olarak bu dünyanın gerçekliğinden tamamen kopuk olarak görülebilmektedir. Aynı zamanda bu dönemde Boris Valleio, Frank Frazetta gibi isimler dergi, çizgi roman gibi fantastik gerçekçi eserleriyle akımın etki alanını genişletmişlerdir. Frank Frazetta'ın yaşamının ve eserlerinin yer aldığı "Testament: The Life and Art of Frank Frazetta" kitabı, 2001 yılında Vanguard Productions tarafından basılmıştır. Bu kitap, Frank Frazetta'nın yaşamı ve sanatına kapsamlı bir bakış sunar ve sanatçının kariyerinin çeşitli dönemlerinden eserlerini içermektedir. Frazetta'nın resimleriyle birlikte, yazar James A. Owen'ın metinleri de kitapta yer almaktadır ve Frazetta'nın sanatının dönüşümü ve önemi hakkında içgörüler sunmaktadır.

Şekil 47. Frank Frazetta, Testament: The Life And Art Of Frank Frazetta, 2001

2.5.1. Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu

İkinci Dünya Savaşı sonrası 1950 yılına gelindiğinde bir grup Avusturyalı sanatçı tarafından Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu'nun bir sanat hareketi olarak kurulmasıyla beraber Fantastik Gerçekçilik, Avusturya' da önemli bir sanat akımı haline gelmiştir. Bu grubun içerisinde Ernst Fuchs, Rudolf Hausner, Wolfgang Hutter, Edgar Jené, Anton Lehmden, Arik Brauer ve Fritz Janschka gibi isimler yer almaktadır. Bu akımın ortaya çıkmasında kendinden önceki modern akımlar, psikanalizin gelişimi ve savaşın yıkıcılığı etkili olmuştur. Bu grup psikanalizden yola çıkarak Yahudi, Hristiyan ve Simya mistisizmini rönesans resminde yeniden tanımlamayı amaçlamıştır ve Fantastik Gerçekçilik, din, ezoterizm ve psikanalitik unsurların kombinlerinden oluşmaktadır. Kökleri, Art Nouveau ve 1. Dünya Savaşı sonrası Almanya'da dışavurumcu sanat hareketi olan Yeni Nesnellik akımlarına dayandığı söylenmektedir. Soyut Sanat akımı tarafından gölgede bırakılsa da daha sonradan modern Avusturya sanatında kabul edilen bir akım haline gelmiştir. Bu akım ilk başta Sürrealistler ile ilişkilendirilmiş ve bu sebeple Sürrealist gruplar tarafından dışlanmış fakat bu iki akım arasındaki farklar açıkça belirtilmiştir. Andre Breton gibi Sürrealist sanatçılar sanatın, aklın herhangi bir denetiminden bağımsız olmasını savunuyordu oysa birçok Fantastik gerçekçi sanatçı daha sonradan akılları ile yorumladıkları fantezilerinin yapay alanlarını yaratmışlardır. Viyanalı eleştirmen Johann Muschik, bu fantastik gerçekçi sanatçıları tanımlamak ve erişilebilir kılmak amacıyla "Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu" terimini kullanmıştır. Fantastik Gerçekçilik için ilk büyük adım 1962'de okulu temsilen 23 sanatçının Viyana'da bir sergi olan "Sürrealizm: Günümüzün Fantastik Tablosu"na katılmasıyla atılmıştır. Burada Fantastik Gerçekçi sanatçılar, uluslararası gerçeküstücü sanatın usta isimleriyle karşılaşmışlardır.

Bu bölümde Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu'nun kurulmasında önemli rol oynamış Fantastik Gerçekçilik akımın sanatçıları ve eserleri incelenmiştir.

Fantastik gerçekçilik akımının öncülerin arasında yer alan Edgar Jené, Münih Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitimini tamamladıktan sonra 1935 yılında Viyana taşınmıştır. Sanatçı Viyana'ya taşınmasının ardından, şair Paul Celan'ın ünlü "Todesfuge" isimli şiiri dahil olmak üzere toplamda 20 şiirin yayınlandığı Avusturya'nın ilk sürrealist dergisi

olan Planh'ı yayınlamıştır. 1948 yılında, Celan'ın şiir kitabı olan “Des Sand aud den urnen” isimli eser için iki gravür hazırlamış ancak yazım hatalarının fazla olması nedeniyle bu gravürleri ortadan kaldırmıştır. İlerleyen dönemlerde Celan, Jené'nin taş baskılarından oluşan bir kitapta kullanılmak üzere bir önsöz yazarak sanatçıya iletmiştir (Edgar Jené, tarihsiz). Sanatçı, aşağıda da yer alan “The Son of the Northern Lights” eserinde de olduğu üzere fantastik gerçekçiliği bütün detayları ile resimlerinde işlemiş, fantastik gerçekçiliği tanıtan sanatçılar arasında yer almıştır.

Şekil 48. Edgar Jené, *The Son of the Northern Lights*, Oil on canvas, 1948

19. yüzyıl sonrası Avrupa sanatında etkili olan sanatçılardan birisi de Ernst Fuchs olmuştur. Fuchs, Viyana'da 1930 yılında Hristiyan bir anne ve Yahudi bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. 1938'de Nazi Avusturya'yı işgal ettiğinde babası Şangay'a kaçmış fakat Ernst annesi ile Viyana'da kalmıştır. Hristiyan bir annenin Yahudi bir çocuğu büyütmesi yasal olmadığından Ernst bir Yahudi kampına götürülmüş fakat annesi daha sonradan onu oradan kurtarmayı başarmış ve babası ile resmi olarak boşanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde 1945'te Akademie der Bildenden Künste' de Albert Paris Gütersloh' un yanında sanat eğitimine başlamıştır. 1948'de Rudolf Hausner,

Wolfgang Hutter, Arik Brauer, Anton Lehmden ve Fritz Janschka ile tanışmış Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulunun kurucularından biri olmuştur. Sanatçı, Jung'un çalışmalarından fazlasıyla etkilenmiştir ve okuduğu çalışmalar eserlerini dönüştürmüştür. Kısa bir süre içerisinde uluslararası tanınırlığa erişmiştir. Sanatçı, 1950'den 1960'a kadar Paris'te yaşamıştır ve Salvador Dali, Jean Cocteau, Jean Paul Sartre gibi isimler ile tanışmıştır. Bu dönemde Avrupa'nın dini ve mitolojik köklerine fazlasıyla ilgi duymuştur. Fuchs bu Hristiyan temalarını keşfederken yüzeysellikten öte din, büyü ve mitin karanlık gizemini derinlikleriyle incelemiştir. Dali ise onun hem arkadaşı hem idolüdür ve sanatçı bu konudaki hislerini şu şekilde açıklamıştır:

“Benim için bir tür 'koruyucu' haline gelen Dali ile ellili yıllardaki değerli tanışıklığım sadece bir tesadüf değildi. Bu karşılaşma, önemini hemen anladığım bir kehanetti. Ve onu önemli bir miras olarak Viyana'ya geri getirdim [...] Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu'nu kurma görevinin kehanetinde bulundu” (Caruana, 2001).

Şekil 49. Ernst Fuchs, *Adam's Dream*, Etching 392 x 297 mm, 1969

Fuchs, eserlerinde çoğunlukla tempera, yağlı boya, mürekkep ve baskı tekniklerini kullanmıştır. Sanatçının baskı tekniği ile yapılmış eserlerinden biri olan “Adem’in Rüyası-Adam’s Dream” eseri diğer eserlerinde olduğu gibi mistik bir temayı ele almaktadır. Bu tema, sanatçının fantastik yönünü vurgulamaktadır. Tabloda iki figür yer almaktadır, tablonun merkezine konumlanmış olan figür ilk insan olan Adem’i sembolize etmektedir. Âdem olduğu tahmin edilen bu figürün çevresi kökler ve yılanla sarılmıştır, Âdem kökler ile adeta bütünleşmiştir, bedeni heybetli, anıtsaldır. Tepesinde Adem’in aksine zarif uzun bacaklı ve uzun kollu, ölçüleri deforme edilmiş bir kadın figürü yer almaktadır. Figürün elinde yıldız vardır, sanki gökyüzüne uçacak gibidir. Bu iki figürün sağ ve sol taraflarında leyleğe benzeyen beyaz kuşlar yer almaktadır. Bu kuşlar, Antik Tesalya’da yılanları avladığı için korunan ve öldürülmesinin yasak olduğu beyaz kuşlar olabilir veya Roma ve Yunan mitolojisinde ebeveynlere olan sadakatin simgesi olarak resmedilmişlerdir. Eserin alt kısmında birbirlerine dönük halde tavşan ve tilki yer almaktadır. Tavşan bazı kaynaklara göre doğumu, yeniden doğum döngüsünü ve saflığı simgelemektedir. Tilki ise farklı kaynaklara göre çeşitli anlamlara karşılık gelmektedir. Bu tilki bazı kaynaklara göre kurnazlık, günah gibi anlamlara gelirken Yunan mitolojisinde kaderi asla yakalanmamak olan ve Zeus’un taşa çevirip yıldızlara attığı anlatılan Teumessos tilkisini semolize etmek amacıyla resmedilmiş olabilir.

Fantastik dünyasının gelişimine katkı sağlayan sanatçılar arasındaki; Avusturyalı matbaacı, ressam ve heykeltıraş olan Rudolf Hausner 1914’te Viyana’da dünyaya gelmiştir. Babasının pazar ressamı olarak çalışması onun çok küçük yaşlarda sanat ile ilgilenmesine sebep olmuştur.

Carl Fahringer ve Karl Sterrer ile 1931’den 1936’ya kadar Viyana Güzel Sanatlar Akademisi’nde çalışmıştır. Hitler’in diktatörlüğü sırasında sanata dair her şey “Alman duygusuna hakaret” gerekçesiyle yasaklanarak birçok modernist sanat eseri dejenere sanat olarak tanımlanmış ve sergilenmesi yasaklanmıştır. Hausner’ in de eseri Reich Kültür Odası tarafından bu şekilde tanımlanmış ve sergilenmesi yasaklanmıştır.

Sanatçı, 1943’te savaşa uygun olmadığı ilan edilerek silah endüstrisine teknik ressam olarak atanmıştır. O dönem sanatçının eserleri, daha çok Ekspresyonistlerden etkilenen banliyö görüntüleri, natürmortlar ve çoğunu yok ettiği kadın modellerden

oluşmaktaydı. Savaş sonrası Viyana'daki bombalı stüdyosuna yerleşerek burada tekrar resim yapmaya başlamıştır. 1946'ya gelindiğinde ise sanatını değiştiren, daha sonra Arik Brauer ve Anton Lehmden' in de katıldığı Edgar Jené , Ernst Fuchs, Maître Leherb (Helmut Leherb), Wolfgang Hutter ve Fritz Janschka'nın içerisinde bulunduğu sürrealist bir grup kurmuştur. Savaş sonrası Avusturya sanatçılar derneği olan Art-Club'a katılmıştır ve ilk kişisel sergisini Viyana Konzerthaus' ta açmıştır. 1959'a gelindiğinde Ernst Fuchs, Wolfgang Hutter, Anton Lehmden, Arik Brauer ve Fritz Janschka ile Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulunu kurmuştur. 1962'de Almanya, Hollanda, Belçika ve Fransa'ya seyahatleri sırasında Paul Delvaux, Rene Magritte, Victor Brauner ve Dorothea Tanning gibi isimlerle tanışmıştır. 1968 yılında profesör olarak Viyana Güzel Sanatlar Akademisinde dersler vermiştir. Joseph Bramer, Friedrich Hechelmann, Gottfried Helnwein, Michael Engelhardt ve Siegfried Goldberger gibi isimler öğrencisi olmuştur.

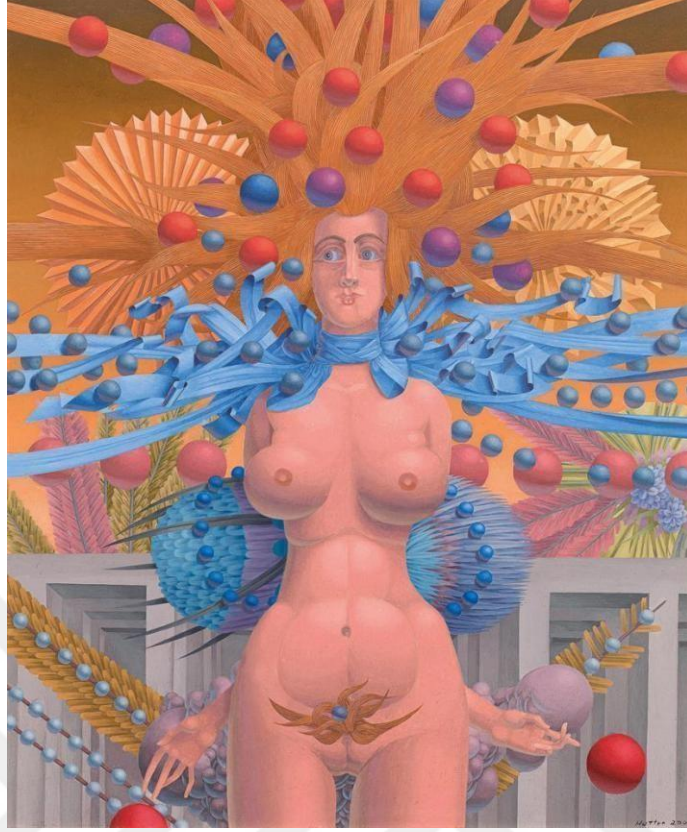
Sanatçı “Adam in the Mirror, Adam's Tree of Life, Adam is the Measure” gibi çeşitli Adam tasvirlerinde bulunmuş ve kendi çağının arketipini oluşturmuştur. Odysseus, Oedipus gibi mitolojik karakterlerin ve otoportrelerin birleşimlerinden oluşarak insanın karmaşık matrisini oluşturmaktadır (W. Schurian, 2005, 86).

Şekil 50. Rudolf Hausner, Adam bezüglich (Regarding Adam), Litografi, 1/100 edisyon, 29 x 42 cm, 1969, Rembrandt Verlag, Berlin

Rudolf Hausner'ın litografi tekniği ile yapılmış “Adam Bezüglich” eserinin Odysseus mitini ve denizlerdeki destansı yolculuklarını simgelediğini ifade etmiş ve bunun ile kendi çocukluğunun, benlik içindeki gençlik ve yaşlılığın bütünleşik ilişkilerini temsilcisidir. 1969'da Berlin'de Rembrandt Verlag tarafından imzalı yüz baskıdan oluşan sınırlı sayıda yayınlanmış eseri düz kâğıda, tam kenar boşlukları ile basılmıştır. Sanatçının Adam tasvirlerinin çoğu gibi bu eserde de figür belirgin yüz hatları ile donuk bir ifadede seyirciye bakar halde resmedilmiştir.

Avrupa'da erken dönem fantastiğinin etkili isimlerin biri olan Wolfgang Hutter, Viyanalı fantastik sanatçıları arasında öğretmenleri olan Albert Paris Gütersloh'un biyolojik oğlu olarak 1928'de Viyana'da dünyaya gelmiştir. Fakat babasının ölümüne kadar oğlu olarak tanınmamıştır. İlkokula Viyana'nın 3. bölgesinde gitmiş daha sonra Akademik Spor Salonuna kabul edilmiştir. 1944' de savaş zamanı göreve çağırılmıştır ve sonrasında Viyana Uygulamalı Sanatlar Okulu'nda hazırlık sınıfa girmiştir. 1945'ten itibaren Güzel Sanatlar Akademisi'nde babası olarak bilinen Prof. Albert Paris Gütersloh'un ustalık sınıfında eğitim görmüştür. 1947'de erkenden ilk kez bir eseri Viyana Künstlerhaus'taki Büyük Avusturya Sanat Sergisi'nde sergilenmiştir. Hutter aynı zamanda o zamanlar Sanat Kulübünün kurucu üyelerinden biriydi. Daha sonra bu Avusturyalı sanat grubu ile Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu'nun kurucularından biri olmuştur. Güzel Sanatlar Akademisinden ustalık ödülü aldığı gibi çeşitli ödüllere sahiptir. 1966'dan 1997'ye kadar Viyana Uygulamalı Sanatlar Üniversitesi'nde dersler vermiştir ve 1974'te profesör olmuştur. Öğrencileri arasında Gabi Trinkaus, Brigitte Borchhardt-Birbaumer, Marion Elias, Rene Fehr-Biscioni, Robert Freiberg, Jutta Hölzenbein, Hans Jöchl, Peter Mahler, Michaela Spiegel ve Jolanda Richter gibi isimler yer almaktadır.

Şekil 51. Wolfgang Hutter, Çıplak Kadın, Mdf üzerine yağlıboya, 58x48 cm 2009

Sanatçı eserlerinde yapay bahçeler, masal karakterleri ve melez yaratıkların olduğu masal sahnelerini resmetmektedir. Eserleri rengarenk, neşeli atmosferde karakterize edilmektedir. Özellikle kadın figürlerini yorumladığı bu eserlerde kimi zaman figürler maskeli veya kanatlı olmakta kimi zaman ise aşk temaları ile işlenmektedir. Babası onu mükemmel bir “Eros çizen” olarak tanımlamıştır. Şekil 2.9’da olduğu gibi figürleri için kullandığı renkler gerçeklikten ziyade plastikliği ve yapaylığı çağrıştırmaktadır. Sanatçı eserleri ve resmettiği figürler için özlemlerden, umut ve büyük korkulardan geldiği söylemiş ve yılanın kelebek ile aynı statüde olduğu bir cenneti arama çabası olarak açıklamıştır (Breicha Otto, 1969).

Eserlerindeki fantastik öğeler ile ön plana çıkan bir diğer sanatçı ise Anton Lehmden olmuştur. Lehmden, 2 Ocak 1929 yılında Slovakya’nın Nitra şehrinde dünyaya gelmiştir. Resim ile ilgilendiği gibi teknik resim ve matbaacılık ile de ilgilenmiştir. 1945’ten sonra Viyana’ya yerleşerek burada Viyana Güzel Sanatlar Akademisi’nde sanat eğitimi almıştır. Diğer fantastik gerçekçi sanatçıların birçoğunu etkileyen sanatçı Albert

Paris Gütersloh’ dan dersler almıştır. İlk defa eserleri 1948’de Sanat Kulübü tarafından sergilenmiştir. Sanatçı 1962 ve 1963 yılları arasında İstanbul’da eğitim verdiği gibi 1971’den 1997’ye kadar Viyana Güzel Sanatlar Akademisi’nde profesörlük yapmıştır. Lehmden’ in eserleri İtalya, Japonya, ABD, Almanya, Türkiye ve Polonya gibi birçok ülkede seyirci ile buluşmuştur. Sanatçının başarısı, 1957’de Roma Şehri Altın Madalyası, 1978’de Avusturya’da Onur Rozeti ve 1984’te Lovis Corinth Ödülü gibi çeşitli kurumlar tarafından ödüller kazanmasına sebep olmuştur.

Lehmden, Çin manzara resimlerinden fazlasıyla etkilenmektedir ve bunu eserlerinin üzerine yansıtmaktadır fakat daha sonradan pastoral yapıdan koparak eserlerinde doğal afetler, savaşın yıkık manzaraları ve kıyamet vizyonları gibi temalara yönelmiştir. “Balık Üzerine Kuş” eseri ise üslup itibari ile Fantastik olup, Sürrealizmi de hatırlatan bir nitelikte olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Şekil 52. Anton Lehmden, *Balık Üzerinde Kuş*, Gravür, 40x30 cm, 1929

Viyana Sanat Okulu kurucuları arasında yer alan isimlerden Arik Brauer, ressam olmasının yanı sıra başarılı bir baskı sanatçısı ve şairdir. Sanatçı, 1929 yılında Avusturya'da dünyaya gelmiştir. Rusya'da Avusturya'ya göç eden babası, toplama kamplarında hayatını kaybetmiş, sanatçı ise İkinci Dünya Savaşı esnasında saklanarak hayatta kalabilmiştir. Sanatçı, yıllar içindeki gayret ve başarılı ile çağdaş sanatçılar arasında önemli bir isim olmayı başarmıştır.

Brauer, dogmatik olarak kabul edilen sanat akımlarına aykırı bir duruş sergileyerek fantastik öğelerin gerçekçi bir üslup ile kullanıldığı fantastik gerçekçiliğin temsilcilerinden biri olmuştur. Sanatçının eserlerinin temelinde, hayal gücünü kullanmak ve böylelikle yeni şeyler icat etmek yatmaktadır. Brauer, eserlerinin birçoğunda Yahudi inancının mistik öğelerini işlemiştir. Fantastik eserleri ile ön plana çıkan sanatçı, kopyalamayı, taklit ve tekrar etmeyi reddetmiş ve böylelikle yeni bir şeyler üretmeyi, hayal gücünü çalıştırmayı kendine üslup edinmiştir. Ayrıca sanatçının resimleri, Mönchber, Museum der Moderne Salzburg gibi galerilerde sergilenmiştir (Göl, 2021, s.5).

Şekil 53. Arik Brauer, *Theseus*, Oil on mesonite, 50x65 cm, 2000

Sanatçı, resimlerinde canlı renkleri tercih etmekle birlikte bu renkleri göz alıcı şekilde işlemiştir. Yukarı verilen eserinden hareketle Brauer, eserlerinde bu dünyada var olmayan, gerçek üstü öğeleri adeta gerçek birer figürmüş gibi resmetmiş, böylelikle de fantastik realizmi tuvaline yansıtmıştır.

Fritz Janschka, fantastik sanatın önemli isimleri arasında yer alan başarılı sanatçılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem ressam hem heykeltıraş olan sanatçı, 1919 yılında Avustralya’da dünyaya gelmiş ve ayrıca 1943 yılında Viyana Güzel Sanatlar Akademisi’nde eğitim görmüştür. Janschka, Viyana Fantastik Gerçekçilik Okulu kurucularından biri olmasının yanı sıra sürrealist yönüyle de ön plana çıkmaktadır (Visionary Hall of Fame, tarihsiz).

Sanatçının resimleri göz önünde bulundurulduğunda, kasvetli ve ürkütücü bir atmosferin hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Janschka, resimlerinin birçoğunda tuhaf, ürpertici, gerçek üstü figürlere yer vermiştir.

Şekil 54. Fritz Janschka, Flowers I, Sulu Boya, 1951

Şekil 55. Fritz Janschka, Das Urteil des Paris, Gravür, 1973

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BASKI RESMİNDE FANTASTİK

1. AVRUPA BASKI RESMİNDE FANTASTİĞİN TARİHÇESİ

Uzakdoğu’da ortaya çıkan ve Avrupa’dan tüm dünyaya yayılan baskı resim, süreç içinde farklı sanatçılar, farklı teknikler ve farklı akımların etkisi ile bugünkü çok kapsamlı halini almıştır. Avrupa’da 14. yüzyılda süsleme yapmak amacıyla kumaş üzerine ağaç kalıplar ile yapılan baskılar, Avrupa baskı resmin tarihinin ne kadar eskiye dayandığının bir göstergesidir. Fantastik ise, diğer tüm sanat dallarında olduğu gibi baskı resimde de etkisini göstermiş, bu etki zaman içinde gelişerek ileri teknikler ile işlenmeye devam etmiştir.

Baskı Resmin önde gelen isimlerin Lucas Cranach’ın teknikleri, sonraki sanatçılara ilham olmakla birlikte fantastiğin baskı resimlere dahil edilmesine ön ayak olmuştur. Cranach’ın yöntemi “chiaroscuro” olarak bilinmektedir ve bu yöntemde ilk olarak basılmış olan baskının üzerine açık ton için hazırlanan kalıp ile daha açık değerde ikinci bir baskı yapılmaktadır. Bu baskı yöntemi ile ışık gölgede daha etkili hale getirilmektedir. Albrecht Altdorfer de chiaroscuro yöntemi ile eserler veren sanatçılardan biri olmuş olmuştur (Araz, 2006, s.13).

16. yüzyıla gelindiğinde, Avrupa baskı resminde fantastik öğeler yavaş yavaş kendini göstermeye başlamıştır. Dönemin usta gravür sanatçılarından biri olan Albrecht Dürer, Fantastik unsurlar taşıyan önemli gravür eserler ortaya koymuştur. Dürer’ in birçok eserinde mistik figürler ve adeta bir sembolik üslup ile üretilmiş olan kompozisyonları vizyoner sanatçılara da ilham olmuştur. Sanatçının “Four Horsemen of the Apocalypse” eserinde Fantastik sanatın çok önemli bir karşılığını görmekteyiz. Albrecht Dürer’ in Kıyamet için hazırladığı resim serisinin üçüncü ve en ünlü gravürü olan Dört Atlı, Vahiy Kitabı’ndaki (6:1-8) pasajın dramatik biçimde damıtılmış bir versiyonunu sunmaktadır.

Şekil 56. Albrecht Dürer, The Four Horsemen, from The Apocalypse, Gravür, 1498

Hans Holbein tarafından kitap tasvirlerinin yapılmaya başlanması ile soyut metinlerin tasvirler ile görselleştirilmesi Fantastik için önemli bir adımdır. Bu sebeple yapılan baskılar genellikle dini ve mistik temalar içermekle beraber, kutsal kabul edilen kitaplardan esinlenerek oluşturulmuştur. Holbein, tahta gravür yöntemini kullanarak genellikle siyah ve beyaz çizgilerden oluşan baskılar yapmıştır. Holbein tarafından yapılan “Ölüm ve Şövalye” isimli baskıda, kısa, uzun, yatay ve oval çizgiler kullanılmış ve böylelikle çizgisel bir tonlama yapılmıştır. Ayrıca bu eser, “ölüm” kavramının somut bir görüntüde tasvir edilmesiyle fantastiğin baskı resimdeki erken örnekleri arasında yer almaktadır.

Şekil 57. Hans Holbein, Ölüm ve Şövalye, Tahta Gravür, 1538

18. yüzyıla gelindiğinde Barok dönemin ünlü isimlerinden aynı zamanda gravür ustası olan Rembrandt Van Rijn, asitle yedirme ve kuru kazıma tekniklerini kullanarak sanatsal ölçüde oldukça değerli eserler üretmiştir. Rembrandt tarafından asit oyma yöntemiyle yapılan “Üç Haç” isimli resimde (Şekil 58), karanlık ve derinlikli bir atmosfer işlenmiştir. Fantastik sanata dramatik ve karamsar atmosferin Barok üslubu ile dahil olması bir sonraki üretilecek olan fantastik eserlere ilham olmaktadır. Sanatçılar bu dönüşüm ile kendilerini soyut bir dille ifade etmenin çeşitli yollarını bulmaktadırlar.

Şekil 58. Rembrandt Van Rijn, Üç Haç, Asit oyma, 1653

18. yüzyılda, babasından aldığı mimarlık eğitimi ile eski çağ dönemlerine olan tutkusunu harmanlayan Giovanni Battista Piranesi, 2000’den fazla gravür çalışması yapmıştır. Piranesi, “Hayali Hapishaneler” isimli gravür serisinde, hapishanenin tahtalarını, merdivenlerini, duvar taşlarını ve mahkumları oldukça detaylı bir şekilde çizmiş böylelikle resme derinlik kazandırmıştır. Piranesi’nin söz konusu gravür serisi, gizemli, karanlık ve ürpertici yönüyle fantastiğin baskı resmindeki bir diğer örneği olarak gösterilebilmektedir.

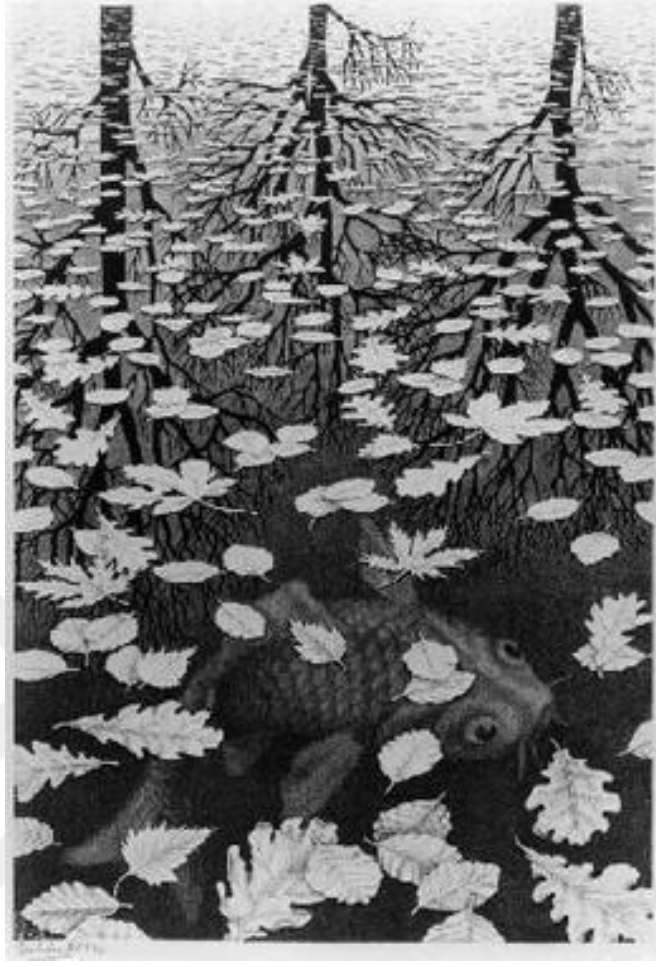
Şekil 59. Giovanni Battista Piranesi, Hayali Hapishaneler, Gravür, 1745

19. yüzyılın henüz başlarındayken, Alois Senefelder tarafından, litografi yani taş baskı yöntemi keşfedilmiştir. 19. yüzyılın ortalarına doğru geldikçe taş baskı yöntemi, Fransa’da yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Aşağıda da değineceğimiz üzere Francisco de Goya ve daha birçok isim taş baskı yöntemini, fantastik unsurları işlemek üzere kullanmışlardır. Örneğin Honore de Daumier, taş baskı yönteminin yayılmasında etkili olan isimlerden birisidir. Daumier, toplumsal ve siyasal olayları taş baskı yöntemiyle eleştirerek karikatürize etmiş, böylelikle sanat ile gülmece arasındaki bağlantıyı kurarak kendine has bir üslup geliştirmiştir. Sanatçının, söz konusu eserinde yer alan figürler, gerçekliğin ötesinde ve alışılmışın dışında bir boyuttadır.

Şekil 60. Honore de Daumier, Gargantua, Taş baskı, 1831

20. yüzyılda ise baskı resimde fantastik unsurların kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Bunun sebebi tabi ki daha önceden de değindiğimiz gibi birçok kavramın daha çok sorgulanır olması, siyasetin sebep olduğu yıkımlar, bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler hem sanatçıları birçok konuda düşünmeye ve eleştirmeye itmiş hem de yeni üslup ve akımlar ile bunları aktarmanın farklı yollarını keşfetmişlerdir. Örneğin Sürrealizm akımı ile baskı resim sanatçıları fantastik imgeler ve düş dünyalarını keşfetmişlerdir. Bu akımın etkisinde fantastik unsurlardan beslenen sanatçılardan biri olan M.C. Escher, fantastik yapılar ve sonsuz döngüler üretmekle beraber doğal yaşamdan ilham alarak özgün desenler oluşturmuştur. Sanatçının “Üç Dünya” adlı eseri karanlık bir su üzerine dökülmüş beyaz yapraklar, etkileyici tonlamalar ile karanlık suyun hemen altında yüzen iri bir balık ve suyun yansıması ile gördüğümüz kompozisyonun görünmeyen perspektifini içermektedir. Eserin isminden soğuk savaş döneminde Mao Zedong’un geliştirdiği uluslararası ilişki teorisi olan “Üç Dünya Teorisi” akla gelmektedir ve bu teoriye göre ülkeler üç ilişki düzeni içerisinde sınıflandırılmıştır. Fantastik eserlerin çoğunda olduğu gibi ilk bakışta eserlerin vermek istediği mesaj anlaşılamamaktadır ve öznel yorumlamaya açık olarak resmedilmişlerdir. Sanatçı, üretmiş olduğu bu eserler ile baskı resme fazlasıyla fantastik eser kazandırmıştır. Escher dışında, ikinci bölümde de işlediğimiz, Salvador Dali, Max Ernst, Joan Miro ve Picasso gibi birçok modern sanatçı fantastik baskı resmi etkilemiş ve sürecine yön vermiştir.

Şekil 61. M.C. Escher, Three Worlds (Üç Dünya), Litografi, 36.2x24.7 cm, 1955

Günümüz baskı resim sanatında da fantastik temalar işlenmeye devam etmektedir. Çağdaş baskı sanatında fantastiği işleyen sanatçılardan biri de Kiki Smith'tir. Smith eserlerinde genellikle doğaüstü ve masalsı unsurlar kullanmış ve mitolojik, efsanevi imgeleriyle tanınmıştır. Sanatçı fantastiği eserlerine ölüm, feminizm ve var oluşsal meseleler üzerinden aktarmaktadır.

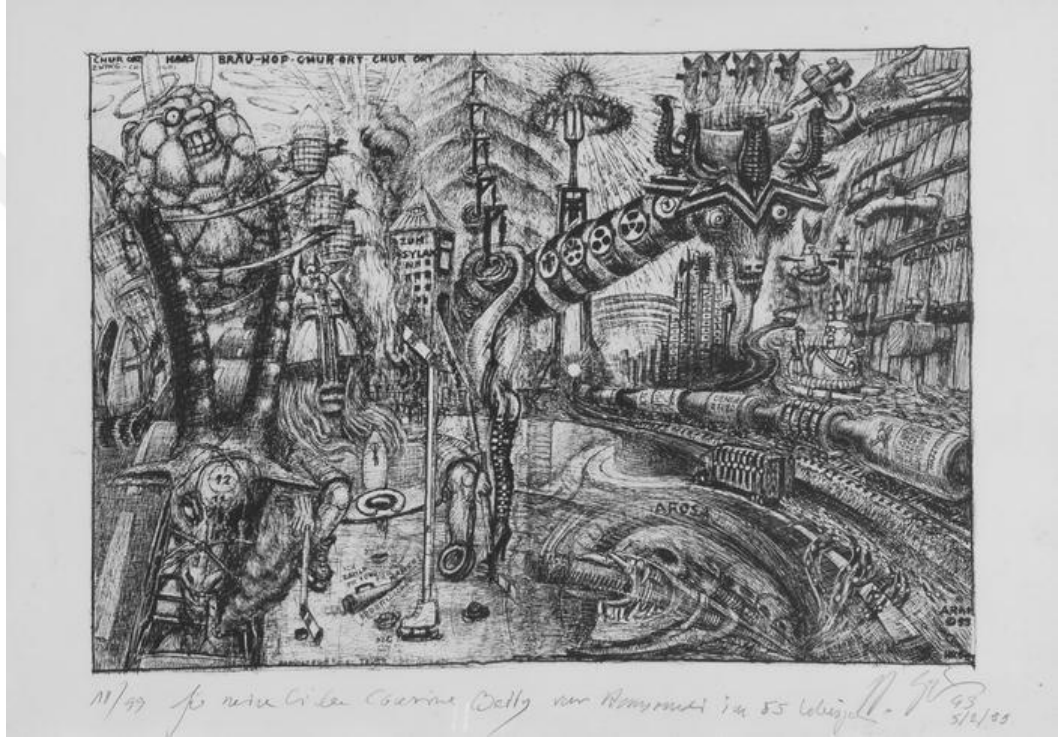

Şekil 62. Kiki Smith, *How I Know I'm Here*, Linöl Baskı, dört panel her sayfa 29,21 x 114,3 cm, 1985-2000

Şekil 63. Kiki Smith, *Wolf Girl*, Renkli Gravür, plaka 27,6 x 20 cm, 1999

Birçoğumuzun “Alien” film serisinin tasarımcısı olarak tanıdığı İsviçreli sanatçı H.R. Giger, 21. Yüzyılın başlarına doğru bir dizi karanlık baskı resim eserler üretmiştir. Sanatçının eserlerinde katı ve organik formlar iç içe geçmektedir. Bu eserlerin örneklerinden biri olan “Bierkrieg” (Şekil 64) Avrupa’daki güncel Fantastik eserlerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. Eserde geçmiş dönem fantastik baskı resim örneklerinden benzerlikler taşımaktadır, fakat kullanılan imgelere bakılacak olursa kendi dönemine dair özgünlükler taşımaktadır.

Şekil 64. H.R. Giger, *Bierkrieg*, Litografi, 49,5x69,5 cm, 1993

Fantastik, Avrupa baskı resminde, teknolojinin gelişmesi ve sanat akımlarının çeşitlenmesi ile kendine daha fazla yer edinmeye başlamıştır. 19. Yüzyıl öncesi ve sonrası olmak üzere Avrupa’da baskı resim alanında fantastik eserler üreten ve Fantastik sanata yön veren bazı sanatçılar çalışmanın devamında ele alınmıştır.

2. AVRUPA BASKI RESMİ'NDE FANTASTİK SANATÇILAR

2.1. 19. Yüzyıl ve Öncesi Avrupa Baskı Resimdeki Fantastik Sanatçılar

2.1.1. Matthias Grünewald

Alman Rönesansı'nın en önemli isimleri arasında yer alan Matthias Grünewald, eserlerinde sıklıkla dini metaforları; Hristiyanlık öğretilerini işlemiştir (Koç, 2006, s.18). Grünewald iyi bir Hristiyan olarak bilinmekle birlikte hayatını gizli bir reformcu olarak sürdürmüştür.

Sanatçının eserleri, gerçek ile sanrı arasındaki ince çizgiyi bir hayli belirsiz kılmaktadır. Onun politik yönden problemleri dönemlerinde yaşamış olması, şiddet, kötülük, karamsarlık gibi temaları eserlerinde işlemesine ön ayak olmuş ayrıca bu durum sanatçının kendi akıl sağlığı ile olan ilişkisini de sorgulatmıştır.

Grünewald'ın eserlerinin genelinde fantastik unsurlar göze çarpmaktadır. Sanatçının bu eserleri, 20. yüzyılın dışavurumcu ressamı için bir ilham kaynağı olmuştur. Grünewald'ın fantezisi, küçük çizgilerden meydana gelmektedir. Ona göre her bir çizgi bir metaforu temsil etmelidir.

Sanatçı, ünlü eseri “Çarmıha Gerilme” adlı tablosunda, gerçekliği bütün ürkütücü detaylarıyla betimlemiş gibi bir izlenim sunup realist bir etki uyandırmıştır. Ancak bununla birlikte gerçekçilikten uzak, yanıltıcı bir tanımlamaya da yer vermiştir. Resimde karakterler birbirinden oldukça farklıdır ve bu farklılık onları gerçeklikten uzaklaştırmıştır. Fantastik realizm ise gerçekçilikten uzakmış gibi görünen ancak bir o kadar gerçekçi his uyandıran bu durumu ile içli dışlıdır (İnankur, 1997, s.63). Grünewald bu eserinde, gerçek ile fantastiği yani fantastik realizmi özetlemiştir.

katılmış ve bu yarışmada ikinci olmuştur. 1771 yılında ise tekrardan Zaragoza'ya dönmüş ve kiliseler için freskler yapmaya başlamıştır.

Sanatçı, eserlerinin birçoğunda İspanyol halk hayatını işlemiştir. Dolayısıyla eserlerinde karnavallar, boğa güreşleri, bayramlar ve haydut temaları yer almış ve bu temalar dramatik, renkli ve karakterize bir biçimde resmedilmiştir. Goya'nın sahip olduğu gözlem ve yorumlama becerisi, onun sanatının, yapı taşlarını meydana getiren unsurlardır (Şahin, 2014, s.153).

Goya'nın kariyer hayatı bir hayli hareketli ve başarılı devam etmiştir. 1785 yılında “sanat akademisi müdürlüğü” görevine getirilirken, 1786 yılında “kraliyet ressamlığı” görevine getirilmiştir. 1789 yılına gelindiğinde ise “kraliyet baş ressamı” olarak görevlendirilmiştir (Ateş, 2021, s.319).

Sanatçı, “Los Caprichos” isimli ünlü gravür serisinde 1799-1800 yıllar arasındaki toplumsal yapıyı eleştirmektedir. Goya, söz konusu dönemin İspanyol topluluğunun kötü alışkanlıklarını, hurafelerini ve ahlaki bozulmuşluğunu bu seride hicivli bir şekilde eleştirmektedir. Los Caprichos, toplamda 80 adet gravürden meydana gelmektedir ve bu gravürler genel olarak fantastik, alegorik ve gerçeküstü akımlar ile çizilmiş eserlerdir. Eserlerde yer alan figürlerin pek çoğu insansı yönlerini yitirmiş, garip yaratıklardır. Eserlerin başlıca temaları ise cinsel sapkınlık, din adamlarının ahlaksızlığı, siyasi yozlaşma ve kadınların toplum içindeki yeri olmuştur. Tüm bunların yanı sıra, insan doğasının çıkmazlarını da konu edinen sanatçı, insanların hayvanlar ile olan benzer yönlerini, sahtekarlıklarını ve vahşi doğalarını da işlemektedir. los Caprichos serisi, Goya'nın üslubunu tam anlamıyla ortaya çıkaran bir çalışma olmuştur. Eserlerdeki ayrıntılar, yoğun ışık-gölge kullanımı ile özdeşleşen alışılmamış çizgiler, sanatçının sanat tarzını yansıtmaktadır. “Uygulanan sansür, sindirilen halk, mahkemelerdeki entrikalar, zoraki evlilikler, kötü eğitim, dinsel bağnazlık, ortalığı yakan krala karşı alaycı tutum, çizginin yalın anlatımında ve sanatçının sıra dışı yorumunda yeniden hayat bulmaktadır” (Esmer, 2008, s.87-88)

Şekil 66. Francisco De Goya, *Ni más ni menos*, Gravür, 1797-1798

2.1.3. Giovanni Battista Tiepolo

1696 yılında İtalya’da dünyaya gelen Giovanni Battista Tiepolo sanat eğitimine ressam Gregorio Lazzarini’den aldığı dersler ile başlamıştır. Tiepolo, ustasından öğrendiği yöntemlerin yanı sıra güçlü ışık ve gölge kontrastları içeren melankolik bir üslubu benimsemiştir. Sanatçı hem yerel hem de küresel olmak üzere pek çok sanatçının çalışmalarını yakından takip etmiş ancak süreç içinde kendini gravür baskı ile bağdaştırmıştır.

1730’lu yıllara gelindiğinde Tiepolo, artık İtalya dışında da tanınmaya başlanmıştır. Fresk ile ilgilenen sanatçı, eserlerinde olağanüstü bir eskiz kullanmıştır. 1736 yılında Stockholm Kraliyet Sarayı’nın fresklerini çizmesi için davet edilmiş ancak sanatçı bu

daveti kabul etmemiştir. Çünkü sanatçı, şehrini terk etmeyi istememiş bu nedenle de eserlerini yurtdışına göndermeyi tercih etmiştir (Pallucchini, 2023).

Sanatçı baskı resim dışında birçok fantastik resimle de Fantastik sanat alanına katkı sağlamıştır. Eserleri kendinden sonra gelecek olan sanatçıları etkilemiş bu alanda ve bu sebeple değinilmesi gerekli görülmüştür.

Şekil 67. Giovanni Battista Tiepolo, Scherzi di Fantasia'dan oturan sihirbaz, oğlan ve dört figür, Etching, 1743-50

2.1.4. William Blake

William Blake, şair olmasının yanı sıra kıymetli bir ressam ve aynı zamanda gravür baskı ustası olarak sanat tarihi kitaplarında yer almaktadır. Blake'in ailesi, o henüz 10 yaşındayken çizim yeteneğini fark edip Blake'i, Mr. Henry Pars yönetimindeki bir desen okuluna eğitim almaya göndermiştir. 14 yaşına kadar doğadan çizimler yaparak gözlemlediği cisimlerin şekillerini değiştirmiş ve bu değişiklikleri şiirlerine yansıtmıştır.

14 yaşından itibaren noktalama tekniğinin öncüsü olan ve aynı zamanda kralın gravürcüsü olarak mesleğini idame ettiren William Ryland'ın yanında çırak olarak çalışmaya başlamıştır. Blake süreç içinde James Basire'nin yanında çalışmaya devam etmiş ve ustası tarafından Westminster Manastırı'na, Orta Çağ yapılarını ve kiliselerini resmetmesi üzere gönderilmiştir. Burası aynı zamanda Blake'in Gotik sanatı bulacağı yer olacaktır.

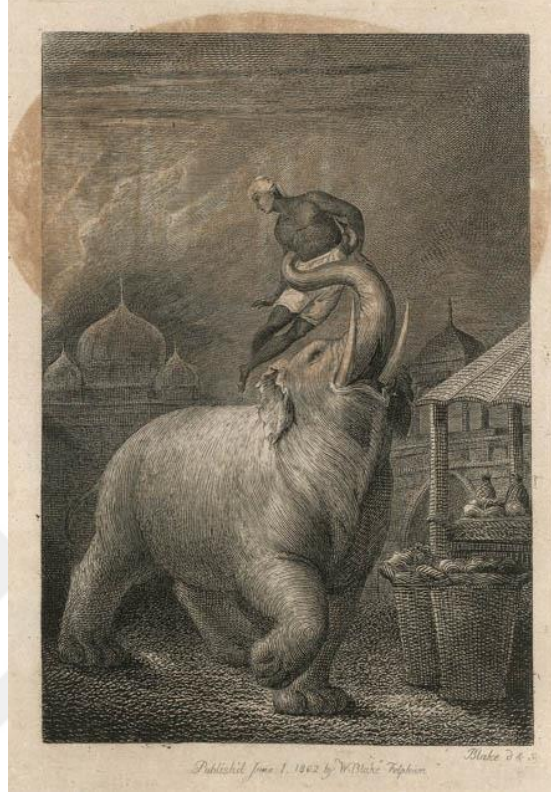
18. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde, kalem, tebeşir, tükenmez kalem ve fırçanın tonunu ve görünümünü yeniden üretebilen yeni baskı teknolojileriyle beraber çizim ve sulu boya baskılar çok popüler hale geldi. Blake'in rölyef gravürdeki ilk deneyi sayılabilecek *The Approach of Doom* (Kıyamet Yaklaşımı) eseri kardeşi Robert Blake'in çiziminden sonra 1788'de oluşturulmuştur.

Şekil 68. William Blake, *The Approach of Doom* (Kıyamet Yaklaşımı), Rölyef Gravür, 1788

Blake'in sanat dünyası elle tutulamayan, gözle görülemeyen unsurlar ile dolu öylesine tuhaf bir dünyaydı ki bu dünyanın fantastik boyutunu kavrayabilmek için şair ya

da ressam olmak pek de yeterli değildi. Resimleri, izleyeni daha önce kimsenin gitmediği esrarengiz, gizemli ya da ruhani bir bahçeye çağıran bir fısıltıya sahipti.

Şekil 69. William Blake, *Designs to a Series of Ballads, Etching and Engraving*, 27.0 x 23,4 cm, 1802

1779 yılında “The Death of Earl Godwin” isimli eserini akademide sergilemiştir. Serginin katılımcıları arasında Mary Moser, Sir Joshua, Johann Heinrich Füssli, Richard Cosway gibi isimler yer almıştır ancak Blake, bu kalabalık sanat camiasının isimleri içinden yalnızca Füssli’nin etkisinde kalmıştır. Çünkü Füssli’nin eserlerinde ürkütücü ve karanlık görüntülerin esrarengiz havası, demonların ve cadıların iç içe geçmiş görünmez dünyaları Blake’i içine çeken unsurlardır.

Blake tarafından “illüstre edilmiş baskı” isimli yeni bir kabartma gravür tekniği geliştirilmiştir. Bu teknik ile aside karşı oldukça dayanıklı malzemeler ile doğrudan bakır levha üzerine deseni işlemiş ve ardından yazıları tersten yazıp son olarak çeşitli kalem, fırça ve özel uçlar ile renklendirme işlemini yapmıştır. Blake’i diğer gravür

sanatçılarından ayıran en temel özelliği, geliştirmiş olduğu yeni teknik ile ilk kez sayfanın diğer yüzüne de baskı yapılabilmesini keşfetmesi olmuştur.

Alexander Gilchrist, “William Blake Hayatı” isimli eserinde, Blake’in baskı tekniğinin desenler, kenar süslemeleri ve yazıların bakır levha üzerine aktarılmasının ardından tabakanın geriye kalan kısmının kezzap ya da benzeri asitler ile aşındırılıp desenin ya da harfin konturlarının bir şablon şeklinde ortaya çıkarılmasından bahsetmiştir (Gilchrist, 2013, s.310).

Blake, 1791 yılında İngiliz fizikçi Erasmus Darwin’in “Botanic Garden” isimli eseri için illüstrasyonlar yapmıştır. 1794 yılında Edward Young’un “Night Thoughts” isimli eseri için 537 adet suluboya siparişi almış, 150 adetinin gravürünü yapmıştır. Ayrıca Thomas Grey’in şiirleri için 116; İncil tasvirleri için ise 135 adet çalışma yapmıştır (Balkır, 2020, s.7).

Blake, süreç içinde çeşitli ekonomik sıkıntılar yaşamamış ancak bu sıkıntılar, onun sanat yapmasının önüne geçememiştir. Düşüncelerini dolayısıyla sanatını daha geniş kitlelere ulaştırabilmek adına Broad Street’de Retrospektif bir sergi açmıştır. Bu sergi, 16 suluboya ve temperadan oluşmakla birlikte Efsanevi Kral Arthur’un son savaşını tasvir eden bir tabloya da ev sahipliği yapmıştır. Sanatçının resimlerinin birçoğunda mistik figürler, insan ötesi figürler, yaratıklar yer alırken eserlerin genelinde korku teması hakimdir. Bu anlamda Fantastik sanata çokça baskı resim eser kazandırmıştır.

2.1.5. John Martin

1789’da İngiltere’de dünyaya gelen John Martin, sanat hayatına 14 yaşında bir ressamın yanında çıraklık yaparak başlamıştır. Martin, cam ustası olarak çalıştığı dönemde, kraliyet ailesi sarayında bulunan ilk yağlı boya resmini ortaya koymuştur. Sanatçı, eserlerini üretirken klasik mitolojiden ve İncil’den sıklıkla yararlanmıştır. Eserlerinde yer alan mitolojik esintiler, sanatçının fantastik yönünü ortaya koymaktadır.

Martin'in resim tekniği Gustave Dore'nin resim tekniği ile hemen hemen aynı özelliklere sahiptir (Zafran vd., 2007, s.29). Sanatçı, eserlerinde sıklıkla kıyamet senaryolarına yer vermiş ve ayrıca kaos ortamı ve terör izlenimi uyandıran temalar da işlemiştir.

Şekil 70. John Martin, *The Ascent of Elijah*, Mezotint with Etching, 1824

2.1.6. Gustave Doré

Gustave Doré, yaşadığı dönemin etkili ressamlarından biri olarak ön plana çıkarken romantik ressamlar için ilham kaynağı olmuş ve onlar tarafından taklit edilmiştir (Zafran vd., 2007, s.17). Sanatçının birçok eserinin ana teması fantastik olmuştur. Fantastik eserlerinin birçoğu ise illüstrasyon ve litografi karikatür türündedir. “Contes Drolatiques of Balzac”, “Inferno of Dante”, “Oeuvres de Rabelais” sanatçının önemli eserleri arasında yer almaktadır (Zafran vd., 2007, s.13). Sanatçının 100 binden fazla eski çalışmasının olması, onun ne kadar üretken olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca sanatçının fantastiğe olan merakı, onun hiçbir çalışması için rol model kullanmaması da etkili olmuştur.

Dore'nin eserlerinde genellikle melankolik bir hava hakimdir ve bu melankoli sanatçının iç sıkıntılarının adeta bir yansımasıdır. Sanatçının eserlerindeki melankoli aynı zamanda yaratıcılık ile harmanlanmaktadır. Dore, söz konusu harmanlamayı sağlayabilmek için fantastikten yararlanmıştır.

Dore, “Tufan” (The Deluge) isimli eserinde, tıpkı diğer eserlerindeki gibi melankolik bir atmosfer sunmaktadır. Eserde çaresiz bir şekilde çırpınan insanlar ve kayalıkta duran çocuklar bulunmaktadır. Resimde zaman kavramı gece vakti olarak işlenmiş de olsa kuşlar gayet net bir görüntüye sahiptir. Çocukların arkasında kaplanı anımsatan bir figür bulunmaktadır ve kaplanın yavrusu kendisine sığınmıştır. Dore'nin bu tablosunda dalgaların gücü ve denizin vahşeti ön plana çıkarılırken tüm bunlara rağmen insanların yaşama olan tutkuları yansıtılmaktadır. İncil’de yer alan “Nuh’un Gemisi” isimli efsane, bu eserin ilham kaynağı olmuştur (The History of Art, tarihsiz).

Şekil 71. Gustave Doré, Tufan, Gravür, 1866

2.1.7. Odilon Redon

Asıl ismi Bertrand Jean Redon olan sanatçı, 1840 yılında Fransa’da dünyaya gelmiştir. Sanat hayatına çocukluk döneminde almış olduğu resim eğitimleri ile başlayan Redon, ressam olmasının yanı sıra çok sayıda baskı çalışması bulunan bir baskı sanatçısıdır. Sanatçı, iç dünyanın yansımalarını eserlerine işlerken izleyiciye fantastik türden bir içsel yolculuk sunmaktadır. “...yürek duyarlığının gizli ve gizemli yasalarına, kısır açıklamalardan medet ummadan, uysallıkla boyun eğenlere sesleniyorum ben...” (Cassou, 1999, s. 126)”

Redon’un kabiliyetleri, o henüz okul çağındayken fark edilmiştir. Sanatçı, çocukluğu boyunca yalnız bir hayat geçirmiş ve bu süreçte sıklıkla bulutların geçişini, biçimlerini ve parlaklıklarını gözlemlemiştir. Evin karanlık köşelerinde ya da perdelerin

altlarında saklanırken enteresan bir neşeye büründüğünü izah eden sanatçı, eserlerinde melankolik ve karamsar bir atmosfer sunmaya yönelmiştir. Melankolik duygularını, sanatının olgunlaştığı zamanlarda, gizemli sembolist eserlerinde ve özellikle siyah beyaz çizdiği çalışmalarında sıklıkla yansıtmıştır (Karakiya, 2019, s.17).

Şekil 72. Odilon Redon, *To Edgar Poe*, Litografi, 1882

Sanatçı, ilk çizim derslerini ressam Stanislas Gorin'den almıştır. Bu derslerin yanı sıra onun tarzının oluşmasında gravürücü Rodolphe Bresdin de etkili olmuştur (Serullaz, 2004, s.151). Ayrıca, ressam Rembrandt Harmenszoon van Rijn, ressam Albrecht Dürer, Eugène Delacroix ile Gustave Moreau'nun eserlerini yakından takip etmiştir. Tüm bunlarla birlikte yakın arkadaşı olan Rodolphe Bresdin'den litografi ve gravür öğrenmiştir (Clement, 1996, s.220). Rodolphe Bresdin, Redon'un fikirlerinin şekillenmesinde epey etkili olmuştur. Redon'un eserlerinde yer alan imgelerin üzerinde, Bresdin'in baskılarında kullanmış olduğu melez, tuhaf ve mikroskobik yaratıkların izleri açık bir biçimde görülmektedir. Söz konusu imgeler, sanatçının fantastik dünyasının kapsamını vurgulamaktadır. Bresdin'in ardından Henri Fantin Latour da Redon'un fikirlerini şekillendiren bir diğer sanatçı olmuştur. Redon, Latour'un sanatını

benimsemesinin ardından 1865 yılından itibaren siyah beyaz baskı ve çizimler üzerinde çalışmıştır (Clement, 1996, s.220).

Redon'un üretmiş olduğu taş baskılar ve gravürler, bir katalogda toplanarak sanat eleştirmeni André Mellerio tarafından bastırılmıştır. Sanatçının 40 adet çalışması, 1913 yılında Armory Show'da sergilenmiş ve böylelikle sanatçı, eserleri en çok sergilenen sanatçılar biri olmuştur (Saraç, 2018, s.86).

2.1.8. Gaston Bussière

24 Nisan 1862 tarihinde dünyaya gelen Gaston Bussière, Fransız bir ressamdır. Sanat eğitimi École des Beaux-Arts'da başlayan sanatçının eğitim hayatı, ünlü ressam Alexandre Cabanel'den almış olduğu özel dersle ile devam etmiştir. Bussière'ye, Gustave Moreau'nun sembolizmi ilham olmuştur. Sanatçının, Fransız efsanelerini ve İskandinav mitlerini işlediği resimlerine fantastik bir tema hakimdir. Eserlerinin fantastik yönü, derin bir yaratıcılık ve hayal gücü ile ön plana çıkarmaktadır (Meisterdrucke, tarihsiz).

Sanatçının “Brungilde” eserinde de İskandinav geleneğinde Völsunga Saga destanında ve aynı olayları ele alan bazı Eddic şiirlerinde ana karakter olarak görünen bir kalkan kız veya Germen kahramanlık efsanesinden bir kadın karakterdir. (Wikipedia,2023)

Şekil 73. Gaston Bussière, Brunhilde, Renkli Litografi, 1898

2.1.9. Albert Robida

Bilim kurgu sanatının babası olarak nitelendirilen Albert Robida, 1848 yılında Fransa’da doğmuştur. Robida, görme problemi yaşamasına rağmen çizim hayatına çocukluk döneminde başlamıştır. 1865 yılında ilk hiciv karikatür serisini ortaya koymuş ve ilerleyen dönemlerde ebeveynleri tarafından Paris’e gönderilerek sanat hayatına devam etmesi sağlanmıştır. Henüz 19 yaşındayken çeşitli dergilerde karikatürist ve illüstratör olarak çalışmaya başlamıştır (Iannuzzi, 2020, s. 49).

Robida, süreç içinde illüstratörlüğün yanı sıra taş baskıcı, gravürcü ve roman yazarı olarak da eserler ortaya koymaya başlamıştır. Sanatçı, 12 yıl boyunca “La Caricature” dergisinin hem editörlüğünü hem de yayıncılığını yapmıştır (Iannuzzi, 2020, s.50). “Le Vingtième Siècle (1883), La Guerre au Vingtième Siècle (1887) ve Le Vingtième Siècle. La vie électrique (1980) isimli eserleri ve bu eserleri için yapmış olduğu illüstrasyonlar, sanatçının fantastik yönünü ön plana çıkarmıştır (Iannuzzi, 2020, s.53).

Şekil 74. Albert Robida, Paris La Nuit, İllüstrasyon(litografi), 1880

2.1.10. Warwick Goble

1862 yılında Londra’da dünyaya gelen Warwick Goble, Westminster Sanat Okulu’nda eğitim görmüştür. Bu okulda eğitim gördüğü dönemlerde aynı zamanda kromolitografi konusunda uzman bir matbaa şirketinde çalışmış ayrıca “Westminster Gazette” ve “Pall Mall Gazette” isimli gazetelerin resimli bölümlerini çizmiştir.

Goble süreç içinde pek çok dergide ve gazete çalışmaya devam etmiş ilerleyen dönemlerde ise resimlerini Kraliyet Akademisi’nde sergilemeye başlamıştır. 1897 yılında

HG Wells'in “The War of The Worlds” isimli dizinin illüstrasyonlarını yapmıştır. Sanatçı, yıllar içinde kariyerini daha ileriye taşıyarak popüler fantastik kitapların kapak illüstrasyonları yapmaya devam etmiştir. Edmund Dulac’ın Japon tarzından ilham alarak ilerleyen Goble, 1909 yılında Su Bebekleri, Yeşil Söğüt ve Diğer Japon Peri Masalları isimli kitapların resimlerini çizmiştir.

1911 yılında yayınlanan “Stories From the Pentamerone” isimli eserde sanatçının işlemiş olduğu Japon teknikleri açık bir şekilde görülmektedir. “Folk Tales of Bengal”, “Indian Myth and Legend”, “Indian Tales of the Great Ones” isimli eserleri ise bir önceki çalışmaları ile benzer bir kategoriye sahiptir. Goble’nin yaşamı boyunca üretmiş olduğu eserler göz önünde bulundurulduğunda, sanatçının neredeyse tüm eserlerinin fantastik öğelere dayandığı görülmektedir (Pook Press, tarihsiz).

Şekil 75. Warwick Goble, *The Book of Fairy Poetry*, İllüstrasyon (Renkli Litografi), 1920

2.1.11. Arthur Rockham

1867’de Londra’da dünyaya gelen Arthur Rockham, oldukça üretken bir sanatçıdır. Sanatçının sanata resme merakı çocuk yaşta başlamıştır. Yorganın altına gizlice kalemlerini sokarak yastık kılıfının üzerinde resim çizmiştir. Sanatçı, çeşitli sanat okullarında eğitim gördükten sonra 1888 yılında Avustralya’nın Winchelsea şehrini resmettiği suluboya eseriyle Kraliyet Sanat Akademisi’nden kabul almış ve eğitim hayatına burada devam etmiştir. Sanatçı, yaşamı boyunca pek çok kitap için resim yapmış ve resimlerinde genellikle tuhaf ve ürkütücü figürlere yer vermiştir (Hudson, 2022).

Şekil 76. Arthur Rockham, *The Old Woman in the Wood*, İllüstrasyon (Renkli Litografi), 1917

2.2. 20. Yüzyıl Avrupa Baskı Resimdeki Fantastik Sanatçılar

2.2.1. Paul Delvaux

1897 yılında Belçika’da dünyaya gelen Paul Delvaux, sürrealizm ve metafizik akımının en önemli temsilcilerindendir. Brüksel Güzel Sanatlar Akademisinde mimarlık ve sanat eğitimi almasının ardından 1920’li yıllarda dışavurumculuğa yönelmiş 1924 yılında ise ilk sergisini açmıştır. Salvador Dali, Giorgio de Chirico gibi sürrealist ressamların etkisinde kalan sanatçı, 1938 yılından sonra sürrealist sergilere katılmıştır.

Delvaux’un eserlerinin birçoğu durağan kadın figürlerinden ve nü resimlerden meydana gelmektedir. Dantelli Kadın, Dünyanın Sonu, Aynadaki Kadın, Gölgeler ve Klasik Bir Peyzaj’da Vigil sanatçının öne çıkan eserleri arasında yer almaktadır (Suci, 2017, s.80).

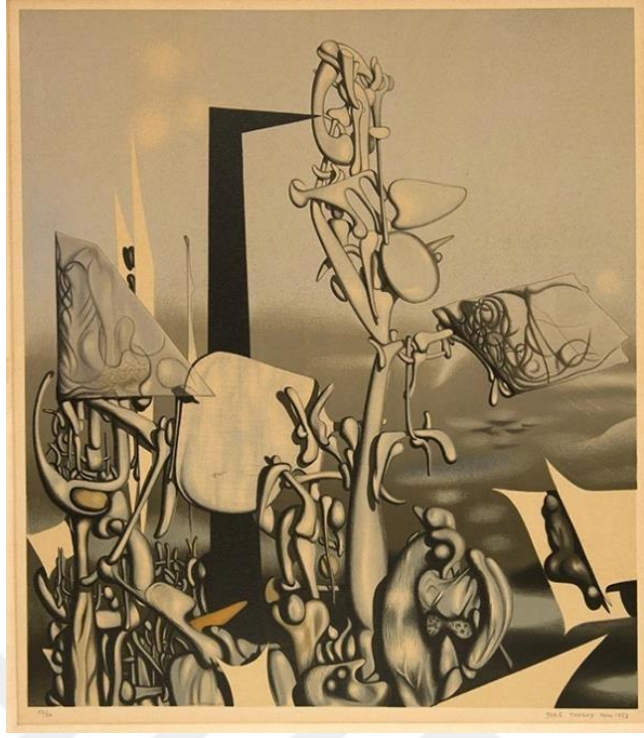
Şekil 77. Paul Delvaux, Les Trois Grâces, Gravür, 1970

Sanatçı, çalışmalarındaki düşsel ve gerçek dışılığı çarpıcı detaylar ile aktarmış ve fantastik yaratıcılığını gözler önüne sermiştir. Ayrıca eserlerindeki gerçek ötesi öğeleri şu şekilde tanımlamaktadır “... Gerçeküstücülük! Nedir gerçeküstücülük? Bana kalırsa her şeyden önce sanatta şiirsel ülkünün yeniden doğuşudur, öznenin yeniden, ama bu kez çok özel bir anlamda, tuhaf ve mantıkdışı olarak gündeme getirilmesidir...” (Leroy, 2006, s.46’ den aktaran Büyükkaya, 2014, s. 86).

Delvaux’un eserlerinin büyük bir kısmında halka açık alışılmışın dışında mekanlarda çıplak ya da yarı çıplak kadınlar tasvir edilmektedir. Venüs güzelliğine sahip bedenleri olan bu kadınlar, düşünceler içinde savrulan heykeller gibi betimlenmiştir. Sanatçının bu tür resimlerinde, Antik roma mimarisini anımsatan mekanlardaki tuhaf bir tek kaçışlı perspektif etkisi bulunmaktadır. Rahatsız edici bir perspektifin içine yerleştirilen kadın figürleri ve diğer tüm imgeler cansız bir dekor ögesi olmaktan öteye geçememiştir (Büyükkaya, 2014, s .91). Söz konusu öğeler, belirsiz bir zaman içinde sıkışmış izlenimi verirken gerçeküstü bir atmosferin parçası içinde sıkışan uyumsuz fantastik parçaları anımsatmaktadır.

2.2.2. Yves Tanguy

1900 yılında Fransa’da dünyaya gelen Yves Tanguy, Giorgio de Chirico’nun eserlerinin etkisi altında kalarak ressam olmaya karar vermiştir. Sanatçı bu kararı verdiğinde resme dair herhangi bir eğitimi yoktu. 1924 yılında André Breton ve daha pek çok çeşitli sürrealist sanatçılar ile tanışmaya başlayan Tanguy, 1927 yılında Paris’te ilk sergisini gerçekleştirmiştir. Sanatçı, İngiltere’deki ilk retrospektif sergisini yaparak büyük bir başarı yakalamıştır.

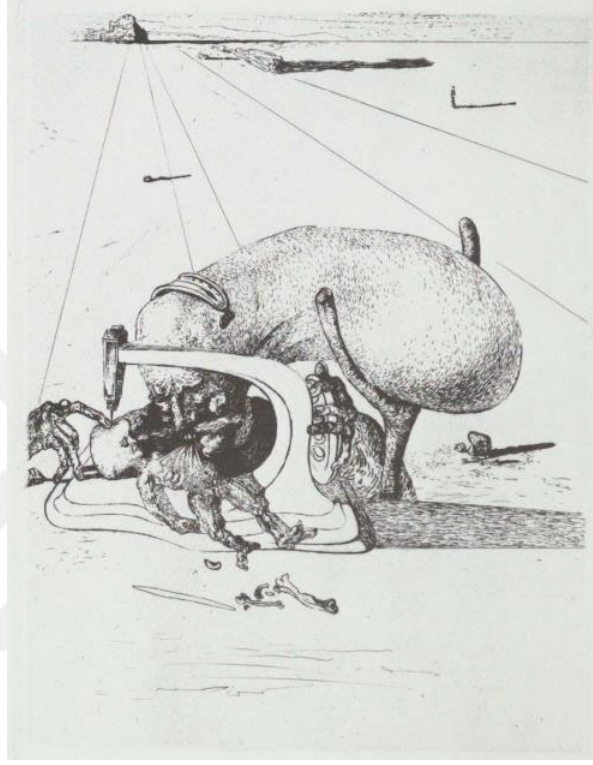
Şekil 78. Yves Tanguy, Feu à éclat, Lithograph in colors, 1953

Sanatçının resimlerinde, gerçeküstücülüğün kendine göre biçimlendirdiği bir üslubu söz konusudur. Genellikle sınırlı bir renk paleti içinde sadece zaman zaman zıt renk tonları gösteren, soyut manzaralar sanatçının resimlerinin adeta vazgeçilmez unsurlarıdır. Gerçek dışı figürler; yaratıklar, tuhaf, ürpertici soyut öğeler Tanguy'un resimlerinde sıkça yer almaktadır (Tüzün, 2019).

2.2.3. Salvador Dali

Salvador Dali, 1904 yılında İspanya'da dünyaya gelmiştir. Sanatçının ismi, ondan önce doğan ancak henüz üç yaşına gelmeden ölen erkek kardeşinden ona yadigâr kalmıştır. Bu durum, ailenin inancı ile harmanlanarak Dali'nin reenkarnasyona inanmasına zemin hazırlamıştır. Sanatçının ailesi Dali'nin üzerine fazla düşerek onun her şeye hakkı olduğunu düşünmesine sebep olmuştur (Ingram, 2014, s.9). Akademiden iki kez uzaklaştırılması, onun doğasının, kurallara aykırı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Yılmaz, 2013, s. 189).

1916 yılında belediyenin Resim Okulu'nda Profesör Nunez tarafından özel eğitim almaya başlayan Dali, çizim ve kompozisyon temellerini öğrenmiştir. 1922 yılına kadar olan bu eğitim süreci, Dali'nin sanatsal gelişimini desteklemiştir. Ayrıca Dali, bu süreç boyunca izlenimci bir sanat akımının etkisi altındadır (Weyers, 2005, s.13).

Şekil 79. Salvador Dali, *Les Chants de Maldoror*, Gravür, 1934

Federico Garcia Lorca ve Luis Bunuel ile tanışmasının ardından sürrealizm ile tanışmış ve bu akımın ışığında eserlerini üretmeye devam etmiştir (Weyers, 2005, s.15). Sanat akımlarında da bahsedildiği üzere sürrealizm, gerçeküstücülük olarak bilinmekle birlikte sanatçının fantastik yönünü ortaya koyan bir akım olmuştur. Dali, sürrealizmin etkisinde düş, ölüm, yaşam ve cinsellik gibi temel unsurları birbiri ile harmanlayarak çarpıcı resimler meydana getirmiştir. Ayrıca Dali'nin baskı resimlerindeki fantastik unsurlar, onun rüya gibi imgelerle dolu dünyasının bir yansımasıdır.

2.2.4. Marc Chagall

Belarus'ta dünyaya gelen Marc Chagall, 1906 yılında ressam Yehuda Pen'in eğitimi ve desteği ile sanat hayatına ilk adımını atmıştır. 1907 yılında Sankt Petersburg'a taşınarak Nikolai Roerich'in yanında çalışmaya başlamıştır. Belarus'un toplum düzeninden ve kendi Yahudiliğinin temellerinden etkilenen Chagall, eserlerini bu unsurlar çevresinde şekillendirmiştir.

La Bible'dan (İncil'den Kudüs'ün Ele Geçirilmesi) 1958 tarihli Marc Chagall eseri, insanlığın mücadelelerini ve zaferlerini aktaran son derece figüratif bir çalışmadır. Bu, belki de Chagall'ın çok iyi bildiği bir tutku, trajedi ve insanın kırılabilirliğinin sahnesidir. Baskı ve savaş görmüş biri olarak Chagall, İncil Dizisi'nde güçlü ve güzel manevi sahneleri ön plana çıkarmaktadır. (MFA, Tarihsiz)

Şekil 80. Marc Chagall, *Prise de Jérusalem*, from *La Bible*, Etching with handcoloring 1958

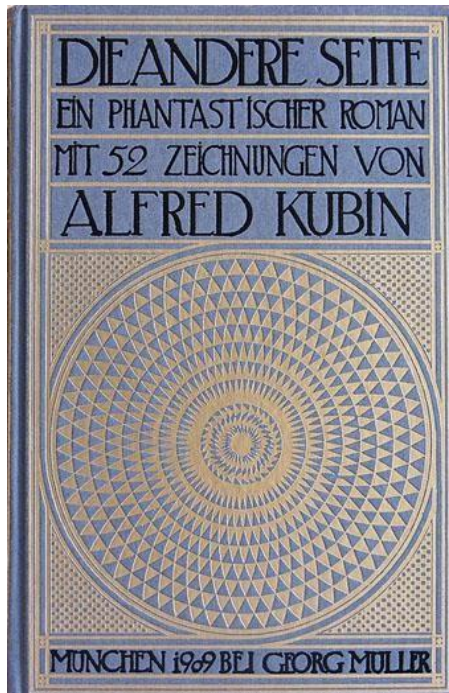
Sanatçı, sanat camiasına yakın olabilmek amacıyla Paris'e taşınmış ve Paris'te Guillaume Apollinaire, Robert Delaunay ve Fernand Leger gibi ünlü ressamlar ile

tanışmıştır. Chagall, sanat hayatı boyunca çeşitli akımların etkisinde kalmış ve çeşitli türde eserler üretmiştir. Bu nedenden dolayı onu belli bir kapsama dahil etmek mümkün değildir. Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde bazı avangart akımları benimsemiş olsa da eserleri fovizm ve kübizm akımlarına daha yakındır.

2.2.5. Alfred Kubin

20. yüzyılın en yetenekli grafik sanatçılarından biri olan Alfred Kubin, eserlerinin birçoğunda fantastik öğelere yer vermiştir. Sanatçının eserlerinin çoğu, mütevazı boyutlu, kalem ve mürekkeple çizilen, garip, erotik, gizemli ve sado-mazoşist betimlemeler ile ön plana çıkmaktadır. Max Klinger ve Hieronymus Bosch gibi ressamların etkisinde kalan Kubin, gerçeküstücülük akımı ile fantastik yönünü ortaya koymaktadır.

Kubin'in baskı resim çalışmaları ise çoğunlukla karanlık, gotik ve fantastik imgelerle doludur. Rüya gibi manzaralar, yaratıklar ve sürrealist kompozisyonlar, eserlerinin belirgin özelliklerindendir. Grafik tekniklerini de ustalıkla kullanan Kubin, eserlerinde derinlik ve detaylara önem verdiği görülmektedir.

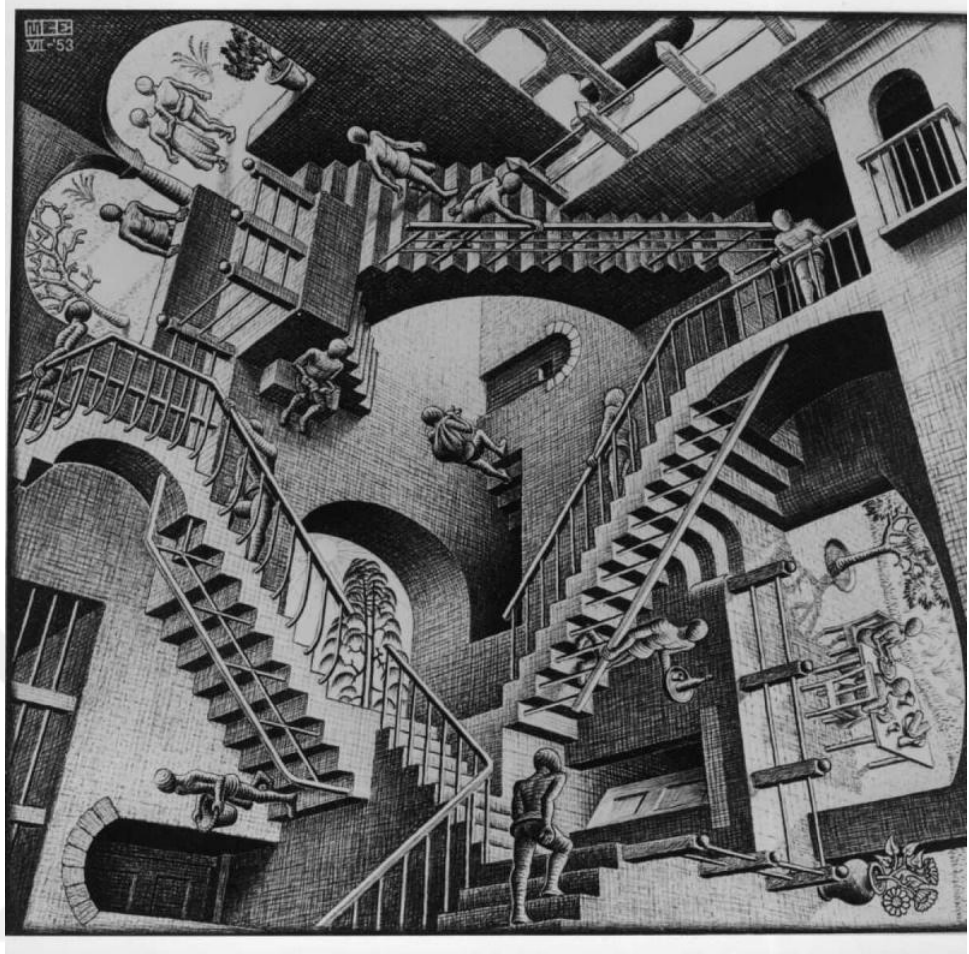
Şekil 81. Alfred Kubin, Die Andere Seite (The Other Side), İllüstrasyon, 1909

Alfred Kubin'in baskı resimle ilgili en önemli çalışmalarından biri, "Die Andere Seite" (The Other Side) adlı kitabında sunduğu bir dizi gravürüdür. Bu eserler, Kubin'in gotik ve fantastik tarzını en iyi yansıtan örneklerdendir. Bu kitap 1908 yılında yaratıcı bir kriz sonucu yaratıldığı söylenmektedir ve 1909'da Kubin'in 52 illüstrasyonu ile Georg Müller (Münih ve Leipzig) tarafından yayınlandığı kayıtlara geçmiştir. "Die Andere Seite", bir rüya veya bilinçaltı yolculuğu gibi, karmaşık ve karanlık bir dünyayı keşfetmektedir. Hikâye de ana karakterin "Perleberg" adlı kurgusal bir şehre yerleşmesiyle başlar ve burada korkutucu olaylarla dolu bir maceraya atılır. Eser, gerilim dolu atmosferi, tuhaf karakterleri ve sürrealist imgeleriyle dikkat çekmektedir.

2.2.6. M.C. Escher

Escher, Hollandalı bir resim ve grafik sanatlarıyla tanınan bir sanatçıdır. Sanatçının eserleri genellikle matematiksel prensiplere dayalı optik illüzyonlardan oluşmaktadır. Çağdaş sanat içerisinde mekânsal anlamda fantastik ve gerçeküstü dünyaların yaratıcısıdır. Eserlerinde görülen sonsuz tekrarlar ile dolu mekânsal örüntüleri baskı resim alanında fantastiğe önemli katkılar sağlamıştır.

M.C. Escher'in en tanınmış eserleri arasında "Relativity", "Ascending and Descending", "Drawing Hands" ve "Waterfall" gibi eserler bulunmaktadır. Eserlerini incelediğimizde 18. Yüzyılda yaşamış olan önceki sayfalarda bahsini geçirdiğimiz Piranesi'nin mekânsal kurguları akla gelmektedir. Sanatçının özgün eserleri bilimsel veriler kullanılarak yani matematiği sanata taşımakla beraber fantastik illüzyonlar ile zekice kompozisyonlardan oluşmaktadır. Bu noktada sanatçının eserlerinde teknik detaylarla dolu fantastiğin yeni bir versiyonunu keşfetmekteyiz.

Şekil 82. M.C. Escher, *Relativity*, Litografi, 27,7 cm × 29,2 cm, 1953

SONUÇ

İnsanlar, var oldukları ilk andan itibaren birbirleri ile iletişim kurabilmek, geleceğe, kendilerinden dair iz bırakmak ve benzeri sebeplerle görsel sanatları keşfetmişlerdir. Sanat, insanlığın, ihtiyaçların, isteklerin ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte çok farklı boyutlara ulaşmış, “bugünkü” halini almıştır. Fantastik de başlangıcından beri sanatın ayrılmaz bir parçası olmuştur, Maniyerizm, Romantizm, Sembolizm ve Sürrealizm gibi önemli sanat hareketlerine etkisi bulunmaktadır. Fantastik sanat fanteziyi, hayal dünyasını, grotesk olanı, vizyonları ve öteki dünyaları yüceltmektedir. Sembolizm akımında mitoloji, okültizm ve mistisizm gibi temalar işlenmektedir. Fantastik Sanat tamamen soyut öğelerden öte daha natüralist bir tavrı benimser. Periler, yaratıklar veya var olmayan başka tür hayvanlar gerçeğin içerisine dahil edilerek kurgulanır. Hayali, düşleri, gerçek olmayanı ve efsanevi olanı konu edinmek bu türün belirleyiciliği bakımından karakterize edilmektedir. Bir eserin fantastik olarak nitelendirilip nitelendirilmemesi de bu karakteristik özelliklere bakılarak ulaşılabilecek bir sonuçtur. Fantastiğin geçmişteki inanç sistemleri ile olan ilişkisinden ötürü sıklıkla dinin Fantastik Sanat ile kesiştiğini söyleyebiliriz. Fantastik Sanat içerisinde genellikle mitolojiler, efsaneler ve dini sembolizmler kullanılmaktadır ve pek çok dini gelenek içerisinde, ilahi varlıklar, mucizevi olaylar, gerçek dışı alemler gibi fantastik unsurlar barındırmaktadır. Sanatçılar, kimi zaman bu temaları ve sembollerini kendi anlatımları için çalışmalarına dahil etmektedir. Bu sebeple Fantastik Sanat hem izleyiciler hem de sanatçılar manevi bir ifade aracı haline gelebilmektedir.

Başka bir noktada ise dini anlatımlar için sanat araç olarak kullanılmış, melek, şeytan ve cennet gibi fantastik unsurlar betimlenmiştir. Kimi zaman dünyevi ve ilahi arasında sanat bir köprü görevi görmüştür veya insanın anlam arayışlarının anlatım aracı haline gelmiştir. Kutsal alanların yaratılması açısından da yine sanata başvurulduğu görülmektedir. İlahi atmosferi oluşturma amacı ile devasa mimari ve pencerelerin bulunduğu ibadet mekanlarında kullanılmak üzere üretilen görsel çarpıcı sahnelerin fantastik şekilde tasvir edildiği görülmektedir. Bu sebeple fantastik sanat yaratıcı ve

cezbedici nitelikleri sayesinde insanın aşkın olanla bağlantı kurabilmesine ve ruhsal deneyimlerin derinleştirilmesine yardımcı olabilmektedir. Fantastik sanat ve din arasında incelenen bu ilişkinin farklı kùltùrlere ve tarihsel dönemlere göre değiştiiğini belirtmek konunun anlaşılması bakımından önemlidir. Farklı din ve inanç sistemleri sanatsal ifadelere karşı farklı tutumlar benimsemişlerdir.

Kimi zaman ise Fantastik, gerçekliğin ağır acı yükünden koparak bireysel vizyonlara yönelerek adeta bir terapi olabilmektedir. Çoğu insan yaşamın can yakıcı noktalarında, bu acıyı açığa çıkarmak ister ve belki başka bir dünyanın hayalini resmederek bir nebze de olsa somutlaştırarak kendisini tatmin eder. Gerçeklikten kaçış olarak var olmayan şeylerle ilgilenmekte bir anlamda var olması istenen şeylere yönelmek denebilir. Veyahut kişinin bireysel hayat deneyimini, içsel derinliğini sanat yoluyla keşfetmesi noktasında fantastik bir alternatif anlatım biçimi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Aynı zamanda her geçen gün neredeyse bütün sanat dallarında kendinden söz ettiren, etkili ve çok boyutlu bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Fantastiğin tarihinin sözlü edebi eserler ile başladığı kabul edilmekle birlikte bu eserlerin yazıya dökülmesi ardından resme dönüştürülmesi süreç içinde kaçınılmaz olmuştur. İlk fantastik ögeler, mistik ve dini temalar ile şekillenirken zaman içinde söz konusu ögeler, sanatçıların hayal gücüne ve yaratıcılıklarına bağlı olarak sınırları zorlamıştır.

Görsel sanatlarda fantastik, yazılı fantastik eserlerin resmedilmesiyle kendini göstermeye başlamıştır. Fantastik, gerçeğin çok ötesinde, alışılmışın dışında, merak uyandıran aynı zamanda hayal ve düşüncenin sınırlarını zorlayan bir yapıya sahiptir. Bu yönüyle de bilinen tüm türlere aykırı bir doğası bulunmaktadır. Fantastik sanat ile ilgilenen sanatçılar, yaşadıkları iç sıkıntıları, toplumsal olayları, ruhsal problemlerini ürettikleri eserlerine fantastik ögeler yardımıyla aktarmış böylelikle izleyiciye düşünme ve sorgulama fırsatı sunmuştur.

Fantastiğin tür olarak ortaya çıkmasıyla birlikte zaman içinde fantastiğin izinde çeşitli sanat akımları gelişmiş böylelikle sanat dünyası giderek çeşitlenmiştir. Gerçeküstücülük, büyölü gerçeklik, metafizik resim ve daha pek çok sanat akımı, fantastik kavramının adeta bir uzantısı niteliğindedir.

Fantastiğin baskı resmindeki örnekleri ise Avrupa’da görülmeye başlandıktan sonra başta Fransa ve İtalya olmak üzere diğer ülkelere de yayılmıştır. Baskı resim sanatçıları başlangıçta fantastik unsurları ağaç baskılar ile tuvallerine yansıtırken tekniklerin ve yöntemlerin gelişmesi ile süreç içinde taş baskı, gravür baskı ve günümüzde dijital baskı ile izleyiciye sunmaktadır. Avrupa baskı resminde fantastik, köklü bir geçmişe sahip olmakla beraber pek çok sanatçıyı da kapsamı altına almaktadır. Çalışma genelinde bu sanatçılara ve eserlerine sıkça değinilmiştir. Tabi ki de bahsi geçen sanatçılar dışında da birçok sanatçı baskı resim veya fantastik unsurlar taşıyan eserler üretmişlerdir. Fakat burada bahsedilen sanatçılar Avrupa özelinde Fantastik sanatı etkilemiş ve önemli görülen sanatçılar ile sınırlandırılmıştır. Fantastik bahsi geçen özelliklerinden dolayı her sanatçının hayatının belirli bir döneminde veya herhangi bir eserinde ortaya çıkabilmektedir. Bu sebeple tüm fantastik baskı resim sanatçılarına değinmek mümkün olamamaktadır.

Araştırma itibarıyla, fantastiğin tanımı ve tarihçesinden yola çıkarak Avrupa baskı resminde fantastiğin tarihçesine kadar kapsamlı ve detaylı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma ile fantastiğin ne zaman nerede ortaya çıktığı, hangi sanat dallarını etkilediği, hangi sanat akımlarının ortaya çıkmasına ön ayak olduğu ve baskı resimdeki gelişimi tek tek ele alınmıştır. Sonuç olarak fantastik, başta resim sanatında olmak üzere birçok sanat dalında etkisini gösteren; Avrupa baskı resmine de büyük ölçüde etki eden, sanatçıların iç dünyalarını en özgür şekilde ifade etmesini sağlayan bir türdür.

KAYNAKÇA

- Akten, G. (2018). Dada, sürrealizm ve bilinçaltı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (74), 545-554.
- Anbarlı, S.A (2021). Maxfield Parrish kimdir? Hayatına ve eserlerine bir bakış, <https://www.sanatlaart.com/maxfield-parrish-kimdir-hayatina-ve-eserlerine-bir-bakis/> (Erişim Tarihi: 06.09.2023).
- Aral, Ö.Y. (2009). *Fantastik resimde mekân kurgusuna analitik bakış*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arargüç, M. F. (2016). *Büyülü gerçekçilik ve Louis De Bernières'nin Latin Amerika üçlemesi*. Erzurum: Çizgi Kitabevi.
- Artmanik (2017). Haşlanmış fasulye ile yumuşak kompozisyon: Bir iç savaşın önsezisi, <http://www.artmanik.com/salvador-dali-ve-surrealizm-calismalari/> (Erişim Tarihi: 27.08.2023).
- Atan, A. (2006). *Resimli resim sözlüğü*. Ankara: Asil Yayınları.
- Ateş, Ö. K. (2021). Goya'nın kara resimleri ve "Köpek" adlı eserinin analizi. *Sanat Dergisi*, (37), 317-336.
- Balkır, S. (2020). William Blake–hayal gücü ve sonsuz beden. *Journal of Arts*, 3(1), 1-10.
- Batur, R. (2020). Sürrealizmin gerçeklik anlayışıyla pop sürrealizme bakış. *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(9), 163-174.
- Beksaç, E. (1995). *Avrupa sanatına giriş*. İstanbul: Engin Yayıncılık.

- Büyükkaya, İ. T. (2014). *Gerçeküstücü resmin yapılanmasında bilinçdışının rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Can Göl, R. ve Güngör, T. (2021). Erol Deneç ve Ernst Fuchs'un eserleri üzerine bir karşılaştırma. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 62, 1021-1029.
- Carpenter, T.H. (2002). *Antik Yunan'da sanat ve mitoloji*. (B. M. Ünlüoğlu, Çev.) İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.
- Cassou, J. (1999). *Sembolizm Sanat ansiklopedisi*. (Ö. İnce ve İ. Usmanbaş, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Charles, V., Manca, J., Mcshane, M. and Wigal, D. (2012). *1000 muhteşem resim*. (N. Elhüseyni, Çev.). İstanbul: YKY Yayınları.
- Clement, R. T. (1996). *Four French symbolists: A sourcebook on Pierre Puvis De Chavannes, Gustave Moreau, Odilon Redon, and Maurice Denis* (No. 20). Greenwood Publishing Group.
- Çığ İlmiye, M. (2012). *Gilgameş: Tarihte ilk kral kahraman* (15. baskı). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Demirkol, C. V. (2008). *Batı sanatında modernizm ve postmodernizm*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Doğru, H. Ç. (2009). *Özgün baskı resimde Francisco Goya'nın yeri ve etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dorsay, A. (1986). *Beyaz perdede kırmızı filmler*. İstanbul: Cep Kitapları.
- Edgar Jené (tarihsiz). <http://www.edgarjene.com/>, (Erişim Tarihi: 03.09.2023).

- Ergen, A. B. (2021). Büyülü gerçekçilik: Düşlerin değil kendi gerçeğinizin sanatı, Söylenti Dergi, <https://www.soylentidergi.com/buyulu-gercekcilik-duslerin-degil-kendi-gerceginizin-sanati/> (Erişim Tarihi: 28.08.2023).
- Esmer, H. (2008). Akıl ve saçmalığın sınırında bir muamma: Goya'nın baskı resimleri. *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2.
- Furby, J. and Hines, F. (2014). *Sinemaya giriş serisi: Fantastik*. (S. Yavuz, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap
- Gilchrist, A. (2013). *Life of William Blake*. England: Read Books.
- Göğebakan, Y. ve Kılınç, E. (2020). Empresyonizm, Kübizm, sürrealizm ve ekspresyonizmde tarz olarak soyutlama. *Sanat Dergisi*, (35), 19-31.
- Hudson, D. (2022). *Arthur Rackham: His life and work*. New York: Courier Dover Publications.
- Iannuzzi, G. (2020). *The illustrator and the global wars to come Albert Robida, La Guerre Infernale, and the Long History of Imagined Warfare*. England: Cromohs.
- Ingram, C. (2016). *İşte Dali*. İstanbul: Hep Kitap.
- İnankur, Z. (1997). *XIX. yüzyıl Avrupasında heykel ve resim sanatı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Karabayraktar, D. (2010). *Fantastik sinema ve görsel efekt "Bir Tahta Parçası"*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Karakiya, Ö. (2019). *Avrupa resim sanatında Odilon Redonun yeri ve önemi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Koç, G. (2006). *Türk resminde fantastik eğilimler*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Meisterdrucke (Tarihsiz), Gaston Bussiere
<https://www.meisterdrucke.com.tr/sanatci/gaston-bussiere.html> (Erişim Tarihi: 04.09.2023)

Mutual Art, (Tarihsiz), Max Hänger, <https://www.mutualart.com/Artist/Max-Hanger/54D43B03DB1EE602> (Erişim Tarihi: 04.10.2023).

Özlük, N. (2011). *Türk edebiyatında fantastik roman*. İstanbul: Hiperlink Yayınevi.

Pallucchini, R. (2023). *Giovanni Battista Tiepolo*. Ansiklopedi Britannica. <https://www.britannica.com/biography/giovanni-battista-tiepolo>

Passeron, R. (2000). *Sürrealizm sanat ansiklopedisi*. (S. Tansuğ, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Pook Press (Tarihsiz), Warmick Goble, [warwick goble >> biography \(pookpress.co.uk\)](http://warwickgoble.org/biography) (Erişim Tarihi: 06.09.2023).

Renkçi, T. (2020). Pieter Bruegel'in Janr (Günlük Yaşam) resimlerinde kırsal bellek. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 5(11), 291-312.

Saraç, N. (2018). *19. yüzyıl resim sanatında lirik ifade aracı olarak pastel boya uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Altınbaş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Suci, M. (2017). *Türk resim sanatında gerçeküstücü ressamalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, D. (2014). Francisco Goya'nın belge niteliğindeki baskı resimleri. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).

Şimşek, N. L. (2012). Erol Deneç ile fantastik realizm, *Düşünüyorum: Anadolu Aydınlanma Vakfı Sosyal ve Kültürel Bülteni*, <https://www.dusunuyorumdergisi.com/wp-content/uploads/2017/01/23-Dusunuyorum-Nisan-2012.pdf> (Erişim Tarihi: 25.11.2023).

The History of Art, (Tarihsiz). The Deluge, <https://www.thehistoryofart.org/gustave-dore/deluge/> (Erişim Tarihi: 01.09.2023).

Turani, A. (1995). *Dünya sanat tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tüzün, M. (2019). 20. yüzyıl baskı resminde Stanley William Hayter ve Atölye 17. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(41), 727-736.

Uslu, E. (2023). Sanat eserlerinde metafizik: Resimde tinsellik, <https://www.soylentidergi.com/sanat-eserlerinde-metafizik-resimde-tinsellik/#:~:text=metafizik%20resim%20ak%c4%b1m%c4%b1%20mistik%20%c3%b6geler,sanat%c4%b1n%20i%c3%a7erisinde%20s%c3%bcrrrealizm%20%c3%b6gelerinin%20kullan%c4%b1m%c4%b1d%c4%b1r> (Erişim Tarihi: 26.08.2023).

Visionary Hall of Fame, (Tarihsiz). Fritz Janschka, <https://visionaryhalloffame.weebly.com/fritz-janschka.html> (Erişim Tarihi: 31.08.2023).

Weyers, F. (2005). *Salvador Dali*. (S. Bulutsuz, Çev.). İtalya: Literatür Yayıncılık

Yalır, R. (2019). Rene Magritte'in sürrealist tavrının afiş tasarımına etkisi. *Aydın Sanat*, 5(10), 145-152.

Yıldız İliden, S. ve Birinci, M. (2020). Resim sanatında yaratım unsuru olarak imge. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (6), 101-116.

Yıldız, B. (2016). Marcel Duchamp eserlerinin yıkıcı düzlemi ve Readymade'lerindeki anti-topografi. *Art-Sanat*, 6, 133-146.

Yılmaz, M. (2013). *Modernden postmoderne sanat*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Zafran, E. M., Rosenblum, R., Small, L. and Doré, G. (2007). *Fantasy and faith: The art of Gustave Doré*. New Haven: Yale University Press.

İnternet Kaynakları;

<https://antonlehmden.at/> (Erişim Tarihi: 12.07.2023).

<https://biografien.zierlart.at/wolfgang-hutter-1928-2014/> (Erişim Tarihi: 10.07.2023).

<https://collectionapi.metmuseum.org/api/collection/v1/iiif/383666/766923/main-image>
(Erişim Tarihi: 21.06.2023)

<https://collectionapi.metmuseum.org/api/collection/v1/iiif/698484/1510729/main-image>
(Erişim Tarihi: 21. 06. 2023)

https://de.wikipedia.org/wiki/Wolfgang_Hutter (Erişim Tarihi: 10.07.2023).

[https://en.artsdot.com/ADC/Art-ImgScreen-3.nsf/O/A-8XZP8Z/\\$FILE/Leonardo-da-vinci-annunciation.Jpg](https://en.artsdot.com/ADC/Art-ImgScreen-3.nsf/O/A-8XZP8Z/$FILE/Leonardo-da-vinci-annunciation.Jpg) (Erişim Tarihi: 15.06.2023)

https://en.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Hausner (Erişim Tarihi: 03.07.2023).

https://img.imkinsky.com/201405.l.jpeg?itok=ptzuzb3_ (Erişim Tarihi: 10.07.2023).

<https://pictures.abebooks.com/inventory/md/md31290767552.jpg> (Erişim Tarihi: 17.07.2023).

<https://portal-images.azureedge.net/auctions-2020/zengen10023/images/5f746433-a995-4cb7-82dd-abcb00ea2929.jpg> (Erişim Tarihi: 10.07.2023)

<https://sanatabasla.com/2012/06/venusun-dogusu-the-birth-of-venus-botticelli/> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).

<https://thecreativejung.com/ernst-fuchs-and-fantastic-realism/> (Erişim Tarihi: 23.06.2023).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Anton_Lehmden (Erişim Tarihi: 12.07.2023).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Leylek#:~:text=Yunan%20ve%20Roma%20mitolojisi%20leylekleri,u%C3%A7up%20insan%20%C5%9Fekline%20b%C3%BCr%C3%BCnd%C3%BC%C4%9F.%C3%BCne%20inan%C4%B1l%C4%B1rd%C4%B1> (Erişim Tarihi: 03.07.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Teumessos_tilkisi (Erişim Tarihi: 03.07.2023).

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/0b/Sandro_Botticelli_-_La_nascita_di_Venere_-_Google_Art_Project_-_edited.jpg/1024px-Sandro_Botticelli_-_La_nascita_di_Venere_-_Google_Art_Project_-_edited.jpg (Erişim Tarihi: 19.06.2023).

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/37/El_entierro_del_se%C3%B1or_de_Orgaz_-_El_Greco.jpg/525px-El_entierro_del_se%C3%B1or_de_Orgaz_-_El_Greco.jpg (Erişim Tarihi: 15.06.2023).

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/ae/El_jard%C3%ADn_de_las_Delicias%2C_de_El_Bosco.jpg/1920px-El_jard%C3%ADn_de_las_Delicias%2C_de_El_Bosco.jpg (Erişim Tarihi: 4.08.2023).

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/e3/Cappella_sistina%2C_volta_00.jpg/320px-Cappella_sistina%2C_volta_00.jpg (Erişim Tarihi: 16.06.2023).

<https://useum.org/artwork/The-Misanthrope-Pieter-Brueghel-the-Elder-1568> (Erişim Tarihi: 06.09.2023).

<https://visionaryhalloffame.weebly.com/rudolf-hausner.html> (Erişim Tarihi: 03.07.2023).

<https://visionaryrevue.com/webtext/fuchsondali4.html> (Erişim Tarihi: 03.07.2023).

<https://www.artfulliving.com.tr/neler-oluyor/bugun-francis-baconin-dogum-gunui-i-8996> (Erişim Tarihi: 15.06.2023).

https://www.artoftheprint.com/artistpages/hausner_rudolf_adambeisich.htm (Erişim Tarihi: 10.07.2023).

https://www.askart.com/artist/Anton_Lehmden/11048154/Anton_Lehmden.aspx (Erişim Tarihi: 12.07.2023).

<https://www.dorotheum.com/en/k/anton-lehmd> (Erişim Tarihi: 12.07.2023).

https://www.ernstfuchs-zentrum.com/html/radie/adams_traumgr.jpg (Erişim Tarihi: 03.07.2023).

https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Wolfgang_Hutter (Erişim Tarihi: 10.07.2023).

https://www.metmuseum.org/toah/hd/symb/hd_symb.htm (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

<https://www.milliyet.com.tr/egitim/romantizm-akimi-nedir-romantizm-akiminin-ozellikleri-kurucusu-ve-en-onemli-temsilcileri-6265306> (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

<https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/glossary-terms/symbolism#:~:text=The%20representation%20of%20subjects%20or,in%20the%20late%20nineteenth%20century> (Erişim Tarihi: 21.06.2023).

<https://www.thehistoryofart.org/gustave-dore/deluge/> (Erişim Tarihi: 05.09.2023).

GÖRSEL KAYNAKÇA

Yingarna kaya sanatı, Injalak Hill.

Kaynak: Sally K. May (<https://www.researchgate.net/profile/Laura-Rademaker>)
(Erişim Tarihi: 5.02.2024)

Hieronymus Bosch, Dünyevi Zevkler Bahçesi, yağlıboya, 1503-1504

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnyevi_Zevkler_Bah%C3%A7esi
(Erişim Tarihi: 4.08.2023)

Avatar, Film Afişi, 2009

Kaynak:<https://www.20thcenturystudios.com/movies/avatar> (Erişim Tarihi: 5.02.2024)

Lascaux Mağarası, Shaft of the Dead

Kaynak:<https://english.elpais.com/opinion/2023-03-30/the-enigma-of-the-lascaux-bird-man-the-erection-that-embodies-the-mysteries-of-prehistoric-art.html> (Erişim Tarihi: 10.11.2023).

Mısır'daki Horus tapınağının dışındaki Thoth oyması

Kaynak:<https://www.soylentidergi.com/thoth-antik-misirin-arabulucu-tanrиси/>
(Erişim Tarihi: 11.11.2023).

Benvenuto Cellini, Medusa Başlı Perseus, Bronz heykel, 1545-1554

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Perseus_Medusa_Cellini_Lanzi_Florence.jpg (Erişim Tarihi: 07.02.2024)

Romanesk Dönem Freski, 1123, İspanya

Kaynak: www.meisterdrucke.com.tr (Erişim Tarihi: 06.11.2023).

Albert Dürer, Knight, Death and the Devil, 1513, Engraving

Kaynak: <https://upload.wikimedia.org> (Erişim Tarihi: 07.02.2024)

Francisco Goya, (Los Caprichos) Tú que no puedes, Gravür, 1799

Kaynak: www.metmuseum.org (Erişim Tarihi: 12.02.2024)

Max Ernst, Une semaine de bonté, ou Les sept éléments capitaux, 1934, Ulusal Sanat Galerisi Kütüphanesi Kaynak: MoMA (Erişim:12.02.2024)

Martin Schongauer, Şeytanlar tarafından ezilen Aziz Anthony, Gravür

Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/336142> (Erişim Tarihi: 04.11.2023).

Albrecht Dürer, Melencolia 1, Gravür, 24 x 18,5 cm, 1514

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Melankoli_I (Erişim Tarihi:12.02.2024)

İllüstratör John Tenniel. Mad Tea Party

Kaynak: <https://medium.com/alice-s-adventures-in-wonderland> (Erişim:12.02.2024)

The Thief of Bagdad (1924), film afişi

Kaynak IMDB (Erişim: 10.02.2024)

Utagawa Kuniyoshi, Triptych of Takiyasha the Witch and the Skeleton Spectre

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Takiyasha_the_Witch_and_the_Skeleton_Spectre (Erişim: 10.02.2024)

Tawaraya Sotatsu, Wind God and Thunder God, Ink and color on gold-foiled pape

Kaynak: [Wikimedia.org](https://www.wikimedia.org) (Erişim: 10.02.2024)

Jean Dubuffet, Landscape with Foliage

Kaynak: MoMA (Erişim: 13.02.2024)

Leonardo da Vinci, Beşaret

Kaynak: [https://en.artsdot.com/ADC/Art-ImgScreen-3.nsf/O/A-8XZP8Z/\\$FILE/Leonardo-da-vinci-annunciation.Jpg](https://en.artsdot.com/ADC/Art-ImgScreen-3.nsf/O/A-8XZP8Z/$FILE/Leonardo-da-vinci-annunciation.Jpg) (Erişim Tarihi: 15.06.2023)

Sandro Botticelli, Venüs'ün Doğuşu, Tuval üzerine Tempera,1482-1486, Uffizi,

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).

Michelangelo Buonarroti, Sistina Şapeli Tavanı

Kaynak: <https://www.meftun.art/post/michelangelo-buonarroti-ve-sistine-sapili-ndekitavanfreskleri#:~:text=Sistine%20%C5%9Eapeli%20Tavan%20Freskleri,dinsel%20temal%C4%B1%20sahneler%20yer%20almaktad%C4%B1r> (Erişim Tarihi: 16.06.2023).

Francisco Goya, Buen viaje(serie Los Caprichos), Gravür

Kaynak: Wikipedia (Erişim Tarihi: 14.02.2024)

Johann Heinrich Füssli, The Night Mare, Gravür

Kaynak:<https://collectionapi.metmuseum.org/api/collection/v1/iiif/698484/1510729/main-image> (Erişim Tarihi: 21. 06. 2023)

H. Füssli, William Blake, Tornado, Gravür

Kaynak:<https://collectionapi.metmuseum.org/api/collection/v1/iiif/383666/766923/main-image> (Erişim Tarihi: 21.06.2023)

William Blake, “Günlerin Atası”, Gravür

Kaynak: Wikipedia (Erişim Tarihi: 14.02.2024)

Honoré Daumier, Le passé. Le présent. L'avenir, Litografi

Kaynak: Paris Musees Collections (Erişim Tarihi: 14.02.2024)

Giovanni Jacopo Caraglio, Diogenes, Gravür

Kaynak: The Metropolitan Museum of Art (Erişim Tarihi: 10.02.2024)

Agostino Carracci, Pieta, Gravür

Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/341237> (Erişim: 12.02.2024)

El Greco, Orgaz Kontu'nun Gömölüşü, tuval üzerine yağlı boya

Kaynak: Wikimeadia.org (Erişim Tarihi: 15.06.2023)

Francisco Goya, Los Caprichos, Etching

Kaynak: The Metropolitan Museum of Art (Erişim Tarihi: 10.02.2024)

Francisco Goya, Çorba Yiyen İki Yaşlı Adam

Kaynak: <https://cordelia-thong.wixsite.com/portfolio/post/two-old-men-eating-soup> (Erişim Tarihi: 10.11.2023).

Max Klinger, A Glove (Ein Handschuh), Etching

Kaynak: The Metropolitan Museum of Art (Erişim Tarihi: 10.02.2024)

Francis Bacon, Çarmıha Geriliş Kaidesi Üzerine Üç Çalışma

Kaynak: <https://www.artfulliving.com.tr/neler-oluyor/bugun-francis-baconin-dogum-gunui-i-8996> (Erişim Tarihi: 15.06.2023)

Otto Dix, Sokak Gürültüsü (Lärm der Strasse), Gravür

Kaynak: MoMA (Erişim Tarihi: 10.02.2024)

Joan Miró, Partie de campagne I., Etching and aquatint in colours

Kaynak: Pera Müzesi (Erişim Tarihi: 13.02.2024)

Ernst Fuchs, The Anti-Laocoon, Aquating, Etching

Kaynak: <https://arthive.com/de/ernstfuchs/works/512121~AntiLaokoon#show-work://512121> (Erişim Tarihi: 13.02.2024)

Salvador Dali, The Medusa, the octopus woman, Gravür

Kaynak: <https://www.catawiki.com/en/l/66757923-salvador-dali-1904-1989-la-mythologie-la-meduse-la-femme-pieuvre> (Erişim Tarihi: 14.02.2024)

Rene Magritte, The Lovers, oil on canvas

Kaynak: <https://sanatabasla.com/2013/09/asiklar-the-lovers-magritte/>, (Erişim Tarihi: 20.11.2023).

Pablo Picasso, Guernica, oil on canvas,

Kaynak: <https://iyikigormusum.com/picassonun-guernica-tablosu> (Erişim Tarihi: 20.11.2023).

Giorgio de Chirico, Tempio del Sole, Lithograph hand coloured

Kaynak: The Metropolitan Museum of Art (Erişim Tarihi: 13.02.2024)

Giorgio de Chirico, Huzursuz İlham Perileri,

Kaynak: Google Arts & Culture (Erişim Tarihi: 20.11.2023)

Frida Kahlo, The Two Fridas, Yağlı boya

Kaynak: <https://www.sanatperver.com/buyulu-gercekcilik-akimi-ve-edebiyata-yansimalari/> (Erişim Tarihi: 05.11.2023).

Leonora Carrington, Crookhey Hall, Litografi

Kaynak: Google Arts & Culture (Erişim Tarihi: 13.02.2024)

Alex Grey, Thirst, Gravür

Kaynak: alexgrey.com (Erişim Tarihi:15.02.2024)

Amanda Sage, Interdependence, Fine Art Print

Kaynak: amandasage.com (Erişim Tarihi: 15.02.2024)

Ernst Fuchs, The Triumph Of The Unicorn, Etching

Kaynak: https://arthive.com/de/ernstfuchs/works/512347~Der_Triumph_Des_Einhorns#show-work://512347 (Erişim Tarihi: 12.02.2024)

Ernst Fuchs, The Temptation Of The Unicorn, Etching

Kaynak: https://arthive.com/de/ernstfuchs/works/512346~Die_Versuchung_Des_Einhorns (Erişim Tarihi: 12.02.2024)

Frank Frazetta, Testament: The Life And Art Of Frank Frazetta

<https://www.amazon.com.tr/Testament-Life-Art-Frank-Frazetta/dp/1887424628> (Erişim Tarihi: 26.11.2023).

Edgar Jené, The Son of the Northern Lights, Oil on canvas

Kaynak: <https://artsandculture.google.com/asset/edgar-jen%C3%A9-the-son-of-the-northern-lights/QQFB01HiWUYxoQ?ms=%7B%22x%22%3A0.5%2C%22y%22%3A0.5%2C%22z%22%3A9.039554762945153%2C%22size%22%3A%7B%22width%22%3A3.0852983587679548%2C%22height%22%3A1.2375032801438755%7D%7D> (Erişim Tarihi: 03.09.2023).

Ernst Fuchs, Adam's Dream, Etching

Kaynak: https://www.ernstfuchs-zentrum.com/html/radie/adams_traumgr.jpg (Erişim Tarihi: 03.07.2023)

Rudolf Hausner, Adam bezüglich (Regarding Adam), Litografi

Kaynak: <https://portal-images.azureedge.net/auctions-2020/zengen10023/images/5f746433-a995-4cb7-82dd-abcb00ea2929.jpg> (Erişim Tarihi: 10.07.2023)

Wolfgang Hutter, ıplak Kadın, Mdf üzerine yağlıboya, 58x48 cm 2009

Kaynak: <https://img.imkinsky.com/201405.l.jpeg?itok=ptzuzb3> (Erişim Tarihi: 10.07.2023)

Anton Lehmden, Balık Üzerinde Kuş, Gravür

Kaynak: <https://pictures.abebooks.com/inventory/md/md31290767552.jpg> (Erişim Tarihi: 17.07.2023)

Arik Brauer, Theseus, Oil on mesonite

Kaynak: <https://www.kovacek-zetter.at/en/exhibit/37728> (Erişim Tarihi: 10.09.2023).

Fritz Janschka, Flowers I, Sulu Boya

Kaynak: <https://www.artnet.com/artists/fritz-janschka/flowers-i-t3XDgnSEDsBTp2prZP6Jbg2> (Erişim Tarihi: 31.08.2023).

Fritz Janschka, Das Urteil des Paris, Gravür, 1973

Kaynak: Mutual Art (Erişim Tarihi: 13.02.2024)

Albrecht Dürer, The Four Horsemen, from The Apocalypse

Kaynak: <https://images.metmuseum.org/CRDImages/dp/original/DP816773.jpg> (Erişim Tarihi: 12.02.2024)

Hans Holbein, Ölüm ve Şövalye, Tahta Gravür

Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/336310> (Erişim Tarihi: 30.08.2023).

Rembrandt Van Rijn, Üç Haç, Asit oyma, 1653

Kaynak: Meisterdrucke (Erişim Tarihi: 01.09.2023)

Giovanni Battista Piranesi, Hayali Hapishaneler, Gravür

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Giovanni_Battista_Piranesi_-_Carceri._Folder_7_-_Google_Art_Project.jpg (Erişim Tarihi: 01.09.2023)

Honore de Daumier, Gargantua, Taş baskı

Kaynak: <https://resimbiterken.files.wordpress.com/2014/04/16.png> (Erişim Tarihi: 06.09.2023).

M.C. Escher, Three Worlds (Üç Dünya), Litografi

Kaynak: Wikipedia (Erişim Tarihi: 15.02.2024)

Kiki Smith, How I Know I'm Here, Linöl Baskı

Kaynak: https://www.pafa.org/sites/default/files/artworkpics/2011_1_203a-d_l.jpg

(Erişim Tarihi: 15.02.2024)

Kiki Smith, Wolf Girl, Renkli Gravür

Kaynak: Wiki Art (Erişim Tarihi: 15.02.2024)

H.R. Giger, Bierkrieg, Litografi

Kaynak: https://www.pafa.org/sites/default/files/artworkpics/2011_1_203a-d_l.jpg

(Erişim Tarihi: 15.02.2024)

Matthias Grünewald, The Small Crucifixion

Kaynak: <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.54762.html> (Erişim

Tarihi: 07.10.2023).

Francisco De Goya, Ni más ni menos, Gravür

Kaynak: Google Art & Culture (Erişim Tarihi: 12.02.2024)

Giovanni Battista Tiepolo, Scherzi di Fantasia'dan oturan sihirbaz, oğlan ve dört

figür Kaynak: The Metropolitan Museum of Art (Erişim Tarihi: 13.02.2024)

William Blake, The Approach of Doom (Kıyamet Yaklaşımı), Rölyef Gravür

Kaynak: The William Blake Archive (Erişim Tarihi: 15.02.2024)

William Blake, Designs to a Series of Ballads, Etching and Engraving

Kaynak: The William Blake Archive (Erişim Tarihi: 15.02.2024)

John Martin, The Ascent of Elijah, Mezotint with Etching

Kaynak: <https://www.artsy.net/artist/john-martin-1789-1854/cv> (Erişim Tarihi:

09.10.2023)

Gustave Doré, Tufan, Gravür, 1866

Kaynak: <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Gustave-Dore/1199720/Tufan%2C-1866..html> (Erişim Tarihi: 16.02.2024)

Odilon Redon, To Edgar Poe, Litografi, 1882

Kaynak: artsandculture.google.com (Erişim Tarihi: 16.02.2024)

Gaston Bussière, Brunhilde, Renkli Litografi, 1898

Kaynak: Wikipediart (Erişim Tarihi: 09.10.2023)

Albert Robida, Paris La Nuit, İllüstrasyon(litografi), 1880

Kaynak: <https://www.meisterdrucke.com.tr> (Erişim Tarihi: 10.09.2023).

Warwick Goble, The Book of Fairy Poetry, İllüstrasyon (Renkli Litografi), 1920

Kaynak: [Warwick Goble - "The Book of Fairy Poetry" \(spiritoftheages.com\)](https://WarwickGoble-\) (Erişim Tarihi: 15.11.2023).

Arthur Rackham, The Old Woman in the Wood, Renkli Litografi, 1917

Kaynak: https://www.meisterdrucke.com.tr/kunstwerke/1200w/Arthur_Rackham_-_The_Old_Woman_in_the_Wood_from_Little_Brother_Little_Sister_and_Other_Tales_by_-_%28MeisterDrucke-643827%29.jpg (Erişim Tarihi: 15.02.2024)

Paul Delvaux, Les Trois Grâces, Gravür, 1970

Kaynak: Plazzart (Erişim Tarihi: 21.10.2023)

Yves Tanguy, Feu à éclat, Lithograph in colors, 1953

Kaynak: <https://www.mutualart.com/Artwork/Feu-a-eclat/F3D1779C822789B2> (Erişim Tarihi: 13.02.2024)

Salvador Dalí, Les Chants de Maldoror, Gravür, 1934

Kaynak: https://www.moma.org/documents/moma_catalogue_1728_300200577.pdf (Erişim Tarihi: 07.09.2023).

Marc Chagall, Prise de Jérusalem, from La Bible, Etching with handcoloring 1958
Kaynak: Masterworks Fine Art Gallery (Erişim: 14.02.2024)

Alfred Kubin, Die Andere Seite (The Other Side), İllüstrasyon, 1909
Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/lineae/5077936672/in/album-72157625154507172/> (Erişim Tarihi: 11.02.2024)

M.C. Escher, Relativity, Litografi
Kaynak: <https://moa.byu.edu/m-c-eschers-relativity/> (Erişim: 12.02.2024)

